

ДОБРИЙ ПАСТИР

DOBRYJ PASTYR

РІК VI

1936

ЧИСЛО 4

СТАНИСЛАВІВ

„ДОБРИЙ ПАСТИР“

ПРИСВЯЧЕНИЙ БОГОСЛОВСЬКИМ І ЦЕРКОВНИМ СПРАВАМ

Річна передплата . . 10— зл.

Поодинокое число . . 2.50 зл.

За кордоном враз із пересилкою 2 ам. дол. на рік.

АДРЕСА: Редакція й Адміністрація „Доброго Пастиря“: Станіславів (Stanisławów, ul. Pierackiego 11). /Тел. 5-55/. Конто П. Щ. 411.580

Litterae mittantur:

„Dobryj Pastyr“ — Stanislaopolis (Stanisławów), via Pierackiego 11.

ЗМІСТ:

о. Іриней Назарко ЧСВВ: Євхаристія й українська культура . . .	233
диякон Й. Г.: Римські катакомби . . .	248
о. Й. С.: Дещо про актуальність проповіди . . .	260
Стефан Тарнавецький: Призначення як основа оптимізму . . .	274
На вибрані теми:	
Жидівське питання . . .	
Другий Міжнародний Конгрес Місійного Союзу Духовенства . . .	297
о. К. Т.: Сила католицизму . . .	304
Любов — основа апостолування . . .	307
Душпастирські питання й випадки . . .	308
Церковний огляд . . .	311
З нашого церковного й релігійного життя . . .	313
Вісти з католицького світу . . .	317
З католицьких місій . . .	323
Нові книжки й видання:	

Theophilus Spačil S. J.: Doctrina Theologiae Orientis Separati de Revelatione, Fide, Dogmate. Pars altera (J. Bilenkyj); *P. Dr. Christophorus Berutti O. P.*: Institutiones Iuris Canonici. Vol. I (B. Baran); *Capello Felix S. J.*: Tractatus Canonico-Moralis de Sacramentis. Vol. II (E. D.); *Dr. Konrad Metzger*: Von den Wundern der Taufe (J. B.); *Sprengers*: Conferentiae ad usum sacerdotum pro recollectione menstrua (T. S.); *P. A. Delaporte*: Imitation de Saint Vincent de Paul (J. Bilenkyj); *о. Др. Огун Кладочний*: Зміни своє життя (D. B.); „Der Aufbau“, Jahrbuch der Katholischen Aktion in Oesterreich 1935 (S. B.); *O. Hardy Schilgen T. J.*: Dlaczego nie przychodzisz? (T. S.); *Franco-Gautier*: Lettre à une Supérieure religieuse (J. Bilenkyj); *René Gaël*: Carrillons de Lourdes (J. Bilenkyj); *Charles Grimaud*: Foyers brisés (J. Bilenkyj); *Ks. Flawjan Himmel*: Sekret Duchowny uświęcenia życia codziennego. 328—332

Книжки й часописи надіслані до
Редакції 333

INDEX:

<i>Irenaeus Nazarko OSBM.</i> : SS. Eucharistia et cultura ucrainica . . .	233
<i>J. H.</i> : De catacumbis Romanis . . .	248
<i>J. S.</i> : Quaedam de actualitate praedicationis . . .	260
<i>Stephanus Tarnaveckij</i> : Praedestinationalis ut fundamentum optimismi . . .	274
Analecta:	
De quaestione Iudaica . . .	
II. Congresus Internationalis Unionis Cleri pro missionibus . . .	297
<i>K. T.</i> : De vigore catholicismi . . .	304
<i>Caritas</i> — principium apostolatus . . .	307
<i>Casus conscientiae</i> . . .	308
<i>Chronica Ecclesiae universalis</i> . . .	311
<i>Chronica Ecclesiae Ruthenae catholicae</i> . . .	313
<i>Varia-Chronica</i> . . .	317
<i>E missionibus catholicis</i> . . .	323
Recensiones:	

Accepti libri, periodica . . . 333

о. Іриней Назарко ЧСВВ.
(Ireaneus Nazarko OSBM).

Євхаристія й українська культура (SS. Eucharistia et cultura ucraïnica)

Після ствердження непереможного впливу Пресв. Євхаристії на розвій загальнолюдської культури¹⁾, залишається ще до прослідження дуже цікава проблема впливу Пресв. Євхаристії на культуру українського народу. Ця проблема така важна й повчаюча, що вповні заслуговує на ширшу працю. Та тут обмежуємося до найзагальнішого начерку. Найперше подамо коротко історію культу Пресв. Євхаристії на українських землях, а опісля приглянемося важнішим моментам впливу Пресв. Євхаристії на нашу культуру.

I

Культ Пресв. Євхаристії на українських землях

В перших століттях християнства вірні причащалися щодня. Так само було в наступних століттях, як про це свідчать св. Отці й церковні письменники. Не тільки Захід у своїх письменниках: Тертуліяні, св. Кипріяні, св. Августині, але й Схід у св. Василю В., св. Йоані Золотоустім виразно говорить про щоденне св. Причастя, як про загальну практику нерозривно злучену з християнським життям. Св. Василій В. в однім своїм листі ось так виражається про це: „Щоденно причащатися й приймати св. Тіло й Кров Христа це добре й дуже корисне діло; бо Христос ясно сказав: „Хто їсть мое Тіло й пє мою Кров, має вічне життя“ (Йо. 6, 55). І хтож буде сумніватися, що бути безперестанку учасником життя це є жити обильним і багатим життям? Ми в Кесарії причащаємося чотири рази кожного тижня: в неділю, четвер, п'ятницю й суботу, а в інші дні, — коли випаде пам'ять якогось святого“²⁾. А св. Йоан Золотоуст, Учитель Пресв. Євхаристії, якого твори були дуже поширені в Україні, заохочує своїх вірних до щоденного св. Причастя кажучи: „Як той, що несвідомий нічого злого, повинен причащатися кожного дня, так навпаки: обтяжений гріхами не сміє приступати до цієї трапези навіть і в свято“³⁾. І справді в одному синайському евхольогіоні (требнику) з XI-XII ст. зна-

¹⁾ Гляди: „Добрий Пастир“ IV (1934). стор. 252-264.

²⁾ Лист 93. До кесаря Патрікія про Причастя.

³⁾ Бєсїда 6 проти Аномєїв (Migne XLVIII, 755).

ходимо молитву перед св. Причастям, про яку зазначено, що „вона читається й для мірянина, коли він не причащається по всі дні“¹⁾. З цього виходилоб, що навіть міряни в грецькій Церкві причащалися кожного дня. Ця практика частого св. Причастя, як також і інші обяви культу Пресв. Євхаристії перейшли з грецької Церкви на Україну. Доказом цього є 9. Правило київського митрополита Юрія, що згадується в Літописі під 1072 і 1073. рр. „Подобаєть достойному причаститися пречистыхъ таинъ по всѣ недѣли Святаго поста и въ великій четвертокъ и въ великую Субботу и на Пасху и на Вознесение Господне и на Сошествіе св. Духа и въ Петрово говѣніе и на Петровъ день и на Святую мученику Бориса и Глѣба и на Преображеніе Господне и на Успеніе Св. Богородицы и на Воздвиженіе Чеснаго Хреста и въ день Св. Димитрія и на Введеніе Св. Богородицы и въ день Св. Николы и на Рождество Христово и на Крещеніе Господне“²⁾. Це єдине свідоцтво домонгольської доби в тій справі.

А що це поручення справді виконувано, маємо на це доказ в Іпатськiм Літописі, який під роком 1168 подає, що великий князь Ростислав Мстиславич причащався кожної неділі великого посту, річ ясна, не сам, але з цілим двором. Значіння частого св. Причастя в тодішньому розумінні доходило аж до того, що по свідоцтву монаха Кирика з XII ст. навіть маленьким дітям подавано св. Причастя під видом вина кілька разів у році. В наступних століттях наші предки кермувалися церковними звичаями, установленими давніше.

Одначе згодом, передовсім мабуть через релігійний роздор, що заіснував між Східною й Західною Церквою, помічається занепад євхаристійного культу в цілій грецькій Церкві, а вслід за тим і в Україні. Аж щойно в катихизмі Петра Могили, що в останньому виданні появився 1645 р. п. н. „Собрание короткои науки о артикулахъ вѣры православно-католической христіянскои“ (той катихизм має значіння символічної книги православної Церкви), стрічаємо новий наказ що до Сповіді й св. Причастя. Катихизм наказує всім сповідатися й причащатися чотири рази на рік, а тим, що особливо дбають про побожне життя, щомісяця. Річ ясна, що вірні частіше причащалися, як сповідалися, бо Сповідь і св. Причастя не були тісно звязані з собою.

В дусі цього катихизму т. зв. „великий московський собор“ (1666-1667) наказав пастирям повчати парохіян, щоб часто сповідалися й причащалися, особливож у чотири святі пости.

¹⁾ Дмитрієвскій: Євхологія. Київъ 1901, 75.

²⁾ Є. Голубинскій, Історія Русской Церкви. Москва 1881. т. I, ч. 2. 373.

А яку пошану й побожність мали вірні в давній Україні до Пресв. Євхаристії, вказують на це слова згаданого катихизму, як нпр.: „Сакраменту Тѣла и Крве Христової яко самому Христови поклонъ и учтивость маєть быти отъ насъ отдавана“. Згадуючи про умовини до св. Причастя, катихизм поручає: піст, св. Сповідь, усунення всякого гніву зі серця, а потім каже: „Гды южъ приступаєть до святихъ Таинъ, маєть мѣти вѣру зуполную, ижъ правдивого и истотного Тѣла и Крве Христової поживаєть; зачимъ передтымъ добреся маєть зъ сумненемъ порахувати“... І на іншому місці: „Належить вѣдати, абы Літургії святої якъ найчастѣй изъ наиболшимъ набоженствомъ кождый человекъ хрістіанскій слухаль, и Тѣла и Крве Господней учасникомъ бываль“.

Глибокою побожністю до Пресв. Тайни Євхаристії пронизані наскрізь майже всі твори відомого українського полеміста й проповідника Йоаникія Галятовського. Свої думки про значіння Пресв. Євхаристії в житті християнина Галятовський всеціло опирає на традиції св. Отців. У своєму збірнику проповідей „Ключъ Разумѣнія“ (Київ 1659) Галятовський розкриває давню науку Отців Церкви про Пресв. Євхаристію. В полемічному творі „Месія Праведный“ (Київ 1669) відповідає на закиди невірних спираючись на науці св. Павла, св. Йоана Золотоустого та користуючись порівняннями й символами з біблійної історії. Взагалі від половини XVII ст. наглядно помічається сильний зріст євхаристійного культу навіть серед наших нез'єдинених братів. Мимохіть насувається питання: чи не вдалосьби тут дошукатися бодай посереднього впливу Унії? Указом Петра В., почавши від 1716 р., було наказано примушувати всіх до Сповіді й св. Причастя, а тих, що не слухалиб цього приказу, тяжко карати грішми й тілесно. Священики мали вести докладну реєстрацію тих, що не приступали до св. Тайн, а єпископи мали пересилати звіти Синодови. Одначе те все в Московщині не помагало — людність масово ухилялася від св. Тайн. Цілком інакше було в Україні. Київський нез'єдинений митрополит Варлаам Кроковський доносить 1726 р. до Синоду, що „грошевих штрафів від несповіданих у нас не було й тепер нема, тому що, Богу дякувати, по донесеннях моїх отців протопопів парохіяни скрізь сповідаються“ (річ ясна, що та кож і причащалися).

Так тривало до двадцятьох років XVIII століття. Аж прийшов Замойський Синод. Він своїми знаменитими ухвалами та рішучими вимогами двигнув євхаристійний культ на українських землях дуже високо. Споміж усіх св. Тайн найбільшу увагу

присвятив Синод саме Пресв. Євхаристії¹⁾. Ще раз докладно означив матерію й форму цієї Пресв. Тайни, усунув деякі дивоглядні обрядові звичаї, докладно приписав обрядові форми та сильно заакцентував потребу належної пошани й культу Пресв. Євхаристії²⁾. На іншому місці Замойський Собор приказав урочисто святкувати свято Божого Тіла, що його в деяких епархіях уже святкувано. Ці ухвали введено в життя й це помітно поглибило набожність нашого народу до Євхаристійного Ісуса. Вже 1722 р. митрополит Лев Кишка пише „Собрание припадковъ краткое и духовнымъ Особомъ потребное“ (Супрасль 1722), а в ньому повні дві глави присвячує Пресв. Євхаристії. Говорячи про часте св. Причастя, наводить вище згаданий 93 лист св. Василя В. й каже, що пізніше „сократися Причастіє“ і люди були обов'язані причащатися п'ять разів на рік: на Різдво, на Великдень, Св. Духа, Успення й на св. Ап. Петра й Павла. В іншому місці цього твору згаданий митрополит зі справжньою вдячністю й любов'ю до Євхаристійного Ісуса подає причини, що спонукали Христа до установа Пресв. Євхаристії, а накінець заохочує вірних до набожності й любови Євхаристійного Ісуса. Після Замойського Собору з поручення єпископів видано окрему „Службу Пресвятої Євхаристії“, що перший раз вийшла друком в Уневі 1738 р. і дочекалася пізніше аж кількох видань (нпр. у Львові 1738, в Почаєві 1741, 1742, 1761, 1762, 1777 та в Уневі 1745 і 1756). Митрополит Атанасій Шептицький наказав „пречесним вітцям протопресвитерам і чесним пресвитерам, щоб про всі ті свята (Пресв. Євхаристії, Сострадання й св. Йосафата) повідомляли в своїх церквах людей, що належать до їхнього пастирства, і наказували весь день святкувати тіж свята“³⁾. Одушевленими апостолами Пресв. Євхаристії в Україні були тогочасні ОО. Василяни, що саме тоді переживали „золоту добу“ свого св. Чина. Завдяки апостольській праці Чина св. Василя В. євхаристійний культ знову зайняв центральне місце в християнському житті наших предків. Вже 1728 р. за дозволом Апостольського Престолу основують ОО. Василяни в Мінському поруч Брацтва Христ. Серця, перше в Україні „Брацтво Найсв. Тайн“, що його цілком було особливіше почитання й гаряча любов Євхаристійного Ісуса. Вслід за Мінським пішли майже

¹⁾ Пор. Synodus provincialis Ruthenorum habita in civitate Zamosciae anno MDCCXX. Romae 1838, стор. 83-93.

²⁾ Пор. о. І. Стрѣльбицкій: Уніятські церковные соборы съ конца XVI вѣка. Одесса 1891; о. І. Луб ЧСВВ.: Значіння Замойського Собору в історії Унії („Добрий Пастир“ II [1932], ч. 2 і 3).

³⁾ Еп. Болян: Перед ювілеєм св. Йосафата („Нива“ XVIII [Львів 1923], 124).

всі церкви литовської провінції. Де тільки існував василіянський монастир, там теж було „Брацтво Найсв. Тайн“ і набоженство до Христ. Серця. Бердичів, Вильна, Почаїв, Умань, Мінське, Холм, Камянець Подільський і т. д. стали справжніми огнищами євхаристійного культу. Часте св. Причастя, приписане в Брацтвах Христового Серця, адорації, виставлення Пресв. Тайн, а передовсім урочисте святкування празника Пресв. Євхаристії — це все дуже зблизило вірних до євхаристійного Ісуса¹). Щоб цей звязок іще більше затіснити, почали ОО. Василіяни видавати малі молитовники, популярні книжечки й брошури, в яких приступно викладали вірним про любов євхаристійного Ісуса. Крім цього видано нові служебники, в яких поруч служби Христовому Серцю, Состраданню Преч. Діви й св. Йосафатови, поміщено теж прегарну службу Пресв. Євхаристії. В тодішніх требниках (євхольгіонах) появилася чудовий обряд „Послѣдованіє къ Божественному Причащенію“, а в акафістниках „Акафістъ къ Причащенію Божественныхъ Тайнъ“. Та згодом почався найсумніший період переслідування Унії через московських царів, що покінчився її ліквідацією в сімдесятих роках ХІХ ст. Касата василіянських монастирів, заведення схизматичських служебників, печатаних у Москві, й „очищування обряду“ дуже ослабило культ Пресв. Євхаристії. Цар Николай I указом із 1832 р. приказав усунути „нові набоженства запозичені від латинників“²). Цей наказ відносився передовсім до набоженства до Христового Серця й до культу Пресв. Євхаристії. Аналогічний наказ видав пізніше князь Черкавський. Він зажадав від єпископа-номіната Калинського, щоб цей „очистив обряд із новшеств латинських“, тобто, щоб поруч набоженства до Серця Хр., зніс читану Службу Божу, виставлення Найсв. Тайн, свято Пресв. Євхаристії, тощо. Та чого не могли довершити ані тирани-царі, ані подібні їм князі, те довершили священики-відступники, що прибули з Галичини. В білянсі їхньої погубної діяльності вписана не тільки низька позиція ліквідації Унії, але ще й злочин припинення євхаристійного культу серед українського народу, що знайшовся під пануванням Москви.

В Галичині, що опинилася під Австрією, євхаристійний культ не стрічав подібних перепон. Вже в ХVІІІ і ХІХ ст. Марійські Дружини при школах ОО. Василіян в особливіший спосіб дбали про розвій євхаристійного культу³). Однак щоно

¹) Nilles N. S. J.: De rationibus Festorum. Oeniponte 1885, 281.

²) E. Likowski: Dzieje Kościoła Unickiego na Litwie i na Rusi w ХVІІІ і ХІХ wieku. Poznań 1880, 306.

³) о. Р. Лукань ЧСВВ: Марійські Дружини на українських землях у ХVІІ-ХІХ ст. („Вістник Марійських Товариств“. ІІ. Львів 1936, 9-20).

по реформі Чина св. Василя В. цей культ прибрав характер всенароднього прояву внутрішнього життя. До зросту цього культу серед нашого народу в Галичині причинилося передовсім набоженство до Христового Серця й численні Брацтва Пресв. Тайн, що густою сіттю вкрили цілий наш край. Перші неділі й п'ятниці в місяці стали величавими винагороджачими маніфестаціями за зневаги Євхаристійного Ісуса. Перші незабутні місії ОО. Василян, товариства „Апостольства Молитви“, травневі й червневі набоженства теж сильно затісняли живий і сердешний контакт душ із Євхаристійним Ісусом. Велике значіння в цьому спасенному ділі мали популярні книжечки про Пресв. Євхаристію. 1890 р. виходить у Львові книжечка о. Д-ра Климента Сарницького ЧСВВ. п. н. „Розважання при посьщеню Найсвятїйшихъ Тайнъ“, а 1889 р. цьогож автора: „Пѣзнане любви и милосердія Г. Н. Ісуса Христа“; 1902 р. о. Арсеній Лозинський ЧСВВ. видає в Жовкві книжечку до набоженства на перші п'ятниці й неділі місяця п. н.: „Любѣмъ Ісуса“; 1909 року появляється в Жовкві ще мала брошурка „О св. Причастію“, що її написав Віктор Будка. А наші Преосв. Владики доцінюючи належно ролю Пресв. Євхаристії в житті народу накликували нарід своїми пастирськими листами до поглиблення євхаристійного культу. Вже 1900 р. появляється прегарний пастирський лист тодішнього станиславівського Єпископа Андрея Шептицького п. н. „На грані двох віків“, що повчає вірних про адорацію Пресв. Євхаристії. 1909 р. Й. Е. Митрополит Шептицький видає пастирський лист: „О частѣмъ св. Причастію“; 1910 р. Преосв. Константин Чехович пише теж пастирський лист про часте св. Причастя, а Преосв. Григорій Хомишин у своєму пастирському листі тогож року поясняє декрет Папи Пія Х з дня 17. грудня 1905 р. про часте й щоденне св. Причастя. 1912 р. Преосв. Григорій Хомишин видає ще один пастирський лист: „О Найсвятїйшѣй Евхаристіи“. На ці заклики своїх Владик вірні відповіли щирішою набожністю й гарячішою любовю Євхаристійного Ісуса. До цього дуже причинилася теж книжечка о. Діонісія Ткачука ЧСВВ. п. н.: „Рішення апостольського Престола о частім і щоденнім св. Причастію“ (Жовква 1910). Доказом розуміння ролі Пресв. Євхаристії в духовному житті була участь нашого народу й священства в XIII всесвітньому Євхаристійному Конгресі, що відбувся в Відні 1912 р.¹⁾ В першу чергу наше священство зрозуміло значіння дуже тісної злуки з Євхаристійним Ісусом, і тому вже

¹⁾ Пор. XIII Всесвітний Євхаристійний Конгрес. Відень 1912,

1898 р. існує „Брацтво священників почитателів Найсв. Тайни Євхаристії“¹⁾. В пізніших літах його оживляє о. Микола Садовський, парох Шибалина. І так до світової війни культ Пресв. Євхаристії помітно зростає, особливо серед нашого простолюду. Натомість інтелігенція й шкільна молодь стояли осторонь від Пресв. Євхаристії. Значну поправу під цим оглядом принесли останні роки після світової війни. Інтелігенція, що бере участь у великопостних, чи й замкнених реколекціях, щораз то ліпше розуміє значіння євхаристійного життя, хоч нажаль, передовсім мужеська інтелігенція оставляє ще дуже багато до бажання під цим оглядом. Молодь високих шкіл здебільша завдяки Марійським Дружинам та іншим католицьким організаціям проявляє під тим оглядом більше розуміння для Пресв. Євхаристії. Серед студентства не рідкі є випадки й щоденного св. Причастя. Ще в нижнійшій злуці з Євхаристійним Ісусом стоїть молодь середніх шкіл, з'організована в Марійських Дружинах, при яких існують євхаристійні секції. Вінці безпереривного св. Причастя, адорації, св. години, духовні конференції та реферати на євхаристійні теми дуже зближають молодь до Вязня Любови. А навіть тих найменших, діточок народніх шкіл, все більше потягає Євхаристійний Ісус. Доказом цього зріст Євхаристійних Дружин та величаві євхаристійні маніфестації дітей, що в останньому році відбулися в Крехові, Лаврові й Жовкві при участі кількох тисяч дітей. А серед простолюду зріст євхаристійного культу скорим темпом поступає даліше вперед. Доказом цього зріст і оживлення Апостольства Молитви, Марійських Дружин, часті цілонічні адорації, св. години, а передовсім щоденне св. Причастя. Ось по найновішій статистиці за останній рік тільки в самих василіянських церквах, яких є несповна 20, приступило до св. Причастя понад 571.000 людей. Отже живчик євхаристійного життя серед нашого народу бе щораз то сильніше, піддержуючи в нас справжнє внутрішнє життя, даючи нам внутрішню силу та спираючи духову культуру нашого народу на найтривкіших підвалинах.

Вплив Пресв. Євхаристії на українську культуру

Дійшовши в оцій довшій, але потрібній дігресії до цінного висновку, що культ Пресв. Євхаристії має свою світлу історію й традицію серед нашого народу, залишається нам вернутися до самого ядра нашої проблеми та прослідити той вплив, що його мала Пресв. Євхаристія на українську культуру. Нажаль

¹⁾ Статутъ Брацтва священникѣвъ Почитателѣвъ Найсвятѣйшой Тайни Евхаристіи. Жовква 1898.

і в тім прецікавім питанню мусимо обмежитися тільки до короткого начерку.

Найперше слідний вплив Пресв. Євхаристії на найвищу ділянку української культури, тобто на культуру серця. Найкращий осяг культури серця — це святі. Пресв. Євхаристія виплекала безліч святих. Немає сумніву, що вона була теж головним чинником у процесі розвою звершеного життя в українських святих. Вкажемо бодай на кілька фактів, що наслідують відношення українських святих до Пресв. Євхаристії. Такий найдавніший факт подає Києво-Печерський Патерик у житті преподобного Теодосія Печерського. Теодосій іще в молодих літах був щоденно на Службі Божій, а за головне своє діло вважав приготувляти просфори до Служби Божої. Коли мати забороняла йому пекти просфори, Теодосій ось так відповідав їй: „Коли Господь наш Ісус Христос був з учнями на Тайній Вечері, тоді взявши хліб, поблагословив, переломив, дав учням і сказав: Прийміть і їдьте — це моє тіло, що за вас ломиться на прощення гріхів. І коли Господь назвав Своїм Тілом наш хліб приготовлений до Тайної Вечері, то треба мені радіти, що Він мене сподобив робити такий хліб, що на ньому відбувається ця велика Тайна переміни на Христове Тіло“. Колиж пізніше Теодосій став священником, то, як каже життєписець, щоденно з великою покорою правив св. Літургію. Колиж одного разу Теодосій захорів і не міг правити Служби Божої, Ангел приніс йому св. Причастя¹⁾. — Згаданий уже Іпатський Літопис вказує на відношення святих Бориса й Гліба до Пресв. Євхаристії кажучи, що вони приготувлялися на мученичу смерть св. Причастям. Особливішим культом Євхаристії відзначався Михайло Чернигівський, признаний в Україні за святого. І ще на один знаменний факт слід звернути увагу. Його подає галицько-волинський літопис. Літописець каже, що коли галицький король Данило мусів іти з поклоном до татарського хана Батія 1246 р., то до цього упокорення готовився Сповідю й св. Причастям у київському монастирі св. Михаїла. Та мабуть споміж усіх українських святих Пресв. Євхаристія мала найбільший вплив на розвій внутрішнього життя св. священомученика Йосафата. Життєписець Йосафата каже, що святий уже від наймолодших літ мав особливішу любов і розуміння св. Літургії²⁾; що в Літургії Йосафат навчився шукати Бога й через Неї хотів дати пізнати Його другим. Коли Йоса-

¹⁾ Житіє Преподобнаго Отца нашего Θεодосія Печерскаго — Патерикъ или Отечникъ Печерскій. 1678.

²⁾ A. Guepin-Kalinka: Żywot sw. Josafata Kuncewicza. Lwów 1885. 81, 89, 153, 159

фат став священиком, то щоденно відправляв Службу Божу, всупереч тодішнім звичаям. Йосафат мав таке розуміння сили Євхаристії, що нею проганяв бісів, як на це вказує характеристичний факт прогнання злого духа з церкви св. Тройці. Ставши полоцьким архієпископом, Йосафат видав наказ своїм священикам: „Литоргия светая въ каждую неделю и въ каждый день светый нехай будетъ конечно отправованая“¹⁾. А в своєму катихизмі обговорюючи Тайну Євхаристії, Йосафат ставить питання: „Як треба приготувлятися до гідного прийняття цієї св. Тайни?“, і так відповідає: „Маємъ приступити зъ великою покорою якъ найнижшій подданный до великого царя, зъ набожностію якъ сотворѣне до Творца, исповѣдавшись передъ тымъ и не маючи на сумлѣню жадного смертельного грѣха“²⁾. Вже тих кілька фактів і висказів св. Йосафата кидає ярке світло на його інтимне відношення до Євхаристійного Ісуса та відкриває перед нами один із секретів його великої святости. Що більше: можемо сказати, що Пресв. Євхаристія має в Україні своїх мучеників, а ними можна вважати тих ОО. Василян, що їх власною рукою вбив цар Петро В. в церкві св. Софії в Полоцьку 1705 р. Підхмелений цар розсипав Пресв. Тайни по долівці. Монах кинувся їх збирати. Тоді цар вбив його, а царські прислужники вбили ще трьох ченців. Всі наведені тут факти сильно доказують яким могутнім чинником у процесі розвою укр. культури серця була Пресв. Євхаристія.

З черги годиться нам принайменше побіжно спинити свою увагу на впливі Пресв. Євхаристії на важніші царини української зовнішньої культури.

І так цей вплив слідний у Києво-Печерському патерику, в Іпатському Літописі, у творах уніятських єрархів: св. Йосафата й митрополита Льва Кишки, у творах православних письменників: митрополита Петра Могили, Й. Галаятовського та інших. Годі вчисляти ті всі пам'ятки, одначе годиться згадати бодай про деякі, більш характеристичні. До найдавніших пам'яток цього рода належить: „Житѣе и хожденѣе Данила, Русьскыя земли игумена“ з початку XII ст. Це опис мандрівки ігумена Данила до святої Землі, що її він відбув у роках 1092-1113. З огляду на відомости географічного характеру, а з'окрема на цінні дані топографії св. Землі, перекладено цей твір на різні європейські мови. При описах церков та обрядових форм автор завсіди звертає окрему увагу на Службу Божу та на св. При-

¹⁾ Др҃ь Д. Дорожинскій: Матеріялы до исторіи житя и смерти св. Свщм. Іосафата Кунцевича. II Регулы Іосафата для своихъ пресвитеровъ. Львѣвъ 1911. 8.

²⁾ Цей сам: Катехизмъ отъ слуги Божаго Іосафата сочетанный. Львѣвъ 1911.

частя, а при кінці з вдовіллям признається, що при Господньому гробі „отпѣхомъ литургии за князя русьскыя и за вся християны 50 литургий а за усопшя 40 литургий отпѣхомъ“. З пізніших літературних памяток глибоким євхаристійним культом проникані „Діялогіси духовни“¹⁾. Варлаама Голенковського, яких друга й третя частина вповні присвячена Пресв. Євхаристії. Це надзвичайно ніжні діяльогі на загально-аскетичні теми. Любитель ставляє різні питання, а Любов відповідає простенько, але глибоко. Відповіді про Пресв. Євхаристію є особливо в тій матерії ніжні.

Слід згадати ще про свого рода підручник основних правд християнської віри й етики, призначений для священиків п. н. „Богословія Правоучительная“, видана в Почаївській друкарні 1751 р. В першій частині цієї книжки: „О святыхъ Тайнахъ или Сакраментахъ“ серед питань практичного характеру вияснюється також основне питання про правдивість Христового Тіла й Крови в Пресв. Євхаристії під видом хліба й вина²⁾. Невідомий автор не вирішує цього питання своєю повагою, але покликуюється на відносні місця св. Письма та на вискази св. Отців, що так дуже вірили й так сильно визнавали цю правду.

По хронологічному порядку приходиться згадати про окрему книжку Андрія Завадовського про Пресв. Євхаристію, що вийшла у Львові 1753 р. п. н. „О святомъ Сакраментѣ Евхаристіи и о св. Литургіи“. Автор обговорює в першій главі саму догму Пресв. Євхаристії, в другій главі говорить про Службу Божу, а в третій про обрядові приписи. А ціль, що присвічує авторови, виражена в передньому слові до читача: „да бы еси со всякимъ благоговѣніємъ сердцемъ сокрушеннымъ и чистымъ часто причастился“. У відомому творі уніятського походження п. н. „Народовѣщаніе или Слово къ народу Католическому чрезъ монаховъ Чина Святаго Василя великого въ Провѣнціи Полской званію катихистичному прилежащихъ въ Повѣтъ Кременецкомъ 1756 года проповѣданое“, в науці „о Пресвятѣйшомъ Сакраментѣ Евхаристіи“ подану цілу низку порад і вказівок, що кидають світло на відношення доброго християнина до Пресв. Євхаристії та вказують на зверхні прояви євхаристійного культу. Читаємо там м. і. такі слова: „Повиннисмо особливою честію въ сердцахъ нашихъ шанувати Христа Господа, въ Сакраментѣ утаеннаго. Со страхомъ и сми-

¹⁾ „Діялогіси духовни си есть двословіе, въ немже бесѣдуєтъ Любитель съ Любовію“. Київ 1714.

²⁾ Цитую за Митроп. Ліонісієм: Археологія євхаристичного культу („Наша Культура“ II. [Варшава 1936], 96).

реніємъ на томъ мѣсці стояти, где єсть Пресвятѣйшій Сакраментъ Евхаристіи. Жадного дня не опустити без ушанованія якимъ колвекъ способомъ Пресвятѣйшаго того Сакраменту. Входячи въ церковъ, заразъ знакъ святаго креста на себѣ учинити и поклонитися низко. Албо тежъ укланюти и челом до земли поклонъ учинити предъ царскими вратами Пресвятой Тайнѣ Евхаристіи, где єсть такіи обычай. Украшати тіи мѣста, где єсть той Сакраментъ. Старатися, абы Пресвятѣйшій той Сакраментъ былъ в пушцѣ, и в кивотѣ, то єсть в цимборіи схований. Старатися о примноженіи набоженства до Найсвятѣйшаго того Сакраменту: людей научати, не умѣющихъ науки около тоєй Тайны, и всѣ зневаги отъ безбожныхъ учиненіи тому превеликому Сакраменту учтивє надгорожати¹⁾.

І в творах українського Сократа, Григорія Сковороди, стрічаємо на цю тему багато висказів, євхаристійних описів, символів і прообразів. Вистачить переглянути одне з його перших писань: „Начальная дверь ко христіянскому добронравію“ з 1766 р., чи пізніший „Розговоръ, называемый алфавитъ или букваръ мира“, або деякі його притчі, а переконуємося, що той мандрівний філософ доцінював належно ролі євхаристійного культу у внутрішньому житті людини.

1771 р. виходять у Почаєві „Писмена си єсть Начатки догмато-нравоучительныя Богословіи образомъ Народовѣщанія“. Автор Теодор Басарабскій пише кілька „поученій“ (від 52-57) про жертву Христа на Голгофі та на Службі Божій, вчить як найліпше брати участь у Службі Божій та, поруч інших засобів поступу в побожному житті, поручає й той, щоб люди „частимъ Причащеніємъ Пресвятѣйшихъ Тайнъ Христовихъ уклонялися отъ зла и творили благо“.

Ми навели тут тільки кілька прикладів із країнської церковної літератури, що в них проявляється загальна ідея великого значіння Пресв. Євхаристії в житті Церкви й житті людини, а вслід за тим справжній євхаристійний культ, що витиснув своє пятно й на інших ділянках української культури.

Хтож двигнув українську архітектуру до таких великих форм композиційних і стилевих, як не Євхаристійний Христос? Скільки то різних стилів, чисто українських, чи тільки зукраїнічених, силкується на те, щоб Євхаристійному Христови здвигнути на українських землях якнайвеличавіші храми? Розглядаючи архітектуру тільки старокнязівської доби доходимо до висновку, що вже тоді в Україні почався справді грандіозний

¹⁾ Цитую за митр. Діонісієм, 108-109.

будівельний рух. Історичні звістки свідчать про близько 80 назв окремих церков, з чого на сам Київ припадає 20. Разом із кам'яними будовано й дерев'яні т. зв. „одноденні“ церкви. Тому не диво, що сучасники нараховували їх на сотки в самому тільки Києві (нпр. Дітмар, єпископ мерзебурський 1037 р. нараховує їх на 400, Саксонець Адам Бременський на 300, а наші літописці на 700¹⁾). Досить згадати такі розкішні церкви, як: Десятинна, що збереглася тільки в фундаменті, а мала мармурове облицювання, різьби, багаті фрезки та мозаїку, або Спасопреображенську церкву на Берестові, чи Чернигівську катедрu Спаса, чи київську катедрu св. Софії, що про неї слава розходилася далеко поза межі України, чи катедрu Богородиці в Галичі, чи накінець церкву св. Юра у Львові. Розглядаючи тільки пляни тих гігантних церков, мимохіть хочеться про кожну з них повторити слова здивування одного вченого: „Який це шал кинув те чудо у простір“? Хоч справді наші предки посвячували свої церкви Богородиці, чи святим, одначе нема сумніву, що свої церкви вони вважали передовсім за мешкання Євхаристійного Бога на землі. Тому зовсім справедливо можемо назвати ці величні храми виявою віри в Євхаристійного Ісуса, вираженою в архитектурі.

Окрему світлу сторінку має євхаристійний культ в українській іконографії. Справді час понищив багато іконографічних пам'яток, але навіть і той невеличкий матеріал, що досі зберігся, виразно свідчить про євхаристійний культ в Україні. Іконографічні пам'ятки по змістові можна поділити на дві групи, а саме: 1) на образи Тайної Вечері, тобто історичні, і 2) на малюнки символічні²⁾. З історичних сюжетів найдавніші є два образи на царських вратах із Домажира, що походять із XV ст. На одному з них Христос причащає Апостолів Пресв. Тілом, а на другому Пресв. Кровю. З XVI ст. маємо три образи Тайної Вечері, а з XVII ст. п'ять такихже образів³⁾. В композиції тих образів змін великих нема. На особливішу увагу заслугує образ Тайної Вечері з Єзуполя з початку XVII ст. До іконографії Тайної Вечері належить малюнок вечері в Симона (Мт. 26, 6-12), що в композиції має спільні черти з Тайною Вечерею, але зовнішньою декорацією різниться від неї. — З мотивів, що мають символічне значіння Пресв. Євхаристії, в Україні було дуже поширене малювання весілля в Кані Га-

¹⁾ В. Січинський: Архітектура старокнязівської доби. Прага 1926, 9.

²⁾ Митр. Діонісій, I. с. 110.

³⁾ З Альбому Національного Музею у Львові: Іл. Свенціцький, Ікони Галицької України XV-XVII віків. Львів 1929.

лилейській, і також чудо нагодування хлібами. З символічних малюнків найбільш поширені були композиції Христа Розп'ятого на хресті з виноградинами. В Національному Музеї у Львові зберігся один такий образ із кінця XVII ст. Також дуже поширений був образ Христа, що сидить біля хреста повитого виноградиною, і з грозна, що своєю галузкою виходить з Христового боку, витискає сік до чаші. Дещо іншу композицію подає малюнок Христа, що стоїть у чаші, а до цієї чаші витікає Кров із Його Ран. В літургічних книгах збереглася інша композиція, де Христос стоїть побіч чаші, куди витікає Кров із Христових Ран. Нерідко стрічається також малюнок Христа-Дитяти в чаші. Крім цього слід звернути увагу й на те, що до цілості іконостасу завжди належала ікона Пресв. Євхаристії. Відповідно до припису й традиції вона повинна була знаходитися на запрестольній стіні (як нпр. у Києвософійському соборі), однак коли дерев'яна церковця не мала відповідного місця в пресвітерії, іконописець переносив це зображення дуже часто на верхню частину царських воріт. Приклад цього знаходимо на царських воротах із Домажира. А скільки то заставок та правдиво мистецьких ініціалів пишалося прекрасними символами Євхаристії? Що більше: символи Пресв. Євхаристії увійшли, як декоративний мотив, навіть у народне мистецтво. Риба — символ Євхаристії стрічається дуже часто на великодних писанках, що їх так розкішно розмальовує наше простолуддя. А треба знати, що риба не належить до легких композицій. Рибу стрічаємо дуже часто навіть на гуцульських писанках, а нерідко й на гуцульських килимах. Декоративний мотив у формі риби поширений по цілій Україні: рибу вирізують на сволоках, на віконних рамцях, і т. д. Це все свідчить, як глибоко євхаристійний культ зацвів у народне українське життя.

Чи треба ще окремо згадувати про українське проповідництво, в якому так сильно відбився культ Пресв. Євхаристії? Нема сумніву, що Пресв. Євхаристія полишила свій слід у проповідях і поученнях Теодосія Печерського, у проповідях митрополита Іларіона, автора „Слова о законѣ и благодати“, у проповідях Кліма Смолятича й Кирила Турівського. Передовсім цей останній, що своїми проповідями здобув собі славу Золотоустого, часто послуговувався євхаристійними символами, що їх розвивав нерідко у цілі алегорії (нпр. у проповіді на провідну неділю). З пізніших проповідників ми вже згадували Іоанікія Галатовського, що свою популярність завдячує збірникові проповідей на Господські й Богородичні свята, п. н. „Ключъ разумѣнія“. Деякі євхаристійні мотиви цих проповідей ми вже

наводили. У Дмитра Тупталенка й Лазаря Барановського теж часто стрічаємо євхаристійні мотиви, а передовсім символи. На окрему згадку заслугоє Василяннин Валеріян Синицький, що переклав із італійської мови на польську проповіді п. н. „Mowy parochialne na niedziele y święta uroczyste całego roku podług ewangelii w obrządku greckim rozrządzonych z przydanemi na końcu przed szlubem y na piątki wielkopostne o męce Pańskiej“ (2 томи; перше видання в Вильні 1788, а друге видання 1811). Ці проповіді переклав і переробив „зъ словено-рускаго на простый и посполитый языкъ рускій“ відомий поет о. Юліян Добриловський ЧСВВ, і видав їх у Почаєві 1794 р. п. н. „Науки парохіальнія на недѣли и свята оурочистыя цѣлого року изъ Евангелій подлугъ обряду греческаго расположенныхъ“. Між святочними проповідями поміщена тут гарна проповідь на празник Пресв. Євхаристії. Згаданий о. Синицький написав ще оригільні проповіді п. н. „Kazania na święta całego roku, które Święta Wschodnia Cerkiew uroczystem święci obchodem, i uroczystem upoważa nabożeństwem“ (Почаїв 1793). Між тими проповідями є теж проповідь на Боже Тіло. Крім згаданих, безперечно й іншим проповідникам Пресв. Євхаристія служила частою темою проповідничого полету. З найновіших євхаристійних проповідей не можна поминути мовчанкою прегарних проповідей о. Мирона Коритка п. н. „Хліб життя“ (Жовква 1927). Пресв. Євхаристія не тільки захоплювала українських проповідників своєю величчю, але й вишколювала їх внутрішньо своєю діяльною силою.

І на такому особливому обяві людських почувань і притім людської культури, як пісня, теж відбився вплив Пресв. Євхаристії. Стара Україна мала релігійну поезію віддавна в духовних віршах, що в співній формі дістали назву набожних пісень. Від початку XVII ст. стрічаються щораз то частіше українські набожні пісні, а при кінці того століття маємо вже окремі збірники набожних пісень. Культ Пресв. Євхаристії полишив свій слід і в набожних піснях. Вже в найдавнішому печатаному співанику о. Т. Щуровського ЧСВВ., що появився в Супраслі 1772 р., стрічаємо обяви глибокого євхаристійного культу. В 1790-91 рр., видали ОО. Василяни в Почаєві антологію українських набожних пісень п. н. „Богогласникъ“¹⁾. В першій частині між піснями на Господські празники стрічаємо

¹⁾ Повний наголовок такий: „Богогласникъ. Пѣсни благоговѣйныя праздникомъ Господьскимъ, Богородичнымъ и нарочитыхъ Святыхъ, чрезъ весь годъ приключаящимся, къ симже нѣкоторымъ чудотворнымъ иконамъ служащия, таже различныя покаяныя и умилительныя содержащъ“.

чотири окремі пісні „О Пресвятой Евхаристіи“. Справжньою глибиною поезії й ніжністю почувань відзначається друга пісня п. н. „Воспоймо Творцу“. В ній кажеться:

Прежде смерть, древа бысть вкушение
 Нынѣ снѣдь хлѣба во спасение
 Манну преславно евреемъ давый
 Тѣло и Кров намъ въ пищу представи.
 За даръ толикій, буди хвалимый
 Въ щедротахъ твоихъ непостижимый, і т.д.

У третій євхаристійній пісні гомонить передовсім могутний акорд возвеличення Євхаристійного Ісуса:

Человѣцы ницѣ падайте
 Богу должну честь воздайте;
 Во Святѣйшихъ утаенну
 На престолѣ семъ сложенну...
 Дабы слава честь и хвала
 Тебѣ Боже не престала
 За сей даръ Твой пребогатый
 Отъ щедроты нами взятый.

В новіших співаниках євхаристійних пісень щораз більше. Деякі з них блищать перлами справжньої поезії й мелодійності, а побожний український нарід залюбки їх співає:

О Пресвятая Тайно любви
 Перед Тобою мудрість німа;
 В час святей жертви Тіла і Крови
 Хай за нас мовить віра тверда!

На цьому кінчимо цей короткий начерк. Пресв. Євхаристія впливала на розвій загально-людської культури, а української з'окрема. Тому кінцевий висновок сам тиснеться нам під перо. Докласти всіх з'усиль до того, щоб навіязати якнайтісніший контакт із Євхаристійним Христом, а тоді опremo свою культуру на найтрівкіших основах, запевнимо їй всебічний розвій і станемо піонерами найкращих культурницьких змагань. Храм сучасної культури грозить жахливою руїною. Тому чим мерщій треба скріпляти підвалини цього храму! А на цих підвалинах певно запишається величчя святиня повної культури, що оііратиметься всім революційним буревіям, бо з нею буде Той, що Йому на імя „Еммануїл“!

Римські катакомби (De catacumbis Romanis)

(Докінчення)

II. частина

Огляд головніших підземних кладовищ

III. Полуднева трупа

1. Кладовище св. Севастіяна („ad catacumbas“)

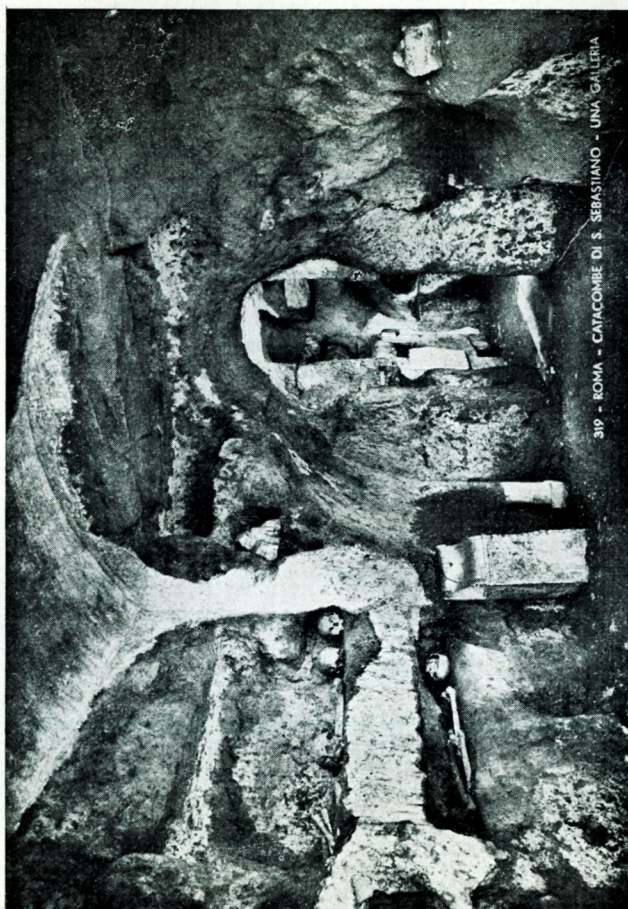
Около 3 km від мурів Риму, праворуч староримського шляху *via Appia*, лежить підземний цвинтар мученика Севастіяна, один із тих нечисленних, що через ціле середньовіччя аж до наших днів завсіди стояв отвором для побожних прочан. У ньому зложено пробите стрілами тіло Севастіяна, трибуна першої когорти преторіян, жертви перших переслідувань Діоклетіяна, як також св. Квірина, єпископа з Панонії, мученика останніх переслідувань, якого мощі перевезли земляки до Риму в V. ст., коли то варвари напали були на наддунайські провінції імперії, і св. Євтихія, що про нього є згадка в списі олив ігумена Йоана, та інших.

Акти св. Севастіяна подають, що тіло святого вкинули були погани до якогось каналу, а християнка Лукина видобула його й похоронила при *via Appia* „*iuxta vestigia Apostolorum*“.

Про пам'ять та справжній культ Верховних Апостолів у кладовищу „ad catacumbas“ виразно свідчить традиція, а незбиті докази на це дали висліди розкопів, переведених тут в останніх літах. (Див. світл. ч. 1, на окремій картці).

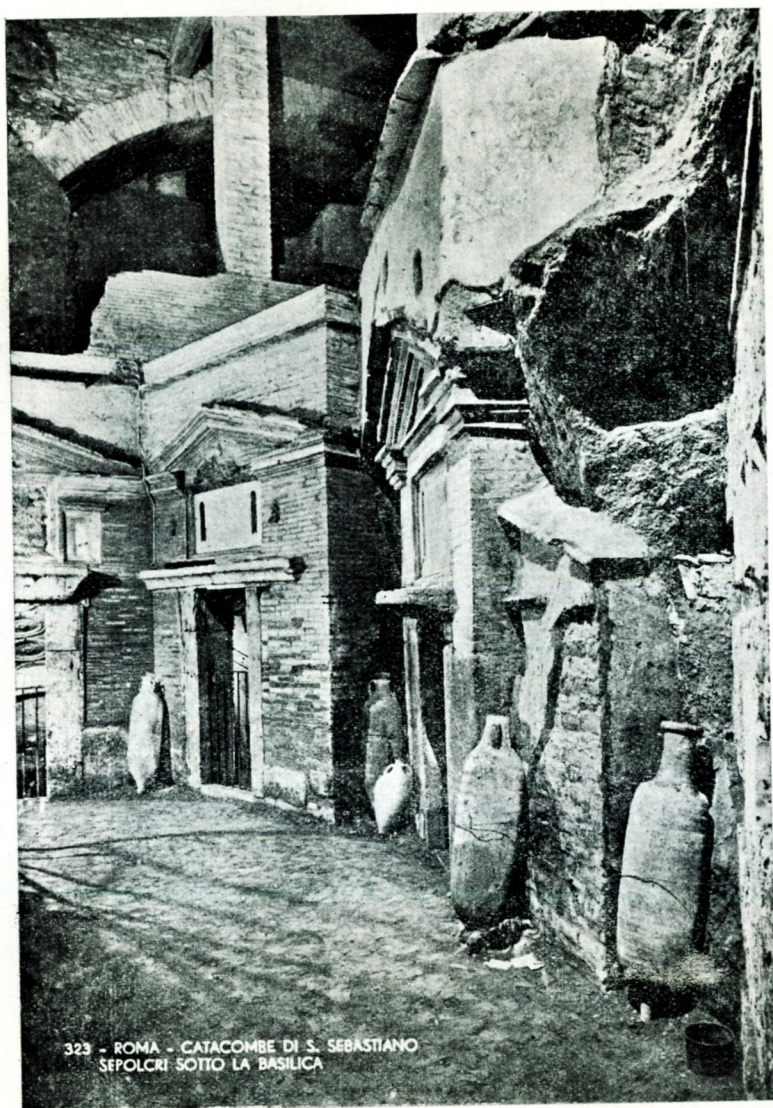
На тому місці, де тепер розтягається площа перед фасадом базилики св. Севастіяна, була в старині бічна вуличка з *via Appia*, а по обох її боках були розкинені поганські колюмбарі з нишами на тлінні останки мертвих. Позаду лівого ряду колюмбарів збудовано в II. ст. три підземні крипти; перша власність Кльодія Гермеса, що його ім'я збереглось над входовими дверми, та дві другі старанно розмальовані з нишами в стінах на тіла покійних.

На початку III. ст. власник цього кладовища став християнином (як вказує на те напис *IXΘC* на стіні другої крипти) та основником того християнського цвинтаря, що його мали освятити мощі Верховних Апостолів.

Ч. 1.

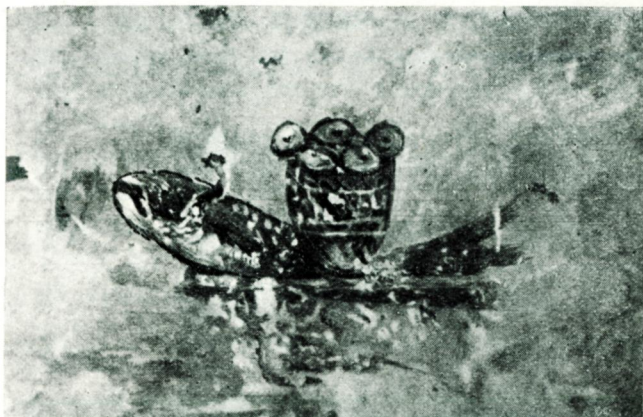
Підземні галерії в катакомбах св. Севастіана.

323 - ROMA - CATAcombe DI S. SEBASTIANO
SEPOLCRI SOTTO LA BASILICA

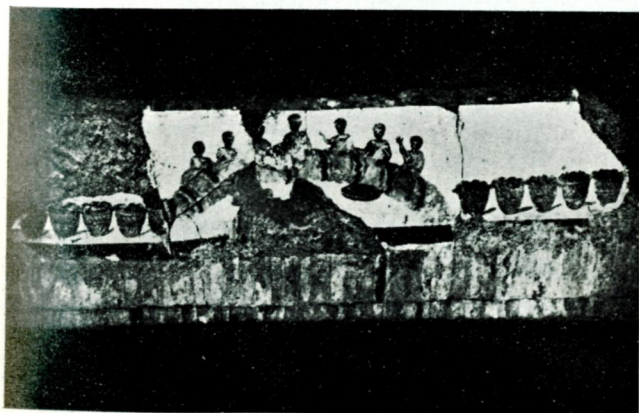
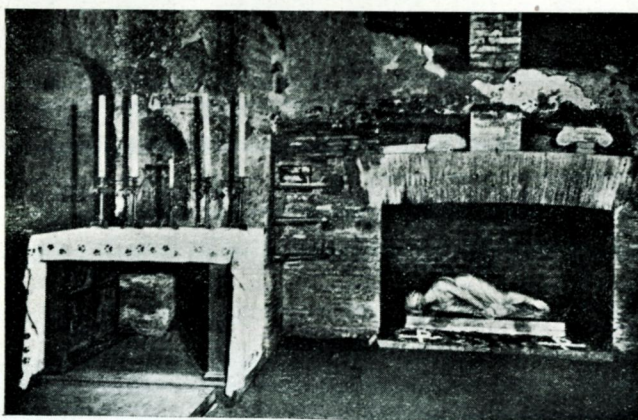
Ч. 2.

Підземні гробниці в катакомбах св. Севастіяна.

Ч. 3.
Євхаристійний пир у ката-
комбах Каліста

Ч. 4.
Крипта св. Кикилії в ката-
комбах Каліста.

Ч. 5.
Євхаристійний пир у ката-
комбах Каліста.

Ч. 6.
Вхід до катакомб Домітилі.

Ч. 7.
Рештки базиліки в катакомбах Домітилі.

Що було причиною перенесення тіла св. Петра з Ватиканських піль та св. Апостола Павла з *via Ostiensis* до цього найдалше висуненого кладовища при *via Appia*, не можна певно усталити. Археологи здогадуються, що едикти Валеріяна, якими заборонено християнам під карою смерті сходитися в підземних кладовищах, унеможливили їм відвідини та молитву при дорогих тілах, що лежали в загально відомих поганам місцях. Тому ісповідники Христа зложили їх далеко поза мурами міста, на християнському ґрунті, щоб у кривавому періоді переслідування могли кріпити свої серця при гробах Апостолів, свідків Христових обітниць щасливої вічності.

У приготуванні терену на гроби св. Петра й Павла засипали вірні землею прогалину з трьома криптами аж до поверхні землі, вчинили малу терасу та поставили на ній тристінну, отворену з одної сторони кімнату. Камінні лавки здовж стін кімнати вказують, що християни сходилися тут на молитву при мощах Апостолів та уряджували *refrigeria*, пири в їхню честь. У розкопах, при ізоляції стін, відкрито численні написи в грецькій та латинській мові на каменях муру з просьбами й побожними закликами учасників пирів до св. Верховних Апостолів. Завдяки Папському археолог. Інституту збудовано великі бетонові конструкції, що захоронюють ці прецінні пам'ятки культу св. Петра й Павла в катакомбах. (Див. світл. 2).

В половині IV. ст., коли християни тішилися вже повною свободою віроісповідання, скромні забудовання не відповідали вже достоїнства місця, що зберігало тлінні останки Христового Намісника та Апостола народів. Над давніми місцями культу підіймалися стіни великої „*basilica Apostolorum*“, що її від VII. ст. стали називати вірні базилікою Севастіяна, через славу та глибоке почитання того Мученика серед римської громади. Тіло св. Севастіяна лежало в катакомбах під лівою стіною середньої нави базиліки. Святиню зреставрував папа Євген IV., а завдяки кард. Сц. Борґезе перебудовано її основно так, що полишилася тільки зовнішня частина абсиди з давніх конструкцій IV. віку. Перед працями кард. Борґезе було видно ще вітвар, що під ним лежали мощі Севастіяна. Тепер на його місці стоїть чудовий вітвар зі статуєю Мученика в лежачій позиції, твір мистця Джорджетті-я, на основі рисунку Берніні-я.

Кладовище „*ad catacumbas*“ походить із III. віку. Воно розкопане в двох поверхах, злучених сходами. Написів тут небагато, галерії та крипти поєдинчі, в деяких віднайдено недавно ще замкнені гроби. 1877. р. відкрито тут аркосолею з часів

Константина Великого, що на ній з'ображена жінка, яка молиться, Мойсей, що добуває воду зі скали та чоловік, що біжить спрагнений до джерела; всередині погруддя Спасителя й вифлеємські ясла з Дитятком та звірятами — картина одинока в іконографії катакомб. 1879. р. відкопано крипту з аркосолеєю та з льокулем над ним, на якому з'ображена постать Пастиря з ягнятем на раменах, а збоку змальоване інше ягня на горі. О. Маруккі бачить у картині містичну гору та Божого Агнця, що на ній жертвувався.¹⁾

Один із написів знайдених у катакомбах, що його надщерблений текст доповнив де Россі²⁾ звучить ось так: „*cum coniuge casta voluit filias secum habere — saepe cibabas raeb.... e tu christu videbis — cottidie recolebas es te..... dessent meritoque requirunt*“. Вчений археолог бачить у ньому порівняння між Євхаристійним Хлібом, що його споживав покійний на землі, а огляданням Христа лицем у лице в небі.

2. Кладовище Претестата („*ad s. Ianuarium*“)

Кількасот метрів від катакомб св. Севастіана ближче мурів Риму, ліворуч *via Appia*, лежить другий підземний цвинтар, якого початок сягає першої половини другого століття. Кладовище взяло назву від свого основника Претестата, невідомого нам ближче христіянина, сучасника другого покоління християн у Римі. Кладовище просліджене досі тільки частинно. Воно складається з двох поверхів. Найстарша його частина це галерія з бічною криптою, що ціла покрита мальовилами; там знаходиться з'ображення розмови Ісуса з Самарянкою, воскресення Лазаря, uzдоровлення кровоточивої та сцена вінчання Спасителя терневим вінцем.

У другій частині катакомб знаходиться широка галерія з луками, що піддержують склепіння та стіни; по боках розкинені муровані крипти; одна з них ціла виложена мармуром.

В катакомбах Претестата лежало багато мучеників. В зальцбурському провіднику читаємо: „*Ibi intrabis in speluncam magnam, invenies s. Urbanum, episcopum et confessorem et in altero loco Felicissimum et Agapitum martyres et diaconos Sixti et in tertio loco Cirinum martyrem et in quarto Iannuarium m.*“ Феліциссимум і Агапіт були діяконами папи Сикста II, якого стято на єпископському престолі в часі переслідування Валеріяна.

¹⁾ Marucchi: Un ipogeo recentemente scoperto nel cim. di s. Seb.

²⁾ Bull. arch. [1877], стр. 147.

У провідниках є згадка також про два наземні святилища. У першому почитали християни пам'ять мучеників: Тибуртія, Валеріяна й Максима, а в другому спочивали моці мученика Зенона. Особливішим почитанням окружали вірні св. Януарія, якого іменем також називали це кладовище.

3. Кладовище Каліста

Напроти катакомб Претестата, по правім боці старинної аппійської дороги, лежить найбільший підземний некрополь Риму, кладовище Каліста.

Воно складається з чотирьох окремих частей, які по якимсь часі злучились в одну цілість. Дві перші походять із другого століття, що завдяки скорому розвою за дбайливої управи Каліста стали побіч катакомб Прискиллі другим головним цвинтарем християн у Римі. Колиж у IV. ст. долучилися до нього дві дальші части, повстав справжній лабіринт галерій та крипт на загальну довжину викопу поверх 20 km. Історію його розвою з багатством памяток описав де Россі в тритомовій праці: „*La Roma sotterranea cristiana. Roma 1864-1877*“.

Найстарша часть катакомб, що її назвав де Россі „крипти Лукині“, походить із початку другого віку. Фрагменти знайдених саркофагових написів як: „*Θ. saecilio maximo c. p.*“ (*clarissimo puero*) та „*pompeia octavia attica saecilia c. p. vixit men....*“ вказують, що її власники походили зі шляхетної, сенаторської родини. Біля сховової клітки знаходиться подвійна крипта, що зберегла багато картин архаїчної християнської штуки. Картини зображають: Даниїла, Йону, Доброго Пастиря, гурток вірних у небесній славі, крещення Спасителя в Йордані (що є, без сумніву, найстаршою іконографічною памятою тієї євангельської події). На одній стіні змальована риба (*ἰχθύς*), а біля неї кіш із хлібом і чаша з вином — елементи Євхаристійної Вечері (Див. світл. 3).

У цій часті катакомб похоронено в звичайному льокулі галерії папу Корнилія (251-253), що вмер на вигнанні. Стіни галерії кругом гробу по якимсь часі християни поширили на вид крипти, щоб зробити місце для літургічних сходин. На нагробній плиті вирізьблений напис: *cornelius martyr ep.* (= *episcopus*). Гріб украшений двома малюнками з IX. ст.; по правім боці змальовані св. Корнилій і св. Кипріяні у мантиях з Євангелією в руках (пам'ять обох Мучеників святкувано в Римі дня 16. IX), по лівім боці папа Сикст та африканський єпископ Опат, сучасник св. Августина. Біля постаті Сикста вид-

ніє напис SCS - SVXTVS - PP - ROM (= Sanctus Syxtus Papa Romanus). „Papa Romanus“, це висказ саме з IX. ст., коли то назва „Papa“ не була ще виключною назвою Римських Єпископів.

Друга найбільша часть калістинського некрополю походить із другої половини II. віку. Її розбудовою кермував кільканадцять літ діякон Каліст, управитель цього першого спільного кладовища римської громади християн. Дві головні рівнобіжні галерії перетинала сітка бічних хідників з криптами. Одна велика крипта недалеко сходів, т. зв. „крипта Сикста“, була призначена на гробницю папів. В її стінах зложено тіла 9, або 10 Римських Єпископів, з яких три були мучениками; на рештках із п'ятох побитих нагробних плит, знайдених на долівці, читаємо імена Папів: *ΑΝΤΕΡΟΣ ΕΠΙ, ΠΟΝΤΙΑΝΟΣ. ΕΠΙΣΚ. ΜΡ.* (martyr), *ΦΑΒΙΑΝΟΣ ΕΠΙ ΜΡ, ΛΟΥΚΙΣ ΕΠΙ, ΕΥΤΥΧΙΑΝΟΣ ΕΠΙΣ.* Всередині крипти спочив Сикст II, замучений 258 р. враз із 4 діяконами за літургичні сходини в катакомбах. На задній стіні вмуровано великий метричний напис папи Дамаза, що хоч розбитий на 125 кусників, віддає докладно текст. Напис звучить:

„hic congesta iacet quaeris si turba piorum
 „corpora sanctorum retinent veneranda sepulchra
 „sublimes animas rapuit sibi regia coeli
 „hic comites xysti (Syxti) portant qui ex hoste tropaea
 „hic numerus procerum servat qui altaria christi
 „hic positus longa vixit qui in pace sacerdos
 „hic confessores sancti quos graecia misit
 „hic iuvenes puerique senes castique nepotes
 „quis mage virgineum placuit retinere pudorem
 „hic fateor damasus volui mea condere membra
 „sed cineres timui sanctos vexare piorum.

Крім папів похоронених у крипті Сикста, в інших місцях катакомб спочили Христові намісники: Гай, Євсевій та Мільтіяд. Папу Зефірина похоронено в гробниці поза катакомбами враз із молоденьким мучеником Тарсикієм, що осягнув мученичий вінець за розношення Євхаристійного Хліба вірним у часі переслідування. Коло папи Євсевія лежали почитані мученики Кальоцер і Партеній.

Зі святилища Сикста веде вузький хідник до крипти славної мучениці Кикилії, де зберігся ще старий малюнок Святої на стіні. Крипта ясно освічена великим світляним отвором. Мощі Кикилії переніс папа Пасхаліс I. 817. р. до Риму (Див. світлина 4).

Здовж сумежної великої галерії стоїть рядом шість крипт, т. зв. „крипти св. Тайн“, бо сцени, що в них з'ображені, сим-

волізують Тайну Крещення й Євхаристії. Мальовила збереглись у п'ятих криптах; всі вони походять із кінця II. віку.

В першій по лівім боці з'ображений Спаситель у мантиї, що воскрешає Лазаря; на правій стіні змальований пир при участі сімох осіб. Стіл заставлений хлібами й рибами, а на краях стоїть іще по п'ять кошів із хлібом. Християнський артист лучить у картині сцену Євхаристійного пиру з чудом помноження хлібів, що мало приготувати людей до цієї великої Тайни. (Див. світл. 5).

В наступній крипті ліворуч змальований Євхаристійний бенкет, а праворуч Йона, що спить під смоковницею. Побіч картин розкинені на стінах малюнки цвітів та птиць у леті.

В третій крипті долівка виложена пестрим мармуром. Між невиразними слідами мальовил можна розпізнати епізоди Йони та особи в позиції молитви з піднесеними вгору руками. Стеля покрита орнаментальним рисунком із добрим Пастирем усередині.

По лівім боці четвертої крипти змальований Мойсей, що виводить обильне джерело води, дальше риба витягнена на вудці з води, крещення дитини й розслаблений з ложем у руках. На задній стіні біля стола, заставленого хлібом і рибою, стоїть жінка в молитовній поставі та мужчина, що простягає руку над столом. Дальше є картина Євхаристійного пиру з 8 кошами помноженого хліба, жертва Авраама й розмова Ісуса з Самарянкою; на стелі змальований добрий Пастир.

В останній крипті з'ображене те саме чудо добуття води в пустині Мойсеєм, воскресення Лазаря, крещення дитини, дельфін звинений кругом тризуба (символ хреста), судно на розбурханих хвилях із жінкою, що молиться в переляку. На стелі добрий Пастир і стіл заставлений кошами з хлібом.

Як бачимо, Тайну Крещення та Євхаристії символізують у всіх криптах ті самі картини. Тайна Крещення з'ображена чудом добуття джерела в пустині, що вгасило спрагу вибраного народу, крещенням Ісуса в Йордані та уділюванням цієї Тайни дітям.

Пирі сімох осіб при столах, заставлених хлібом і рибою, представляють участь вірних у Пресв. Євхаристії. Зі сценами пирів лучать християнські мистці чудо помноження хлібів і риб — фігуру Євхаристійного Хліба, що множаться щоденно на Божих трапезах.

Третя й четверта часть калікстинського некрополю походить із IV. віку, з часів мира Церкви. Нові підземні об'єкти з окремими сходами розтягнули давний спільний християнський цвинтар далеко на північ і захід та дали тисячам християн міс-

це на спочинок коло тіл геройських предків. Галерії тут правильніші, а між криптами являються нові овальні форми, завершені копулами. Стіни прикрашені популярними в катакомбах малюнками сцен Старого й Нового Завіту, між якими стрічаємо деякі нові композиції, як Мойсея, що скидає обуву на Божий приказ, освячення Євхаристійних елементів через Ісуса Христа, та інші.

4. Кладовище Домітилі

Один кілометр від брами св. Севастіяна, коло церковці *Domine quo vadis*, розходяться дві старі дороги: *via Appia* й *Ardeatina*. *Via Ardeatina*, що йде трохи на право, лучила столицю імперії з містечком *Ardea*. В тому місці, де тепер перетинає її вулиця Семи Церков, розтягаються широкі сити підземного цвинтаря Домітилі. Його галерії підходять аж до катакомб Каліста. Тим то Бозій і його наступники аж до половини XIX ст. уважали те кладовище за часть калістинського некрополю (Див. світл. 6).

Терен, під яким розкопано кладовище, належав у I століттю до славної родини Флявіїв, що дійшла була до імператорської влади за Веспазіяна. Християнська віра проникала родину Флявіїв уже в апостольських часах, а за Домітіяна видала першого мученика, Тита Флявія Климента, чоловіка Домітилі.

Два перші християнські гіпогеї на ґрунті Домітилі являються при кінці I ст. Один із мурованим входом, що його відкрито 1865. р., носив назву Флявіїв, другий звався *subiculum Ampliatii*; в половині II. віку повстав третій гіпогей з окремими сходами. Ці три гіпогеї в другому столітті злучено галеріями, що поступенно членувалися та розрослися до кінця IV. віку в велику рівнобіжну двоповерхову сітку катакомб.

Біля входу до гіпогею Флявіїв збудовано в II. ст. тристінну кімнату; лавка кругом стін, криниця та басен на воду вказують, що тут збиралися християни на похоронні аґапи в річницю смерті покійних. Широка галерія, з легким спадом, до якої зводять сходи, це найстарша часть катакомб Домітилі. Галерія багато розмальована; в нишах стін залишилося ще багато марморових саркофагів. Стеля одної крипти покрита гарним орнаментальним малюнком з Добрим Пастирем всередині, тим найбільш популярним символічним зображенням Ісуса Христа в малюнках катакомб. Багато зображень Христових чуд, як: уздоровлення сліпородженого, кровоточивої, розслаб-

леного, воскресення Лазаря, тощо, це вираз сильної віри й надії християн, що померші, звільнені від діявольських пут, знайдуть вічне щастя в небі. Одна картина представляє посмертний суд: Христос сидить на престолі, а довкруги Нього стоять померші в молитовній поставі. Особливо багато заховалося тут з'ображень Ісуса Христа як Учителя між Апостолами.

Ми знаємо імена тільки трьох мучеників, похоронених у катакомбах Домітилі: Св. Нерей, Ахілля та Петронілі. Руїни базилики, збудованої над їхніми гробами, відкрив де Россі 1874. р. Базилика походить із кінця IV. ст.; на її стінах вмуровано багато фрагментів християнської різьби та написів. Цікавий є один мішаний, у латинській та грецькій мові: *ΔΗΜΗΤΡΙΣ ΕΤ ΛΕΟΝΤΙΑ ΣΕΙΡΙΚΕ ΦΕΙΛΙΕ ΒΕΝΕΜΕΡΕΝΤΙ ΜΝΗΣΘΗΣ ΙΗΣΟΥΣ ΟΚΥΡΙΟΣ ΤΕΚΝΟΝΕ* (Димитрій і Леонтія заслуженій дочці Сирікії. Згадай, Ісусе Господи, на наше дитя). Інший напис виражає віру в щасливе посмертне життя: *ΒΟΝΩΣΗ ΒΟΝΩΣΩ ΥΙΩ ΚΟΙΜΩΜΕΝΟΙ ΕΝ ΚΩ ΗΜ* (Боноза Бонозови, своєму синові, що спочиває в Господі нашому). (Див. світл. 7).

5. Кладовище Коммодиллі

Цей підземний цвинтар оснований в III. ст. на посілости ближче невідомої нам християнки Коммодиллі при *via Ostiense*, недалеко від гіпогею, в якому спочив Апостол народів, св. Павло.

Кладовище відкрив випадково археолог Больдетті 1720 р., що віднайшов крипту Фелікса, Адавкта та Емерити, мучеників із переслідувань Діоклетіяна. Часть галерії біля гробів Фелікса й Адавкта християни поширили, щоб зробити місце для вірних на літургічні сходи. На стінах тої каплиці збереглися малюнки евангелиста Луки та Ісуса Христа між душами святих, похоронених у тих катакомбах. В глибині крипти, біля гробу Туртури, змальована прегарна картина Божої Матері із Дитятком Ісусом між мучениками Феліксом і Адавктом; у стіп Богородиці клячить покійна Туртура. Картина походить з VII. ст. Гріб Емерити з подобою Святої знаходиться в головній галерії біля старого входу.

Замітною в катакомбах Коммодиллі є техніка добування нових місць на хоронення вірних коло гробів мучеників. Гробарі, щоб вдоволити побожні бажання християн, копали як у долівці, так і в стелі галерій глибокі прямокутні отвори з десятками льокулів на тіла померших.

6. Кладовище св. Теклі

Про катакомби св. Теклі згадують середньовічні провідники. Між іншими в зальцбурському провіднику читаємо: „et sic vadis ad s. Paulum via Ostiensi et in australi parte cerne ecclesiam s. Teclae supra montem positam, in qua corpus eius quiescit in spelunca in aquilone parte“.

Кладовище відкрив Больдетті на початку XVIII ст. називаючи його „cimitero al ponticello di s. Paolo, або „cimitero anonimo“. Аж Армелліні-сви вдалося 1869. р. розпізнати в ньому катакомби римської мучениці Теклі.

Катакомби складаються з трьох галерій та кількох крипт. Одна велика каплиця з абсидою вказує, що тут лежало тіло Святої; стелю святилища піддержує два ряди стовпів. В одній крипті заховалися популярні малюнки: Мойсея, Даниїла між львами, Йони, жертви Авраама та Спасителя з Євангелією в руках.

IV. Західна трупа

1. Кладовище Понціяна (ad Abdon et Sennen)

Великі катакомби Понціяна відкрив Бозій 1618. р. Основані вони мабуть у III. ст. на верху узгір'я Monteverde при старій via Portuense, що лучила Рим із морською пристанню над Тибром.

Про Понціяна, основника кладовища, не маємо ніяких відомостей. В зальцбурському провіднику записані імена мучеників: Пігменія, Мілікса, Полліона, Кандиди та Абдона й Сennenа, перських бояр, що, як оповідається в їхніх актах, прибули за Декія до Риму та понесли мученичу смерть у часі переслідувань Валеріяна. В часі мира для Церкви побудували християни над гробом Кандиди й перських Святих дві церковці.

В одній великій крипті катакомб Понціяна зберігся басен, що в ньому приймали оглашені св. Тайну Крещення через занурення в воду. Басен 1'35 m довгий, 1 m широкий і 1'14 m глибокий; зводять до нього мармурові сходи. На задній стіні змальоване хрещення Спасителя в Йордані, а нижче його хрест, якого долішне рамя входить у воду (басен і тепер повний води, що спливає з джерельця в стіні). На лівій стіні знаходиться картина Ісуса Христа, що вінчає мучеників Абдона й Сennenа, одягнених у перські одіння, з авреолями на головах.

2. Кладовище св. Панкратія

Всі чотири римські катакомби при *via Aurelia* ще й досі належно не просліджено так, що нам відомі є тільки ті їхні часті, що були завсіди доступні. Перше кладовище, що до нього ведуть паломників старі провідники, це катакомби св. Панкратія, 14-літнього мученика, стятого за часів Діоклетіяна.

Кладовище розкопане в одному поверсі; галерії тут низькі, круті та зовсім обдерті з памяток. В перших літах мира для Церкви збудовано над гробом Мученика базиліку, що її відновив папа Симмах (490-514). В VII. віці перебудував її Гонорій I. Він велів перенести саркофаг із тілом Святого „*ex obliquo aulae*“ в доступніше місце та залишив згадку про ті праці в мозаїковому написі на абсиді базиліки.

Тому, що мощі св. Панкратія, не зважаючи на загальні перенесення тіл мучеників у VII-X ст., полишилися в катакомбах, вірні окружали це місце великим почитанням, а з часом із кладовищем Панкратія вязали народні передання про всіх мучеників похоронених при *via Aurelia*.

3. Кладовище св. Процесса й Мартиніяна

Ці великі катакомби розтягаються під тереном віллі Памфілі. Здебільша вони засипані тепер землею. Доступні є тільки чотири їхні часті в різних місцях. Та напрям галерій вказує, що вони колись були злучені з собою та творили один великий підземний цвинтар. Завязок катакомб лежить мабуть у тому місці, що до нього зводить другий вхід. Вказує на те старина сходової клітки, правильне розгалуження галерій та старі мури, що піддержують їхні високі стіни. Доступні часті кладовища дуже знищені. Льокули тут просторі, викопувані без огляду на економію місця; деякі гроби полишилися замкнені аж досі.

Над гробом св. Процесса й Мартиніяна побудували християни базиліку в IV. ст., в якій папа Григорій Вел. виголосив свою перегарну 32 гомілію¹⁾ в день пам'яті Мучеників. Їхні тіла переніс Пасхаліс I. до ватиканської базиліки, де спочивають аж досі під вівтарем у глибині поперечної нави церкви св. Петра.

4. Кладовище двох Феліксів

По правій стороні *via Aurelia*, де починається дорога *Casale di Pio V*, знаходиться великий підземний цвинтар, мабуть той, що його провідники називають „двох Феліксів“.

¹⁾ MPL. LXXVI, col. 1237.

Питання „двох Феліксів“ це трудна загадка для археологів та для істориків. Знаємо, що папу Ліберія (352-366), поборника аріянізму, засудив був імператор Констанцій на вигнання, а на престолі св. Петра поставив був свого кандидата Фелікса II. Антипапу після смерті похоронено в цьому кладовищу, а скоро потім з невідомих нам причин починається його культ серед вірних римської громади. Легенда вчинила з нього по якимсь часі мученика та помістила в кладовищу біля нього й гріб папи Фелікса I (269-274), що, як знаємо з каталогів Сикста III й Ліберія, спочив у крипті Папів при *via Appia*. Згодом кладовище й церков дістали назву „двох Феліксів“, популярних уже в легендах мучеників, що мали спочивати біля себе. — Бозій знову твердив, що тут нема мови про антипапу Фелікса II., але про мученика тогож імені, якого пам'ять святкувано в Римі дня 21. VIII. Стоїмо отже перед темною сторінкою в історії Церкви, якій може прийде в поміч археологія, коли ці катакомби діждуться методичних розкопів.

5. Кладовище Калеподія

Кладовище лежить по лівій стороні дороги *Casale di Pio V.*, під винницею Армелліні-я. Часу його оснування не можна тепер означити; знаємо тільки, що 223. р. похоронено в ньому мученика папу Каліста. Галерії катакомб зовсім зруйновані так, що крім кількох уломків нагробних написів не залишились у них ніякі пам'ятки історичної ваги. 1888. р. біля входу до катакомб знайшов Е. Стевенсон рештки абсиди з базилики, що її збудував Юлій I. над гробом Папи-Мученика. Мощі Каліста лежать тепер у церкві *S. Maria in Trastevere*, на місці, де згідно з оповіданнями актів мав він понести мученичу смерть.

6. Ватиканське кладовище

Рівнина за давню *Porta Triumphalis*, що розтягалась по під узгір'я *Ianiculum*, звалася *Vaticana* (від імені етрусського божка, що мав там колись свою святиню й культ). Серединою рівнини вела *via Cornelia*, відома з цирку та квітистих городів Нерона, в яких після пожежу Риму 64. р. понесли жорстоку смерть перші мученики римської громади. Тіла мучеників похоронили християни при *via Cornelia*, за північним муром цирку на полі, де були вже розкинені численні могили, чи гробівці поган. Так 64. р. серед поганського кладовища постав тут наземний християнський цвинтар, освячений незабаром

і мощами Верховного Апостола Петра. Праці довкруги базиліки св. Петра наводять ще й тепер на відкриття християнських, або поганських гробів із часів старої римської імперії.

Ватиканське кладовище, не зважаючи на славу перших Христових свідків, не розрослося ніколи в великий християнський цвинтар; не дозволяло на те його положення в оживленому середовищу ворогів Церкви, як також природа ґрунту не надавалася до підземних викопів.

Гріб св. Петра це був мабуть малий гробовець, до якого входило з *via Cornelia*. Над ним збудував папа Анаклит (76-88?) капличку (*memoria*), як читаємо в *Liber Pontificalis*, в якій спочили мабуть і деякі папи з двох перших віків. Нажаль із того святилища не залишилися ніякі сліди після праць над будовою двох наступних базилік. Після збудування першої базиліки Константином Вел. помітно зріс наземний християнський цвинтар покриваючися гарними гробівцями та мавзолеями. Сьогодні зберігається в ватиканських гротах около 300 штук нагробних написів та багато саркофагів зі старого кладовища при *via Cornelia*.

Дещо про актуальність проповіді (Quaedam de actualitate praedicationis)

Проповідування Божого Слова це одне з головних завдань душпастиря. Це обов'язок поручений самим Спасителем у приказовій формі: „Ші́дше о́же на́вчі́те всѧ ѿзвѣки“ (Мт 28, 18), це конечність, що про неї так вимовно говорить один із найбільших послідувателів Ісуса, св. Апостол Павло, в листі до Тимофея: „Проповіду́й сло́во, насто́юй у пору́ й не в пору́, карта́й, напо́минай, гро́зи з уся́кою терпели́вістю́ й нау́кою“ (ІІ Тим. 4, 2); „Старайся, щоб ти представив себе випробуваним перед Богом, бездоганим робітником, що добре орудує словом правди“ (ІІ Тим. 2, 15). Голошення правд віри, перетворювання душ людських на те, щоб вони стали ліпші й щоб наблизилися до самотньої Правди, до Бога — оце найважливіша праця душпастиря-проповідника.

Якщо проповідник хоче, щоб його проповідь справді досягнула своєї мети, мусить звернути увагу на ці три прикмети доброї проповіді: *docere, movere, delectare*. *Docere* — представити якусь правду так ясно й докладно, щоб слухачі добре зрозуміли її. *Movere* — подати такі сильні й переконуючі спонуки, щоб слухачі переймалися предметом проповіді й старалися по проповіді негайно поводитися згідно з науками й пересторогами проповідника, вистерігаючися гріхів і практикуючи поручені в проповіді чесноти. *Delectare* — предмет проповіді старатися представити так, щоб слухачі зацікавилися ним і з великим зацікавленням вислухали проповіді аж до кінця. Коротко висказує це св. Августин: „*Ut veritas pateat, veritas placeat, veritas moveat*“. Подібну думку висказав був про прикмети доброї промови славний римський промовець Цицерон: „*Tribus rebus omnes ad nostram sententiam perducimus: aut docendo, aut conciliando, aut permovendo*“. Щоб слухачів можна було переконати про якусь правду, треба їх передовсім зацікавити тою правдою, а щоб їх потягнути за собою, треба заволодіти не тільки їхнім умом і почуттями, але також (і це найважливіше) їхньою волею.

Щоб знову викликати зацікавлення слухачів, не вистачить, щоб предмет проповіді був цікавий сам у собі, але щоб був також цікавий для слухачів, що їх проповідник має перед собою, тобто щоб ціла проповідь була приміненна не тільки до освіти більшості слухачів, але також до середовища, в якому

вони живуть, до їхнього світогляду й морального стану, їхнього віку й заняття, потреб душевних і тілесних та до інших обставин. Тому проповідник повинен виголосити свою проповідь таким тоном і такими словами, начеб він читав у серцях своїх слухачів і відгадував їхні думки та їхні задушевні мрії. Його проповідь повинна бути подекуди збірним висказом слухачів, що його вони піддають під осуд проповідника з тим, що вони готові не тільки признати йому в усім слухність, але також виконати те все, що він їм поручить. Тому те все, що проповідник виголошує устами, повинен переживати враз зі слухачами серцем, а вони переймаючи до своєї душі ті правди, що він їм висказує, повинні бути зовсім під впливом проповідника.

Правди Божі є вічні й незмінні, але спосіб їхнього представлення й підхід до слухачів є майже завжди відмінний, зважаючи як на особу проповідника, так і на слухачів, як також на час і потреби того часу серед щораз то відмінних обставин. Схопити те все разом і переллати в проповідь, що булаб усилі одушевити й проникнути до глибини душі слухачів, значить те саме, що виголосити справді актуальну проповідь.

Проповідник це наче добрий музик, що навіть із найгірших музичних інструментів уміє видобути гармонійні тони. Такі тони повинен видобути проповідник із людських сердець, підносячи людські душі до гармонійної подібності з їхнім Творцем та їхнім Відкупителем.

Тим то справа, як проповідувати Боже слово з успіхом, щоб слухачі вислухали його й старалися бути ліпшими, є дуже важна для проповідника. Проблема щораз то іншого підходу до вічних і незмінних правд, відповідно до часу та обставин становить саме проблему актуальності проповіді.

* * *

Актуалізація проповіді є подиктована самим життям. Як сучасна педагогіка, спираючися з одного боку на глибшим зрозумінню психічних явищ і актів в дитині, а з другого боку на громадянсько-державних постулатах, переорала своє поле виховання, як що до цілі, так і що до орудників, — так і церковна проповідь мусить числитися зі зміненими умовинами людського життя та слідом за тим мусить ужити дещо інших засобів у проповідництві, як досі — дарма, що її ціль завжди є та сама. Вже перед війною, і ще більше після неї, відзивалися голоси за реформою проповідництва. Ця реформа являлася тим конче́нішою, чим більше завважувалося відчуження вірних від проповідників. Піднеслися поважні голоси, що дотеперішня

форма проповіді вже перестарілася й тому не має вже таких успіхів, які могла б досягати. За реформою заявилися м. і. чотири дуже визначні найновіші католицькі проповідники, а саме: єп. Павло Кеплер із Роттенбургу, єп. Отокар Прогаска з Будапешту, о. Др. Тігамер Товт, ректор духовної семінарії в Будапешті, і о. Роберт Лінгард із Монахії. Всі вони й багато інших, стоять на становищі, що діло освячення й схристиянізування поганського світу на основі вічних вартостей Євангелії може Церква з успіхом повести тоді, коли проповідники звернуть належну увагу не тільки на зміст, але також на форму, особливо, щоб зацікавити слухачів і потягнути їхню волю, тобто коли для голошення Божих правд виберуть таку форму, що відповідатиме духови й потребам теперішнього часу. Тим то не вистачить тільки „досере“ тобто ясно й дидактично виложити основні правди віри, навіть зі збереженням усіх правил реторики; треба ще ті правди вчинити принадними, об'оснувати їх, оборонити й належно освітити, звертаючи увагу не так на самі акти ума, як радше на акти волі й почування серця. Теперішній проповідник мусить виголошувати, як слушно завважає Др. Тігамер Товт, радше проповіді апольоґетичні, як догматичні. Мусить говорити не тільки про основні християнські правди: про Бога, про душу, вічне життя, гріх, суд і св. Тайни, але також про католицьку Церкву, католицьку пресу, про спорт, кіно, театр, безробіття — взагалі про всі прояви теперішнього збірного життя в світлі науки Церкви. Проповідниця мусить загомоніти ясным, рішучим і твердим голосом в обороні Христа-Царя, бо тільки через релігійне відродження веде шлях до виховання живих і активних християн-католиків і до направи теперішнього морального стану в світі.

*

*

*

Душа сучасної нам людини не є вже така простенька, як була колись. Вона повна сумнівів, вагань і огірчень через невідрадіні обставини, що її оточують, зломана й зневірена, переживаючи важні історично-суспільні та економічно-державницькі переміни, теорії, концепції й рухи.

Сучасна нам людина має за собою кілька десятків літ інтенсивної праці й дослідів на полі наукових здобутків, а зокрема здобутків цивілізаційних, що внесли в душу тієї маленької порошини, якою є людина в обличчі безмірного макрокосму й незбагнаних тайн вічності, спершу великий тріумф і горду певність себе як „пана сотворінь“, а потім безнадійну пустку,

скептицизм і всі інші зла, що випливають з нього в ділянці раціоналістичного й матеріялістичного розуміння життя.¹⁾

Отсі думки насувають нам, коли призадумуємося над ментальністю теперішнього культурного людства й над тим духовим запустінням, що його викликала несамохить висока наука, яку не завсіди добре розуміють широкі маси — зраціоналізовані, без відповідного підготування, без ширшого передумання справ, що зв'язані з внутрішнім духовим життям людини та з її надприродним призначенням.

Переживаємо кризу майже на кожному відтинку життя. Людство шукає інстинктивно обнови. Переоцінює всі дотеперішні вартості, хоче чогось кращого й ліпшого, але повертаючися здебільша в круговороті лібералістичного й матеріялістичного світогляду, ніяк не знаходить того кращого й лішого.

Тому такий неспокій запанував довкола. Тому пропали всі моральні основи, що нормували відношення людей до себе — все одно: в місті, чи в селі. Скрізь брак довіря, скрізь облузда, насилля, страшна погоня за наживою коштом добра й чести свого ближнього.

І ось тут висувається на перший плян праця теперішнього проповідника, який мусить бути глибоким обсерватором життя й того зла, що тепер панує. Без знання світу й людських душ він не нав'яже ближчого контакту зі слухачами. Він же всіх має накормити своєю проповідю, всіх мусить ogrіти теплом любови, щоб вони відчули, що він їх розуміє та що знає їхні болі й радощі. Не допоможе тут книжка з готовими темами, ані навіть добір тем, що найбільш припадають до смаку. „Якщо йде про навчання виховне й вплив на життя слухачів, тоді тем повинно нам достачити життя в парохії й ті пляни, що їх творимо в зв'язку й з потребами того життя“²⁾.

Щойно тоді можна оглянутися за матеріялом до теми — а є його аж надто, передовсім у Євангелії, як також у різних книжках, чи в часописах. Вище згаданий визначний проповідник Т. Товт каже про це ось так: „Тому, що ціллю про-

¹⁾ Тут пригадується нам одна багатомовна подія, що її подав французький естетик і філософ Гоайо в своїх „Проблемах сучасної естетики“. Коли на однім науковім зібранні, посвяченім великому Нютонові, всі промовці підносили його геніяльні заслуги на полі науки, встав накінець молодий поет і почав свою мову викликом: „Ганьба Нютонові“. Наступило, річ ясна, велике здивування, та на запит зібраних, чому великому вченому малаб належатися така пам'ять, поет відповів: „Бо Ньютон здер заслону, що досі ділила нашу землю й земське життя від нерозгаданого комплексу тайн всесенної — від неба. Тепер уже нема чого шукати в безмірі висот, бо все вже там є відоме“.

²⁾ Ks. Bolesław Rydzy: „Nauczanie wychowawcze“ (Przegląd homil., [1935], zes. 1. str. 34).

повіді є злучити два світи: незмінний світ віри й змінний людський світ, проте проповідник повинен мати по правій руці Євангелію, а по лівій щоденники¹⁾. З одного боку має велике значіння щоденне розважання й духовне читання (хочби й 10-15 минут) св. Письма та огонь апостольської ревности, а з другого боку докладне знання справ і подій сучасного життя. Хто ліпше вчується в пульс життя й психіку слухачів, той ліпше покермує ними. Хто краще зрозуміє те все, що болить усіх тих, що стоять під проповідницею, хто має любов і перейнятий наскрізь ідеєю служби Богови й своїм ближнім, — той, проповідуючи, зацікавить і поведе всіх на кращий шлях. Теперішній проповідник має перед собою: і зарібника й рільника, купця й промисловця, людину з кухні й з адвокатської канцелярії, ремісника й артиста, неписьменного й вченого, людину з бюро, з банку, фабрики, і т. д. без кінця. Тому повинен старатися пізнати різні суспільні верстви та їхні безпосередні справи, як також взяти під увагу різні періоди віку в чоловіків, жінок, хлопців і дівчат, пізнати їхній спосіб думання, їхні привички, недомагання, темпераменти, тощо. Щойно познайомившись з тим усім, може проповідник з користю виголошувати індивідуальні проповіді, пристосовані до окремих груп, клас, полів, віку, і т. п. Оце все складається на наукову підготовку душпастиря-провідника. Скільки разів виходить він на проповідницю, повинен мати завсіди щось сказати²⁾.

Другий постулат — це гомілетичне, фахове підготування. Але найбільші таланти тут ні при чім, якщо не працюють над собою. „Orator fit“ бесідник стається, розвивається — хочби й він мав менші ораторські здібности. Як скрізь, так і тут досвід учить, що дуже талановиті, й саме тому несолідні, часто не доходять до таких успіхів, як ті, що є менше талановиті, але працюють над собою. Про це говорить еп. Кеплер: „Ораторський талант, легкість слова, жива уява, розливний патос, гладкий стиль — те все, річ ясна, цінний дар у проповідника, але з другого боку є для того щасливого вибранця великою відповідальністю та не малою небезпекою. Коли проповідник працює занадто легко, повстає підозріння, що його проповіді це легка робота, дешевий товар та що він більше

¹⁾ Т. Товт: Вступ до проповіді про Христа-Царя.

²⁾ Належить тут, річ ясна, передовсім основне знання св. Письма, потім богословія догматична й моральна, — тільки не та книжкова, але практична, життєва, свіжа, що перекладає мову книжки на мову життя. Потрібне є також знання літургічних основ, історія Церкви, всесвітня історія, філософія й література. Світ засипує проповідника питаннями — треба вміти відповісти на них, і то добре, бо інакше інші дадуть свою відповідь, що незгідна з католицьким світоглядом,

голосить своє слово, як Боже слово¹⁾). Знання теорії й правил проповідництва також не вистачить, — їх треба випробувати в практиці. Треба основно пізнати найголовніших клясиків церковної проповіді, як св. Йоана Золотоустого, Августина; треба мати під рукою кращих сучасних проповідників та не губити своєї самостійності серед книжкової й підручникової гущі. І не високопарні фрази, легкість, чутливість, патос, не вигуки та погрози дають позитивний вислід, тобто впливають на життя слухачів. Невибagliва, зрозуміла, навчальна проповідь має більший вплив, хоч може вона й менше блискуча. Бо ця, що обчислена тільки на ефект, щоб, як то кажуть, подобатися, має так довго вплив на слухачів, поки вони не вийдуть із церкви. А інша, що є менше блискуча, але зате глибоко обдумана, залишає довше свій слід. Не треба мабуть і згадувати, що в проповідничій праці потрібне теж студіювання самого себе, ведення записок та вправа в письмі й слові.

Та ні одне, ні друге підготування не допоможе, як не буде сповнена третя й найважливіша вимога виховної проповіді — прикладне й глибоко релігійне життя священика. Навіть наймодерніша форма, наукове й гомілетичне приготування без закиду не заступить внутрішньої пустки проповідника, недостачі в нього Божого духа, святости й ревности, його сильного переконання, та захоплення вищими справами. Найкращим за всі підготування технічні, це правдива святість і ревність, що її дає гаряча молитва. Адже проповідь — *oratio* — етимологічно це те саме, що молитва, а *orator* це той, що молиться, і той що промовляє... Тому справедливо завважає св. Августин про проповідника: *Sit orator, antequam dictor*²⁾. А найкраще приготування до проповіді на його думку — це передумати та в щирій розмові з Господом Богом перемолити кожную проповідь. Життя проповідника дуже часто більше значить для слухачів, як найкраще збудована промова. І накінець клясичний висказ цього великого мудреця: „Навчитися добре проповідати можна не в академіях, але навколішках“. Справедливо також говорить про це св. Папа Григорій Великий: „*Cuius vita despicitur, restat, ut eius praedicatio contemnatur*“. Добрий приклад більше варта, як 100 слів, як каже св. Франціск Салезій. Окремого натхнення в проповіді нема; є тільки Божя ласка, якої можна досягнути тільки аскитичним підготуванням. В теперішніх часах особа священика є під пиль-

¹⁾ Przygotowania do pracy kaznodziejskiej (Przegl. Homil. [1935] зш. 3, ст. 198).

Добрий Пастир V. (1936)

ною обсервацією оточення, особливож молоді. Не виста-
чить, що священник покликуються на інші поваги, чи поклада-
ється на своє формальне право духовної особи. Він мусить
завоювати серця своїм життям, своєю особовістю. Не викличе
добрих почувань і не відчинить серця голосови віри той, що
сам не має любови в серці, ані сильної віри. Ніхто не може
підіймати інших вище й наблизити їх до Бога, якщо сам не
піднісся на ту висоту. „Qui non ardet, non incendit“, каже ла-
тинська пословиця. Зате „життя проповідника, згідне з осно-
вами святої віри, його глибока ентузіастична віра, його по-
божне й бездоганне священниче поведіння в житті, його жер-
твенна служба Христови й вірним, переконують беззастережено
й захоплюють на проповідях“...¹⁾). „Авдіторія, що стоїть під
проповідницею й глядить вгору на ось такого душпастиря —
проповідника, знає, що над нею стоїть той, що своїм життям
засвідчає те, про що говорить і чого від неї вимагає“²⁾).

Актуальність проповіді вимагає, як уже зазначено, нової
форми з метою трапити до психіки теперішньої людини. Про
це висказується Т. Товт ось такими яскравими словами: „На-
віть як Христос мавби сьогодні виголошувати проповіді, то не
говоривби ані про рибацькі сіті, ані про гірчичне зерно, ані
про польові лелії, тільки взявби порівняння з електричності,
радія, кіна, летунства — взагалі послуговувавсьби такими обра-
зами й порівняннями, що трапляють до уяви й до переконання
теперішньої людини“³⁾.

І далі той самий проповідник каже ось таке: „Св.
Йоан Золотоустий, св. Василій Великий, св. Августин, чи св.
Вернард із Клерво були світочами в проповідництві — але
тільки в своїм часі. Бо якщо вони хотілиб сучасним людям
виголошувати свої проповіді так, як колишнім, то ледви чи
вспілиб викликати також і тепер таке зацікавлення й захоп-
лення, як у своїм часі“...

В чімже полягає та нова форма? Чи на свідомім закиду-
ванню старих, загально відомих проповідничих форм, як до
цього признавався єп. Прогаска та в вишуканню нових форм?
Чи може, як хотів о. Лінгардт, у проповідях, що мають сво-
бідну форму (*freigeformte Predigten*) та які тільки силою ви-
голошення мають зворушити, потрясти й викликати настрій?

¹⁾ „Kirche und Kanzel“: Das Geheimnis des Erfolges in der Predigt. (Виняток із
книжки Т. Товта: „У винограді Господнім“).

²⁾ *ibid.*

³⁾ Т. Товт: „Вступ до проповідей“.

Чи може накінець, як хоче Т. Товт, у непризнаванні ніякого догматизування проповідничих форм? Цеж виглядає так, на-чеб нова форма полягала в недостатці всякої форми, в незберіганні ніяких основ композиції. Ні, так не треба цих теоретиків розуміти. Їхня заслуга є в тім, що вони рішучо та ясно видвигнули справу істотної й справжньої форми, а виступили проти технічної й механічної. Отже вони відкинули те все, що є другорядне, тобто мертвий шабльон, формулки, пляни, поділи, цитати, взагалі всякий сухий формалізм.

Бо істотна форма є майже завжди та сама в усіх великих проповідників. Це ніщо інше, як тільки живий, щирий запал, глибоке захоплення й опанування змісту та відповідний до цього спосіб викладу, що родиться з внутрішнього, творчого наставлення. Свобідна проповідь пливе з живого серця до душ, щоб наповнити їх активним духовим переживанням і життям. Вона наказує завжди змінювати форму й плян окремих проповідей, завжди їх урізноманітнювати, оживляти, не попадаючи притім у бездушні схеми та стереотипний шабльон. Рами такої свободної проповіді є такі¹⁾: 1) мотто (може його й не бути); 2) по-витання слухачів (також може бути, або й ні; якщо не буде духа сердечности в проповіді, тоді не допоможуть навіть і часті, сердечні заклики-привітання); 3) вступ (деколи можна зачати проповідь відразу); 4) заповідження теми, чи поділу (якщо поділ є ясний і проповідь коротка, то можна цю частину пропустити — хіба, що йде про ліпше зрозуміння й ясність викладу; тоді можна подати поділ проповіді); 5) головна річ у проповіді це зміст, який вимагає завжди іншого підходу, розкладу, наступства думок та їхнього поширення. Деколи можна поставити тільки одне питання як основу нашої промови. Колиж хочемо щось більше сказати, то добре є поставити навіть і три головні точки, — відповідно до того, що ми хочемо досягнути: чи доказати якусь правду, чи відперти закиди, чи спонукати слухачів до чогось, і т. п. Теми завжди мусять бути актуальні, як також мусить бути в проповіді багато добрих прикладів із теперішнього життя: Нпр. Товт не радить зачинати ось так говорити: „Було це в V в. по Христі“, (чи там у половині такого то століття) — а радше так: „Перед кількома тижнями один пан летів аеропляном із Лондону до Парижа“... або: „Перед тижнем радіо принесло таку вістку“ і т. п.²⁾ Стиль мусить бути простий, природний, без пустої фразеології, а ціла пропо-

¹⁾ Ks. Dr. Jan Kiciński: Problem budowy kazań (Prz. Hom. [1935] зш. 3. ст. 214).

²⁾ Т. Товт: „Вступ до проповідей“.

відь не повинна тривати довше як 20-30 минут — зважаючи на нервовість теперішніх людей. Притім сучасний проповідник має мати добре приготування наукове й передовсім аскетичне.

Крім цього не можна забувати й про такі чисто гомілетичні вимоги, що вводять ясність і лад, як: одність ціли, бо вона є душею проповіді; одність теми, що не дозволяє лучити в одній проповіді кілька матеріальних предметів, накінець порядок логічний та психологічний. Перший полягає на логічній композиції й упорядкуванню зібраного матеріалу на основі причиновости, важности, хронології і т. д., а значіння другого є в тому, щоб насамперед говорити до розуму, потім до почування, накінець звернутися до волі. Так осягнеться й те, що сила відділювання зростає й доходить до вершка в закінченні. В таких випадках непотрібне окреме закінчення проповіді.

Пригляньмося з черги, як на ділі виглядає приготування проповіді. Пише про це Г'єберт у „Kirche u. Kanzel“¹⁾. В понеділок дивлюся до служебника, яка євангелія припадає в наступну неділю та які думки там містяться. Це перше джерело проповіді. Потім друга річ — це люди, мої слухачі. Не знаю, що їм дошкулює, про що вони думають та про що їм треба говорити. Але цим також не журюся. Відвідини знайомих, бесіди з ними, часописи, вулиця — скоро мене повчать, в котрім місці чобіт тисне та й як мені тут знайтися. Після цього йду, каже він далше, до своєї картотеки. В ній маю вже майже 2.000 різних карточок. Всякі цитати, історії, людські пригоди, виписки з лектури, витинки з часописів — це все велика для мене допомога, моя книга проповідей. Тепер щойно опрацьовую матеріал. Не забуваю цитатів, бо те, що інші говорять, потягає сильніше, як те, що я сам говоривби. Не подаю ніяких моральних правил, чи наказів; не кажу нпр.: „Ти повинен кожного ранку молитися“, тільки показую це на прикладі бідного хлібороба, чи робітника, що як батько 7 дітей, ніколи не забуває цього вчинити кожного дня рано. Накінець молитва, особливо останнього вечора. Не виголошую в тім часі з пам'яті змісту, тільки навколішках молюся й передумую, — і це моє останнє та найважливіше приготування.

До цього плястичного образка можнаб іще додати такі завваги: Добре буде якщо наперед зладимо плян проповідей, не оглядаючися на недільні Євангелії. Тоді відпадає така часта журба, як нпр.: яку вибрати відповідну тему. Будуть це про-

¹⁾ Kirche u. Kanzel [1934] зш. 6, стор. 281.

повіді циклічні, що ними так зручно та з успіхом послуговується Т. Товт.

Дальше дуже важна річ ясно означити ціль проповіді, бо в проповіді не так іде: як і про що говорити, як радше: яку ціль має досягнути моя проповідь. Коли ціль і тема ясно означені, тоді матеріял подекуди сам знайдеться. Побажане є завжди написати собі проповідь, або бодай її начерк, який опісля треба належно передумати. Не той є проповідник, що заглядає, чи просто й читає рукопис; проповідь має бути частиною нашого життя; проповідник має творити й ту творчість переливати в інших.

Вражіння проповіді залежить і від того, щоб не вимагати від слухачів більше, як сам проповідник може вчинити. В тоні проповіді не сміє бути ані гніву, ані легковаження, чи іронії, бо вони викликають почуття меншевартости серед слухачів. А таке почуття викликає той, що з одного боку кидає згори громи на всіх і завжди страшить вічною карою, а з другого боку так абстрактно представляє ідеал чесноти, що він не стоїть у ніякім відношенню до щоденного життя й звичайних випадків¹⁾. Неодинак зі слухачів слухаючи такої проповіді, готов сказати: „Деж я супроти цього є всилі досягнути те все, про що тут чую?“, або навіть і таке: „Не штука то говорити, як кому добре живеться“. Особливо перед очі дітей треба завжди класти образ Бога, святого й доброго Батька, до якого можна й треба завжди звертатися в кожній нашій потребі.

Стиль проповіді повинен викликати увагу й зацікавлення. Все неясне треба вчинити ясным і зрозумілим, подібно, як це чинив Христос у своїх притчах-порівнаннях, що в них образи й поняття звичайно живі, барвні й плястичні. Безбарвні й абстрактні поняття, переплітані до того чужими й модними словами, не розбудять уяви й не викличуть ніяких вищих почувань. І саме тепер треба в цей бік найбільше звертати увагу: викликувати та впливати радше на почування, як на розум. Миж свідками, як цинічна література, сензаційна преса, кіна та інші „блага“ великоміського життя й взагалі сучасної цивілізації довели до плиткости почувань, до перемоги всевладного інтелекту, який у свою чергу почав уступати перед наворотом до ірраціонального, волевого, емоціонального. Віра й запал для ідеї мусять прийти на зміну дотеперішньому раціональному, інтелектуальному. Проповідник має не тільки вияснити правду

¹⁾ „Wovon hängt der Eindruck der Predigt ab?“ („Kirche und Kanzel“ [1934], зм. 3).

(docere), але ще більше має, як вище сказано, „*movere, flectere*, спонукати волю, викликати відповідні почування й дати естетичне вдоволення. Як скрізь, так і тут треба вистерігатися пересадити в намаганні до якнайбільш образowego представлення предмету й плястичности. Нпр. це вже зовсім булоб неповажне й профанувалоб проповідь, якщо священник казавби, що Христос іменував св. Апостола Петра шефом своєї фірми, як згадує про це Др. Кіцінський у „Проблемі будови проповіді“ про визначного німецького проповідника Зоненшайна, або Др. Кенген у розправі: „Від чого залежить вражіння проповіді“. Оповідает він про одного священника, що мав проповідь про вплив злих часописів. „Якщо я, сказав він м. і., бувби діаволом, то знавби що маю чинити. Я не спокушувавби вас, тільки порадивби читати ліберальну пресу“! Де як де, але на проповідниці треба дуже пильно вважати, щоб зберегти такт і міру. Наші слухачі це дуже уважні обсерватори й критики. Стиль повинен бути сильний, свіжий, новий, барвний, але без ризиковних слів і зворотів та не ексцентричний, що вносить на проповідницю щось тривіальне, світське. Св. Августин каже про це ось так: „Проповідник повинен мати перед очима навчання й нахилювання до чеснот, а не реторичні квітки й прикраси, що зовсім не впливають на поправу людських обичаїв. Форма має служити, а не панувати, виклад має бути ясний і логічний, оживлений духом віри й любови Бога. Що допоможе золотий ключ, якщо ним годі відчинити дверей? Зате зовсім не шкодить, якщо ключ є дерев'яний, але їх відчиняє“¹⁾.

На закінчення оцих завваг про актуальність проповіді, уважаємо за відповідне подати за Др. Т. Товтом найважливіші умовини, що на його думку є конечні, щоб голошене Боже слово мало вплив на теперішніх людей²⁾.

Тих умовин подає він сім.

Перша й основна умовина це ідивідуальність священника-проповідника: його апостольська ревність і непорочне життя. Душпастир, що готов ціле своє життя посвятити Христовій справі й відзначається глибокою вірою, великою любовю й святістю життя, викликає своїм словом сильне вражіння навіть на сучасну зматеріялізовану людину. В проповіді проявляється душа проповідника. Добра проповідь, до якої

¹⁾ Цитоване за Др. К. Вільфом: „Kaznodzieja w świetle nauki św. Augustyna (Przegl. homil. [1935], zes. 1, str. 8).

²⁾ „Jak głosić Słowo Boże z powodzeniem“ — ks. Dr. Tihamer Tóth. Z oryginału madziarskiego przełożył Robert Olear. (Przegl. hom. [1935], zeszyt 1).

потрібне і знання і вимова і вмілість аргументації, набирає вартості тільки тоді, коли є потвердженням життя проповідника. Вона є свідомством, чи проповідник живе в Бозі та чи сам він перейнятий тими засадами, що їх голосить. Все інше, як нпр. правила гомілетики й краса вимови, це тільки придаток. „З повноти серця говорять уста“.

Друга умова доброї проповіді це пізнання теперішнього часу, знання життя, це представлення правд віри в новітній одежі, але без погоні за вражіннями:

„Проповідникови слід зрозуміти найглибші питання душі, відчувати, випередити їх своєю відповіддю — бо тільки тоді його проповідь буде актуальна й корисна. Але такої проповіді не зможе виголосити священик, що живе в канцелярії, при бюрку, серед стосів книжок. Виголосить її той, що багато сповідає й часто пристає з вірними. Священик, що на кожному кроці вислухує ціле море скарг і терпіннь, та що говорить про ті болячки своїх вірних на проповідниці, говорить безпосередньо, а його слова написані кров'ю любови. Нпр. згадуваний єп. Прогаска розвивав у своїх проповідях ось такі актуальні теми: Теперішня мораль чоловіків і жінок; шлях безвірків до Христа; чому світ ще й тепер конечно потребує католицької Церкви; моральна основа праці; апостольство світських людей, тощо“¹⁾.

Третя умова доброї проповіді це природна вимова. Теперішні люди не люблять вишуканих і високопарних проповідей. Ревний проповідник ані не заколише своєю проповіддю слухачів до сну, ані не буде їх ганьбити, тільки буде говорити до них так, щоб їх переконати. Тоді буде й відповідний тон, наголоси і павзи, — одним словом його проповідь буде природна.

Добрі приклади й переконуючі оповідання, вплетені в проповідь, це четверта умова проповіді. Якийсь епізод з життя, згідний із темою, може бути дуже добрим вступом до проповіді. Подібно також і в закінченні добре є навести якесь оповідання, що містить у собі синтезу цілої проповіді. Добрий приклад, що ілюструє якусь правду, не тільки скріплює увагу слухачів, але викликає також велике зацікавлення так, що вислухана правда закоріннюється глибше в душі. І саме так поведився Христос Спаситель.

„В його промовах хвилюють збіжєві лани, зеленість дерева, левади, цвітуть квітки, рум'яняться небосклін, співають

¹⁾ J. Bobicz: Problem budowy kazań. str. 206.

птиці — словом ціла природа пульсує життям. Тільки з таких проповідей вицвітає духовне життя“.

Як п'яту умовину доброї проповіді висуває Др. Товт використання психологічних моментів на проповідниці. Проповідник мусить здати собі справу, що теперішню людину легше зеднати історичними й психологічними доказами, як сухою логікою. Проповідник, узброєний у знання психології, прямує до того, щоб вплинути на волю й почування, щоб викликати реакцію на добро, правду, красу. Тобто на проповідниці „треба покористуватись крім догматики й моральної, моральною психологією, крім *theologia mentis... theologia cordis*“. Сюди належить також скромна поява на проповідниці й зберігання правил чемности (нпр. не говорити за довго й не порушувати таких справ, що можуть неміло вразити слухачів через спосіб їх представлення). Про всі, навіть і про найбільш неприємні справи, можна деколи згадати, але по можності коротко, розважно, обережно.

До доброї проповіді дуже починається — як шеста умовина — пляновість, раціоналізація теми. Хаос у доборі тем марнує багато сил. І тут автор радить опрацьовувати проповіді циклічні, що дозволяють докладно вичерпати якусь тему, а не тільки згадати про неї наче припадково. Він сам, як каже, говорив цілий рік до освічених слухачів на тему: „Христос-Цар“, два роки говорив про „Десять Заповідей“, а шестий уже рік говорить про Символ віри та з приємністю стверджує, що слухачі завсіди цікаво слідкують за ходом його думок.

Нарешті семою умовиною доброї проповіді мусить бути відповідне приготування. Легкість слова тут ні при чім. Не те важне, як говоримо, але те, що говоримо. Поверховне приготування свідчить про брак почуття відповідальности в проповідника. Правда, він може виголосити навіть квітисту промову, але вона буде пуста; слухачі може й будуть подивляти її, але вона не „наверне“ їх. Заімпонувати своїм становищем і авторитетом сьогодні трудно. Теперішній слухач критично наставлений також і до проповіді — він дуже добре оцінює, що добре, а що недобре. Бідний той проповідник, по якого проповіді видно на обличчях слухачів вираз співжальння. Проповідник мусить цілий тиждень призадумуватися над темою, якщо має виголосити добру проповідь у найближчу неділю. Отже мусить добре пам'ятати на стару й дуже мудру пословицю: „*Qui ascendit sine labore — descendit sine honore*“.

„Добрі проповіді вимагають багато трудної праці: треба читати, вчитися, розважати, глядіти на світ, переробляти, пи-

сати з великим накладом сил, терпеливості й труду, але це в остаточнім своїм висліді є радісним з'усиллям священничого духа, геройською боротьбою за здобування душ для Христа, наймогутнішою аскезою новітнього душпастиря“.

Ось так сильно кінчить той мадярський католицький проповідник практично й теоретично свою розправу про голошення з успіхом Божого слова.

Для нього є тільки три речі найважливіші в проповіді:

- 1) Проповідник має голосити науку Христа;
- 2) Говорити так, щоб вірні радо його слухали;
- 3) Щоб по вислуханні сталися ліпші.

Якщо це осягне, то все осягне!

Стефан Тарнавецький
 Magister філософії
 (Stephanus Tarnaweckyj
 Magister philosophiae)

Призначення як основа оптимізму (Praedestinatio ut fundamentum optimismi)

А знаємо, що тим, які люблять Бога, все помагає до доброго, тим, що покликані по постанові (Рим. 8, 28).

Господь Бог уже при сотворенню підніс людську природу до надприродного стану, щоб учинити людей учасниками свого надмірного щастя на віки. Це піднесення зовсім не належалося людській природі, але походило з одної тільки Божої доброти й любови до людей, сотворених на Божий вид і подобу (Бит. 1, 26). Та наші прародичі через первородний гріх утратили всі надприродні ласки, особливо освячаючу ласку, і замкнули для себе й для своїх потомків вступ до неба. Тоді прийшло нещасному людству на поміч безмежне Боже милосердя та враз із безконечною мудрістю з'уміло погодити справедливість із прощенням провин через Воплочення й смерть Божого Сина за людські гріхи. Так привернено людям право до осягнення їхньої найвищої й надприродної ціли, тобто їхньої вічної щасливости. З того короткого з'ясування бачимо, що Господь Бог руководиться супроти людей безмежною своєю любовю й милосердям та що головним пляном і провідною думкою Божого ділання є дати людям вічне життя в Своїому Царстві. Тому „все, що Бог сотворив, зберігає й провадить Своїм Провидінням, бо Він ділає могутчо й управляє лагідно“ (Премудр. 8, 1), і „нема ніякого сотворіння укритего перед Ним, а все наге й явне перед очима Того, що про Нього наше слово“ (Євр. 4, 13). Ці слова вказують, що Бог веде людей до надприродної ціли своїм Провидінням.

I.

Боже Провидіння має дуже широкий обсяг. Воно відноситься до справ природних і надприродних та обіймає цілий всесвіт із усіми його сотворіннями. А призначення відноситься тільки до розумних істот, тобто до людей і займається тільки їхньою надприродною ціллю. Щоб відповісти всім вимогам нашого призначення, тобто осягнути вічну щасливість та оглядати Бога лицем у лице, треба уподібнитися до Нього, треба упавшу природу удосконалити через співділання з ласками, що

ними Бог наділяє чоловіка. Тим то наука про призначення це одна з найважливіших правд нашої св. віри. Вона познайомлює нас із Божим декретом про нашу вічність і вливає в душі людей надію на спасення й ревність до праці над удосконаленням. Що призначення справді існує, це об'явив сам Ісус Христос. Це об'явлення міститься м. і. в оцих словах: „Прийдіть благословенні Отця Мого, наслідуйте приготоване вам Царство від основи світу“ (Мт. 25, 34), і „щоб сісти по моїй правиці, або лівиці — не моя це річ вам дати, але кому приготовано моїм Отцем“ (Мт. 20, 23). Також св. Павло каже: „Бо тих, що їх Він предвидів, тих і призначив бути подібними до образу Його Сина, щоб Він був первородним між многими братами. А тих що призначив, тих і покликав, а тих, що покликав тих і оправдав; а тих, що оправдав, тих і прославив“ (Рим. 8, 20). Так само св. Церква пригадує цю правду про існування призначення, подаючи її в формі догми до вірвання (Trid., sess. 6, cap. 12, cap. 15-17). Правда про існування призначення це також висновок із інших Божих правд. Усе, що Бог чинить у часі, те постановив Він від віків. Тим самим і потрібні до спасення ласки, що ними наділяє Він людей у часі, призначив від віків. А те, що Бог предвидів і призначив від віків, мусить сповнитися, бо Божя воля всемогуча й незмінна. Тому предвічні Божі постанови відносяться також і до нашого призначення. Тим то й число людей призначених до спасення є Богом означене й ніколи не зміниться. Св. Письмо (Пс. 68, 29; Лк. 10, 20; Филип. 4, 3) називає призначення книгою життя, що в ній записані імена тих, що досягнуть вічної радості і ніколи не будуть з неї вичеркнені. В тій книзі записані імена також і тих, що не досягнуть вічного спасення. Бо й супроти них руководиться Бог своєю добротою й любов'ю. Він не щадить їм своїх великих ласк, але вони — ведені злою волею — не користають із них, умруть у стані тяжкого гріха й тим самим будуть вичеркнені з книги життя. Життя праведників і грішників, спасення перших і погибель других — Господь Бог предвидів від віків.

Мильне розуміння мають ті, що на згадку про призначення вважають Бога за несправедливого суддю, який руководиться супроти одних любов'ю, а супроти інших ненавистю. Бог, як найвища Істота й причина всіх причин, містить у собі всі можливі досконалости, отже тим самим і доброту і любов і справедливість. Він хоче, як каже св. Павло, „щоб усі люди були святі (1 Сол. 4, 3). Свідчить про це багато ласк, що

ними Він наділяє всіх, не забуваючи навіть і про найбільших грішників. А що не всі будуть спасені, це буде вина тих людей, що через свою злу волю відвертаються від Бога й тому на віки втратять небо. А що всі праведники увійдуть до неба, це буде знову наслідком Божих ласк, що з ними ті праведники співділяли. Цю правду висказав один провінційальний галлійський Собор оцими словами: „Що одні уратовані, це дар Того, що їх уратував; що інші погублені, це вина по стороні тих, що підуть на погибіль“. З того висновок такий, що осягнення вічної щастливості є не тільки даром даним з любови, але також заслугою за співділання з тим даром. Тому й Собор Тридентський каже: „Божя доброта супроти людей така велика, що Він числить їм за заслуги те, що є Його даром“.

Всежтаки, не зважаючи на правдивість і ясність правди віри про призначення, не бракувало продовж віків таких людей, що голосили ложні думки про призначення та старалися науку про призначення достосувати до своїх блудних наукових систем. До них належали Пелягійяни. Свою систему оперли вони на поганським натуралізмі та приписували в справі спасення за велике значіння природним силам людини та її свободній волі. Крім ложного твердження про первородний гріх прародичів, відкидування потреби св. Тайни Хрещення для дітей та Божої ласки, вони твердили, що людина сама призначає себе до спасення своїми добрими природними вчинками, а Бог не впливає на призначення людей і не дає їм ніяких ласк у тому напрямі.

Подібні до Пелягійян, але дещо лагідніші в своїх твердженнях були Семіпелягійяни. Вони тільки ослаблювали „*gratuitam praedestinationem*“ кажучи, що Бог призначає людей лишень до першої ласки через предвидження їхніх природних намагань та волі спастися.

1. Основна помилка Пелягійян лежить у тому, що вони усувають: Боже Провидіння, доброту й милосердя, тобто ті Божі прикмети, що є головними чинниками призначення, а спасення приписують самій тільки заслuzі людини. Собор у Валенсії 855 р. (кан. 3) виразно підчеркує, „що при виборі тих, що будуть спасені, милосердя Боже випереджує заслуги, але в осудженю тих, що йдуть на погибіль, про вини випереджують справедливий Божий осуд“. Без Божої постанови, без надприродних орудників (успішних ласк) ніхто не може заслужити собі на небесне щастя. Осягнення спасення це діло Божої доброти й справедливості. Доброти тому, що Бог, як каже Ватиканський Собор (sess. III с. 2), у своїй безмежній доброті призначив людину до надприродної ціли, до участі в Божих добрах і тому подає їй

конечні ласки до розпорядимости. Божа справедливість має тут також своє місце тому, що Бог наперед предвидів, що ті, супроти яких Він проявив свою доброту й любов, відвдячаться любов'ю й чеснотою, і за це одержать дуже велику й заслужену нагороду та будуть спасені. Саме з огляду на ту правду каже Ісус Христос: „Хто напоїть одного з тих найменших чашею студеної води тільки в ім'я ученика (= тільки тому, що є моїм учеником) — на правду кажу вам, не втратить своєї заплати“ (Мт. 10, 42). Також Тридентський Собор підчеркує Божу справедливість, що нею руководиться Господь супроти тих, що покликані до спасення й при допомозі успішних ласк чинять добро, за яке чекає їх справедлива нагорода. „Боротьбою доброю я боровся, дорогу скінчив, віру зберіг. Впрочім заховано для мене вінець справедливости, що його віддасть мені Господь того дня, суддя справедливий; та не тільки мені, але й тим, що полюблять Його прихід“ (ІІ. Тим. 4, 7-8).

2. В XVI ст. появилася ересь Кальвіна. Кальвін признає, що існує призначення, але ложно його розуміє. Що до призначення кальвінська ересь твердить, що Бог уже наперед одних вибрав і призначив до вічного щастя, а інших відкинув та призначив на вічну погибель — не зважаючи на їхнє співділання з ласкою й не зважаючи на їхні заслуги. Притім Кальвін навчає, що одні з конечности мусять чинити добро, а інші знову мусять чинити зло. Єресь, що її голосив Кальвін про т. зв. випереджаюче відкинення (*reprobatio antecedens*) деяких людей, осудили вже давніші Собори. М. і. другий Аравзиканський Собор (кан. 25) ось так висказався про призначення: „Не лиш не віримо, що деякі є Богом призначені тільки до злого, але навіть на таких, що в таке велике зло хочуть вірити, з найбільшою відразою кидаємо клятву“. Таке саме становище зайняв Тридентський Собор (Сесія 6, кан. 17): „Хто каже, що ласку оправдання дістануть тільки призначені до життя вічного, а інші її не дістануть, бо вони з Божої волі призначені до злого, нехай буде анатема“.

Згідно з наукою католицької Церкви, Бог хоче спасти всіх людей. Виразні докази на це знаходимо в св. Письмі. В листі до Римлян (гл. 9, 10, 11) св. Павло, обговорюючи відношення Бога до синів Ісаака: Якова й Ісава, як також відношення фараона до жидівського народу, пояснює як треба розуміти те відношення зважаючи як на Божу любов супроти Жидів, так і на закаменілість фараона. (Дальше говорить він про закаменілість і відкинення Жидів). На перший погляд здавалосьби, що Апостол

говорить по думці Кальвіна, та так не є. Св. Павло в наведених місцях говорить не про випереджаюче призначення до вічної слави, або на вічне осудження, як ложно вчив Кальвін, лишень про призначення до випереджуючої ласки, даром даної (*ad gratiam antecedentem gratis datam*), що через неї одних покликав до своєї Церкви, а других залишив на боці в їхній дотеперішній закамєнілості й невіжестві.

Притім не треба думати, що Бог призначив згори одних до вічної слави, а інших на погибіль, без предвидження заслуг. У 9. главі тогож листа до Рим. св. Павло покликуюється на пророка Малахію (1, 2) й подає як приклад синів Ісаака: Якова й Ісава. Молодшого Якова Бог вивищив та покликав на патріярха жидівського народу, а про старшого знову, Ісава, рішив, щоб він служив свому молодшому братови. Це Господь Бог учинив силою своєї волі й як здавалосьби, не беручи під увагу їхніх заслуг: „Якова я полюбив, а Ісава зненавидів“ (Рим. 9, 13). Це рішення Божої волі стає ясне з історії потомків Якова й Ісава, тобто з історії двох народів: Жидів та Едомітів. Бог предвидів злі вчинки Едомітів, тому й понизив їхнього пратця. Подібний приклад Божої волі маємо в відношенню Бога до Мойсея й фараона. Обіцяючи визволити Жидів із єгипетської неволі, сказав Господь до Мойсея: „Помилую, кого помилую й змилюсерджуся, над ким змилюсерджуся“. А фараона тому, що предвидів його злі діла, покарав по своїй справедливості (Рим. 9, 14-17). Бо хто спротивиться Його волі? Хто ти є, чоловіче, що противишся Богови? Чи скаже посудина гончареві: „Чому зробив ти мене так? Або не має гончар влади над глиною, щоб із того самого місива зробити одну посудину на честь, а другу на нечесть?“ (Рим. 9, 19-22). Того порівняння не треба розуміти так, як його розумів Кальвін. Під глиною розумів Апостол людський рід по упадку в гріх. Одні народи Бог вивищив, а інші понизив; одним дав світло віри й покликав їх до Христової Церкви, а інших залишив у невіжестві. Це останнє відноситься також і до Жидів. Тому каже дальше св. Павло: „Колиж Бог хочачи проявити свій гнів і явити свою силу, переносив із великою терпеливістю посудини гніву, приготовані на погибіль, і щоб показати багатство своєї слави над посудинами милосердя, що їх приготував на славу, над нами, що їх і покликав, не тільки з Жидів, але й з поган“ (Рим. 9, 22-25). Бог терпить затверділих грішників, між ними й Жидів, щоб дати їм час до поправи. Колись Він

і над Жидами змилосердиться. Він полишив їх, що правда, в закамєнілості та в їхній упертості, — не тому, щоб осудити весь нарід на віки без повороту до ласки, але — як вказує історія християнства — тому, щоб Апостоли не обмежувалися в голошенню Божого слова тільки до Жидів, але пішли між поган. До того змусила їх закамєнілість Жидів, а це вплинуло на скоріше поширення християнства в цілїм світі. Св. Павло стверджує також, що хоч Жиди загально відвернулися від Бога, всежтаки Бог буде покликувати поодиноких Жидів до віри, а накінець усі Жиди навернуться. Тут Апостол порівнує Жидів із мешканцями Содоми й Гомори. Колиб Бог не покликав бодай горстки Жидів до віри, а відкинув усіх, то стрінулаб їх та сама доля, що й мешканців Содоми й Гомори. Погани не знали правдивого Бога так, як Жиди, та Бог скоріше приймив їх до Церкви тому, що вони з покорюю й глибокою вірою прийняли Христа: „А Ізраїль, що гонив за законом правдивости, не дійшов до закону“ тому, що в своїй зарозумілості придержувався мертвої букви закону, а відкинув Христа. Він спотикнувся та впав на камінь образи й соблазни (Рим. 9, 29-33). Той камінь це Христос. „Хто впаде на той камінь, — каже Христос, — розібеться, а на кого він упаде, роздавить його“ (Мт. 21, 44); тобто, хто не прийме Христа, той пропаде на віки. Жиди не прийняли Христа, й тому впали на камінь і розбилися. Всежтаки камінь не роздавив їх цілком, бо Бог не відкинув свого народу на віки, тільки до означеного часу. Тому св. Павло гарячо молиться про навернення й спасення Жидів: „Браття, бажання мого серця й молитва до Бога є за них на спасення“ (Рим. 10, 1-2). Також у 11. главі тогож листа Апостол висказує надію, що Жиди навернуться: „Чи відкинув Бог свій нарід? Зовсім ні... Не відкинув Бог свого народу, що його перше знав, тільки дав йому духа затьміння, очі, щоб не бачили й вуха, щоб не чули аж до сьогоднішнього дня“ (Рим, 11, 8-9). Бог відкинув Жидів, щоб через їхній упадок улегшити спасення поганам, а пізніше через навернення поган, викликати в серцях Жидів святу зависть. „Якщо їхній упадок є багатством світу й їхня помилка багатством поган, скількиж більше їх сповнення? Чи не викличу я зависти рідного племені й не спасу деяких із них? Бо коли їхне відкинення є примиренням світу, щож буде прийняття, як не життя з мертвих?“ (Рим, 11, 12, 14-16).

Бог нікого не призначав згори на вічну погибіль, але призначив усіх до спасення, „бо хоче, щоб усі були свя-

ті". Лишень над одними змилосердився скоріше, а над іншими пізніше. Він допустив, щоб деякі довший час перебували в закаміло́сті на те, щоб опісля їх повернути та виявити через те свою могутність. Бог хоче тільки різними відношеннями до людей проявити також свою велич, доброту й справедливість так, що навіть найбільші грішники можуть мати надію на помилування, якщо поправляться, а добрі можуть бути осуджені, якщо провиняться.

В противенстві до науки св. Павла й взагалі в противенстві до науки католицької Церкви про призначення, наука Кальвіна є ложна, бо відмовляє Богови святости й справедливости. В його науці Бог це істота жорстока й несправедлива, творець не тільки добра, але також зла тому, що призначає означене згори число людей на погибіль. Таке розуміння Божих правд відємно впливає на тих людей, що прийняли науку Кальвіна. Грішник під її впливом тратить усяку надію на Божу доброту, любов і милосердя. Йому здається, що дорога до спасення перед ним замкнена, тому знеохочений попадає в скрайній песимізм, стає закаміненим у гріхах та нераз тратить усяку вражливість і делікатність совісти. А католицька наука про призначення викликає у вірних підйом духа та є джерелом справжнього оптимізму. Вона витворює численні кадри оптимістів, що зрівноважені очікують небесного щастя в вічному житті. Тим то тілесна смерть не страшна для них.

До вічного щастя є покликані ті, що співділяють з Божою ласкою. Хтож противиться Божій ласці, той підпадає під осуд Божої справедливости, яка усуває його поза число вибраних. Відкинення осуджених Бог тільки предвидів від віків, але ніяк його не спричинив, як це твердять Кальвіністи.

II

Науку католицької Церкви про призначення трохи інакше пояснюють Томісти, а інакше знову Моліністи¹⁾. Томісти кажуть, що кого Бог наперед предвидів, того й призначив до слави, не зважаючи на його заслуги. Людям, що призначені до слави, Бог дає успішні ласки так, що вони непохитні в тім, що добре. Тим то заслуги в Томістів мають для призначення менше значіння, бо поки ще людина вспіла заслужити собі на небесну славу, вже успішні ласки випередили її заслуги.

¹⁾ Основником Томізму був, як відомо, не сам св. Тома, але Домініканець Баннез із Саламанки в Іспанії († 1604). Назва Томізму походить звідсіля, що прихильники тої системи заховали науку св. Томи й на ній опираються. — Основником знову Молінізму є еспанський Єзуїт Л. Моліна († 1600).

Господь Бог у призначенню людей до вічного щастя кермується тільки своєю Волею й любов'ю. Відповідно до того дарового призначення Бог наділює людей у відповіднім часі успішними ласками, зокрема ласкою витривання в добрім до кінця. Ласка це вислід призначення й початок заслуг. Тих знову, що будуть відкинені, Бог наділює відповідними (достаточними) ласками, бо хоче, щоб усі люди спаслися. Та притім Він предвиджує, що вони, через свою злу волю, не будуть співпрацювати з достаточними ласками. Тому й не наділює їх іще й ласками успішними. Про Боже рішення що до спасення людей так висказується св. Письмо: „А знаємо, що тим, які люблять Бога все допомагає до доброго, тим, що є покликані по постанові. Бо тих, що Він їх предвидів, тих призначив бути подібними до образу Його Сина, щоб Він був первородним між многими братами. А тих, що призначив, тих і покликав; а тих, що покликав тих і оправдав; а тих, що оправдав тих, тих і прославив“ (Рим. 8, 28-30)¹⁾. Своє відвічне рішення зреалізував Бог так, що вибраних покликав з жидівства й з поганства до Христової Церкви. Свою систему опирають Томісти на доказах богословських і філософічних. Згідно з богословською наукою призначення опирається на Божій любові й милосерддю, а не на заслугах. За доказ служать тут діти, що по охрещенню вмерли без ніяких заслуг. Чи ж малиб вони бути виключені з Божого Царства? Як розумову основу подають, що коли Бог сотворив людей, то мусів наперед мати перед очима ціль, до якої Він їх сотворив і призначив. Тим то засоби, що при їхній допомозі мають люди дійти до тої ціли, стоять на другому місці.

Моліністи знову беруть під увагу заслуги людини. Згідно з їхніми засадами Бог своїм посереднім знанням (*scientia media*) предвиджує від віків як кожна людина буде співпрацювати з Його ласкою. Вимір Божої справедливості є пропорціональний до співпраці, чи-то йде про заслуги, чи про провини. На страшнім суді скаже Христос до вибраних: „Прийдіть благословенні мого Отця, наслідуйте приготоване вам царство від оснований світу. Бо Я був голодний, а ви мені дали їсти, Я був спраagnений, а ви напоїли мене“... (Мт. 25, 34-35).

В науці про призначення Моліністи подають таку богословську основу: З Об'явлення знаємо, що Бог хоче спасти

¹⁾ Подібно згадується про призначення: в листі до Ефес. 1, 4-6; в Єванг. по Мт. 24, 22, і в Об'явл. 13, 48.

всіх людей, як виразно каже св. Павло: „Бо це добре й миле перед Спасителем нашим Богом, що хоче, щоб усі люди спаслися й прийшли до пізнання правди“ (І Тим. 2, 4). Одначе ту свою волю узалежнює Бог від умовини, під якою хоче спасти людей. Тою умовиною є заслуги людей, що крім Божої любови й милосердя, рішають про їхню вічну долю. Якщо Бог руководивсьби самою тільки особливішою любовю до вибраних і призначив їх до спасення ще поки не пізнав їхніх заслуг, або злих учинків, то тоді, як кажуть Моліністи, Божа воля — спасти всіх людей, булаб нещира.

Ті дві системи Томістів і Моліністів прямують до тої самої мети; виходять лишень із відмінних заłoженъ. Томісти висувають на перший плян ціль, до якої призначив Господь вибраних людей; у Моліністів знову вихідна точка лежить у засобах. Ціль, кажуть Моліністи, можна поставити на першому місці тоді, коли йде про осягнення особистої ціли. Але де йде про ціль другої особи, там муситься поставити питання, чи та друга особа згодиться на ту ціль та чи буде добровільно до неї прямувати.

Обидві системи дали свою розвязку на всі майже труднощі в справі призначення. Тільки одного питання вони не всілі розвязати, а саме: чому Бог дає успішні ласки тільки тим, про яких предвиджує, що вони будуть співпрацювати з ласками, а не дає успішних ласк тим, що мають бути відкинені. Бо можна здогадуватися, що також і відкинені, якщо одержалиб успішні ласки, то моглиб бути спасені; і навпаки: ті, що призначені до спасення, на випадок позбавлення успішних ласк моглиб не спастися. Але на це питання не всілі відповісти ніякий сотворений ум, подібно як він не всілі зглибити вічності. Бо, як відомо, якщо наш розум мігби пізнати всі мотиви й основи Божих плянів, то тоді він рівнавсьби Божому умови. А це великий абсурд!

По з'ясуванню тих обох систем, не можна відмовити слушности ані одній, ані другій. У світлі віри обидві вони пояснюють Божу правду й кидають світло на Волю Небесного Отця. І хоч їхні дороги в деяких місцях розходяться, то всежтаки вони збігаються при спільній меті. Коли йде про практичне життя, треба признати, що система Моліни відповідніша, особливо для загалу вірних, що звичайно не займаються глибшими богословськими питаннями, тільки дивляться на справу призначення очима глибокої віри й доброї волі. Ця система може знайти більше прихильників також тому, що легша до зрозуміння й легша до прийняття. Зі щоденного дочасного життя знаємо, що добрі вчинки мають добрий вислід, а злі вчинки злий вислід. Щоб осягнути якусь ціль, треба натрудитися, треба

нераз поконати чимало перешкод та витривало переносити всякі терпіння. І саме ті намагання до доброго, що злучені з перешкодами й терпіннями, стаються нашими заслугами. Саме заслуга, що є таким важним чинником у системі Моліни, має велике значіння в дочасному житті. Вона корисно впливає на вірних та спонукує їх до добрих учинків. Тому Моліністична розв'язка питання про призначення скоріше спрямовує впадшу людину на добру дорогу та настрює її оптимістично.

III

Призначення це вислів безмежної Божої любови й дбайливости про людський рід. Ніяка зовнішня сила не може позбавити нас Божої любови та Його ласк, тільки ми самі можемо її втратити через наші провини. Тому людина, що свідомо Божої любови й відповідно до того старається поводитися, є в посіданню повної й правдивої радості й спокою. Вона не боїться нікого й нічого, вона має ясний і притім оптимістичний погляд на дочасне й на вічне життя. Правдивий оптимізм впливає зі слів св. Павла: „А знаємо, що тим, які люблять Бога, все помагає до доброго“ (Рим. 8, 28). „Бо коли Бог за нами, то хто ж може бути проти нас?“ (Рим. 8, 31-32). Правдивий і що так скажемо, Божий оптимізм має та людина, що в долі, чи в недолі памятає на призначення та Божу любов, в якій душі вище згадані слова св. Павла знаходять живий відгомін. Вона в усім, що стрічає її на дорозі життя, вміє розпізнати й віднайти те все, що веде до Бога. Людина оптимістично настроєна забирається радо й охоче, навіть до найтрудніших своїх обов'язків, бо вірить, що при Божій допомозі поконає всі труднощі. Оптимізм ніколи не дозволить чоловікови в трудних життєвих обставинах попасти в зневіру та втратити надію на Боже милосердя. Оптимізм додає сили й відпорности проти всякого зла в дочасному житті. Коли спадуть найбільші лиха, болі й удари, як моральні, так і фізичні, тоді віра в безмежну любов пригадає, що це Божий допуст і проба та що її зіслав Всевишній, щоб утвердити чоловіка в добрім і скріпити його віру (Рим. 8, 35). В таких гірких хвилинах віра в Боже Провидіння та надія на вічне щастя дозволяє легко переносити різні кривди й переслідування. Ті терпіння помагають досягнути спасення. Хто перейнятий оптимізмом, той може багато перенести й має усміхнене лице навіть серед найбільшого горя. Правдивий оптиміст прямує до вічного щастя, він розуміє й відчуває добре Божу любов Ісуса

Христа та старається відплачуватися любовю. Тому він рівнодушно відноситься до цього світу, не шукає дочасної слави й вигоди та по геройськи переносить усякі життєві невдачі. Йому не страшні навіть і найлютіші переслідування.

Дуже багато прикладів справжнього оптимізму та незломної віри в призначення до вічної радості стрічаємо в історії католицької Церкви в Христових мучеників, що зі святим спокоєм перетерпіли найбільш жорстокі тортури. Бачучи цей їхній оптимізм, наверталися до Христа навіть найбільші гонителі Христової Церкви. Первовзором оптимізму є сам Вочлочений Син Божий, Ісус Христос. Саме Він вказав на чім полягає правдивий оптимізм. Коли в Оливному городі св. Петро відтяв у гнівному запалі вухо слугі первосвященника, Христос уздоровив того слугу, а до св. Петра преспокійно сказав: „Вложи свій меч до похви. Чи не питиму чаші, що її дав мені Отець?“ (Йо. 18, 11). Терпіння й переслідування ворогів були для Христа від віків приготовані; Його діяльність і смерть були від віків призначені. Цю чашу, що про неї згадає Христос, приготував Йому Його Небесний Отець. „І чи ж не треба було, щоб Христос багато терпів і так увійшов у свою славу?“ (Лк. 24, 26). Ось привидивий оптимізм: у всіх терпіннях і справах, що немилі для нас, треба бачити цю чашу, що її приготував Небесний Отець також для кожного з нас. Чашу терпінь, але притім і чашу любови. На цю чашу, треба глядіти як на орудник, що допоможе нам дістатися до небесних висот. Серед бур дочасного життя відшукати й пізнати Божі пляни та незломно прямувати до їхнього здійснення — оце правдивий християнський оптимізм.

Нажаль є багато таких людей, особливо тепер, у повоєнних часах, що мильно зрозуміли віру в призначення й тому пішли за різними модерними атеїстичними кличами та стали відступниками від віри. Фальшива віра в Боже Провидіння зродила в умах деяких людей мильний суд — Божий предвічний декрет про нашу надприродну й вічну щасливість вони зрозуміли як щасливість у дочасному житті. А коли серед повоєнних обставин не знаходили ніяк тої щасливості, тоді почали сумніватися про Божу любов та про Божу справедливість і по якимсь часі відпали від Церкви. Ті люди шукали Божого Царства в дочаснім життю, і з'окрема в дочасних добрах. Їхня віра в Боже Провидіння зростала, або маліла пропорційно до їхнього матеріяльного добробуту. Цей сумний об'яв можна завважити в теперішніх тяжких часах не тільки серед широких народніх мас, але також і серед освічених шарів.

Відношення до Бога як тільки до давця дочасних дібр, довела деяких людей до скрайнього матеріалізму та до заперечення існування Бога. Багато людей, що перед світовою війною не знали ніякої журби, в часі тоїж війни й по війні втратили своє майно, втратили здоров'я та пережили важкі досвіди. І саме тут вони проявили велику неміч свого духа, бо замість глядіти на свої терпіння очима віри, приписували Богови викликання того великого горя, що прийшлося їм перенести. Як довго життєві матеріальні обставини були пригожі, так довго ті люди були віруючі. Але коли прийшлося їм терпіти, попали в духове пригноблення й стали скрайніми песимістами. Деякі знову втративши віру, пішли за кличами матеріалізму й попали в комуністичний табір. Та страшна хвиля прийде на таких людей тоді, коли в годині смерті прозріють і зрозуміють свою мильну дорогу. Аж тоді вони пізнають марноту дочасних дібр, а жах на згадку про близький Божий суд огорне їхні нещасні душі.

Перед упадком, що його може спричинити фальшивий оптимізм, захоронить людину віра в безмежну Божу любов і милосердя, непохитна надія на спасення, як також страх Господень. Оце головні чинники, що на них ґрунтується правдивий оптимізм. У кого душа перейнята любов'ю до Бога й надією на Нього, той бачить ціль свого існування не в дочаснім життю, але вічнім. Св. Павло так каже: „Нема тепер ніякого осудження, для тих, що в Христі Ісусі, що ходять не по тілу, а по дусі“ (Рим. 8, 1, 5). Віру в призначення й надію на спасення ставить св. Павло як умовину до спасення та як умовину радісного оптимізму душі: „О я нещасний чоловік! хто вибавить мене від тої смерти? Дякую Богови через Ісуса Христа Господа нашого“ (Рим. 7, 24-25). Тут Апостол представляє душу, що визволилася з пут сатани й спочила в Христі, в надії на спасення. Спасення в Христі не має на меті усунути туземні терпіння, „бо туземні терпіння є не гідні тої слави що нам об'явиться“. Крім надії до осягнення вічної щасливості (Рим. 8, 24-25) може нам св. Дух. „Подібно й св. Дух помагає нам у наших немочах; бо про що молитися нам так, як належить, не знаємо, але сам св. Дух заступається за нас невисказаними зітханнями“ (Рим. 8, 26-27).

Ніякий інший оптимізм не є сильніший від того, що випливає з Божої любови, та про який висказується св. Ап. Павло: „Для Тебе умертвляють нас цілий день; уважають нас вівцями на заколення; однак серед того всього побіждаємо через Того, що нас полюбив. Бо я певний, що

ані смерть, ані життя, ані ангели, ані начальства, ані теперішнє, ані будуче, ані сили, ані висота, ані глибина, ані ніяке інше сотворіння не зможе нас відлучити від Божої любови, що є в Христі Ісусі, Господі нашім" (Рим. 8, 36-39).

На любові, що здійснилася в післанництві й жертві Ісуса Христа, ґрунтується надія на спасення тих, що за Божу любов відплачуються любовю. Надію на спасення може втратити тільки той, що остиг у любові до Бога, або попав у гордість. Перед тим перестерігає нас св. Павло кажучи: „Колиж деякі галузки відломалися (Жиди, що відкинули Христа), а ти, будучи дикою оливкою, защепився на нім і зробився учасником коріння й оливного соку, то не хвалися перед галуззям, (а коли хвалишся, то пригадай собі), що не ти корінь носиш, а корінь тебе" (Рим. 11, 17-18).

Крім віри й надії успішним орудником проти фальшивого оптимізму є страх Господень. Він усуває всякі хитання й сумніви душі, усуває від людини лихі думки й перестерігає перед ділами, що моглиб відлучити її від Бога. Страх Господень є також конечний для тих, що мають надмірну надію на спасення й через пересадну певність себе легко падають. В обох випадках страх Господень спонукує чоловіка до чування над собою й до строгої контролі своєї совісти. Страх Господень удержує в чоловіці рівновагу духа, здержує його від злих учинків та від надмірної надії на досягнення спасення.

Як бачимо, страх Господень не нищить прямування до спасення, бо він є радше дуже великою пошаною, з якою відносимося до свого Творця, — подібно як дитина, що відноситься до своїх батьків із деяким страхом і тому вистерігається не вчинити чогось такого, що не булоб згідне з їхньою волею. Св. Тома ось так висказується про страх Господень: „Боїмося Бога не тому, щоб Бог не позбавив нас останньої ціли, що до неї ми прямуємо та яку надіємося досягнути, але боїмося тому, щоб ми самі не позбавили себе Божої помочі й своєї ціли." Віра, надія й страх Господень обопільно доповняють себе та кладуть основи під здоровий оптимізм.

Католицька наука про призначення це одинока правдива розв'язка всіх проблем дочасного й вічного життя. Це одинокий лік, що лікує всякі недуги й терпіння дочасного життя. Вона веде душу до останньої ціли, до повороту до Бога, що від Нього вона вийшла. Людина, що розв'язує питання про призначення в душі католицької Церкви, відчуває внутрішній спокій. Вона не відчуває релігійних сумнівів, ані не піддається зневірі.

Притім не має серед усяких життєвих змагань ані надмірної надії, ані надмірного страху, та не блукається в темряві пессимізму, бо ясність і погода панують у її душі. Повна любови й подиву для Величності свого Творця вона кличе разом зі св. Павлом: „О глибино багатства, премудрости й розуму Божого! Які непоняті Його суди й непросліджені Його дороги. Бо хто пізнав ум Господній, або хто був Йому дорадником? Бо все з Нього й через Нього й для Нього. Йому слава на віки. Амінь.“ (Рим. 11, 33-34, 36).

Порівнай: Engelbert Krebs: *Dogma und Leben*¹³. Bonifacius-Druckerei, Paderborn. — Dr. Joseph Schwane: *Dogmengeschichte II-IV*. Herder, Freiburg in Br. 1890. — Ks. Marjan Morawski: *Dogmat łaski*. Kraków 1924.

НА ВИБРАНІ ТЕМИ

Жидівське питання

Зважаючи на велику вагу цього питання та на його загострення в нашій країні, подаємо деякі думки на цю тему висказані в статті: „Katholizismus und Judenfrage“ („Schöne Zukunft“ [1936], N. 42-44), що її написав визначний католицький публіцист і головний редактор тижневика „Schöne Zukunft“, Д-р Йосиф Еберле.

Редакція

Жидівське питання стає тепер знову актуальне. Давніше католики досить згідно задивлялися на ту справу, але тепер показуються між ними сильні розбіжності й протилежності в думках. Це сталося через виступ у пресі свіжих зайдів, згідно юдеохристиян, що поширюють зовсім інші погляди, як були давніше. Становище цієї групи супроти жидівського питання відзначається семітофільством. Вона бачить у ворожнечі до легкого способу життя коштом інших та до способу думання жидівства щось нехристиянське. Навіть саме поставлення жидівського питання видається їй якесь дивне й таке, що походить із браку освіти! Тому годиться докладніше освітлити жидівське питання.

Запевняють деякі круги, що жидівське питання це витвір націонал-соціалізму. Та жидівське питання існує вже від тоді, від коли існують Жиди. А католики займаються тим питанням від коли існує католицька Церква. Вже св. Ап. Павло й св. Вітці Церкви докладно обговорювали його, а синоди старинної й середньовічної Церкви часто повертали до нього. Церковне право установляло окремі закони що до приставання, чи неприставання з Жидами. Середньовічна Церква боронить життєвих прав жидівства, але притім звужує його релігійний, політичний і суспільний вплив так, що просто можна сказати, що саме Вона є властивим творцем Гетта, відпору й обмежування жидівської сили. Щойно ренесанс і реформація й передовсім французька революція відчинили дорогу еманципації жидівства. Також і в новітніх часах дуже займався цим питанням цілий ряд визначних діячів католицької Церкви як: Albert Maria Weiß, Alois Liechtenstein, Rich. v. Kralik, еп. Prohaszka, архієп. Waitz, Benigni, Jouin, M. de la Tour du Pin, H. Belloc і інші. Жидівське питання вважали вони за головне питання, а приборкання занадто надуті жидівської бути й могутості за головне завдання часу.

Та тут підносять голос, що не годиться поступати з Жидами інакше, як із іншими народами; неспокійні, амбітні, шкідливі, безбожні й розкладові елементи є в кожному народі. Отже це несправедливе й фарисейське добачувати залюбки серед жидівства самі тільки темні сторони. Лихих людей скрізь є повно. А Жиди не є зіплені з іншої глини, як інші народи.

Признаємо, що кожний нарід, отже й жидівський, заслугує на об'єктивний і справедливий осуд та оцінку. Але справа з жидівством це зовсім інший і окремий для себе випадок. Це щось одиноке в своїм роді в цілій історії світу. Вже саме вибрання жидівського народу це справді особлива річ. Та те вибрання не означає того, за що його часто беруть. Старий Завіт, як приготування до християнства, не є витвором жидівства, але є він Божим ділом, при чім Бог послугував жидівським народом як орудником до переведення своїх плянів. Що Бог вибрав саме Жидів, то це ще не означає, що Жиди були найвизначнішим народом старинного світу, чи-то через свої природні й ду-

хово-моральні прикмети, чи свої творчі здібності. Можна припускати, що Бог, як це Він звичайно чинить, вибрав саме Жидів як те, що є мале, незначне, найгірше, щоб ужити його на орудник до своїх великих плянів і проявити в усім свою Божу силу. Христос і Його Мати належать, що правда, до жидівського народу, але не вповні. Бо Христос Божий Син, зачатий від св. Духа, а не син Жида. Він народився з Діви Марії, що її Бог захоронив від первородного гріха й тим самим, що так скажемо, вийняв її з природної приналежності до жидівського народу.

Певно, що Жиди це вибраний нарід, однак притім нарід, що в великій своїй більшості не відповів своєму покликанню. Він був покликаний предсказувати Месію, приготувати й відчинити Йому дорогу в світ. Та він у великій більшості спроневірився тому покликанню, виступив проти Месії, видав Його на хрестну смерть і від того часу став дуже завзято противитися Христови й християнству. Це спроневірння своєму покликанню й цей спротив Христови чинить Жидів чимсь особливим. — народом, що на нім тяжить якийсь проклін. А цей проклін полишиться на нім аж поки він накінець не навернеться. Жиди залишаються народом, в яким від'ємні сторони беруть верх над додатніми. Тільки поодинокі члени звільняються подекуди від цього прокляття. Їхні особливі схильності й ідейні прямування підносять їх понад звичайний рівень їхніх одновірців. Це пробивається з них наче *anima naturaliter christiana*. В великій однак частині народу надмірно проявляються відемні прикмети й руїнницькі ділання. Проклін засліплення й відступства видає лихі олові.

Вже св. Письмо говорить про звернення Жидів до від'ємних вартостей по відкиненню свого властивого покликання. Св. Ап. Павло палав великою любов'ю до свого народу. Він, подібно як Мойсей, готов був зректися навіть вічної щасливості, якщо тільки в цей спосіб міг би був спасти свій нарід. Тому тим сильніше вражає його суд над відпавшим, затверділим жидівством: „Чого шукає Ізраїль, того не досягнув; а вибрані досягнули, інші ж осліпили, як написано: Дав їм Бог духа затьміння, очі, щоб не бачили, і уші, щоб не чули аж до сьогоднішнього дня. А Давид говорить: Нехай їх стіл буде сіттю й ловами й соблазном й відплатою для них; нехай затемняться їхні очі, а їхній хребет нехай буде завсіди зігнутий“ (Рим. 11, 7-10).

До тих слів св. Павла додає один австрійський єпископ у „*Neues Reich*“ (1920) ось такі слова: „Так тоді Павло. Але й сьогодні таке саме. Жиди не стали інші, як їх тоді Павло описав. Св. Закон даний їм перед іншими народами приніс їм засліплення замість спасення, погибіль замість благословення. Зійшовши раз на лиху дорогу, поступатимуть щораз далі до загибелі. Засліплення збільшатиметься з кожним століттям. Немов тяжке ярмо лежить на них так, що вони не бачать спасення, не приймають Месії. До землі звернених їхній зір, матеріальне їхнє поняття життя... Бог хоче, щоб усі люди спаслися й приказує всім проповідати свою євангелію, але Жиди від початку були тими, що їм хрест Христовий став згіршенням, тими, що перепиняли поширення євангелії. Вони переслідували Павла й інших Апостолів. Це продовжували вони по змозі через століття. Що більше сили й свободи їм давали в публичному житті, то завзятішою ставала їхня боротьба проти християнства, сильнішим їхнє зусилля ударемнити діяльність християн, більш ненависним і ворожим їхнє поведіння... Але чому Церква молиться за Жидів у Велику П'ятницю (у лат. обряді)? Так, вона молиться за них,

але саме в тій молитві називає їх „perfidī Judaei“ (віроломні Жиди). Вона молиться за їхнє навернення. Молиться, щоб Бог зняв більмо з їхніх очей; а це одночасно говорить, що вони сліпі, сліпі провідники й перестерігає, щоб не поручатися їхньому проводови. Церква благаючи Бога вказує, що Він не відсунув цілковито й раз на завсіди свого милосердя від них. Але поки вони такі, як досі, то ширять погубу. І саме за відвернення того великого зіпсуття Церква молиться“.

Слова св. Павла й того єпископа потверджує історія. Вона вказує на сильно від'ємне ділання жидівського народу. Певно, не треба бути упередженим, але й годі через ложний сентименталізм заперечувати історичні факти. В старині беруть Жиди ріжними способами участь у переслідуваннях християн. Часто під'юджують до цього поган, жорстко обходяться з Жидами, що навернулися на християнство. Середньовіччя переповнене наріканнями на торгівлю невольниками й лихварство жидівських кругів. В добі державного абсолютизму Жиди часто позичають монархам гроші, але в такий спосіб, що тим собі здобувають переможний вплив у політиці та витискають для себе надзвичайні багатства з народних податків і данин. По французькій революції в часі народин капіталізму Жиди стають провідниками шкідливих грошових спекуляцій. Скрізь беруть участь: у кредитах, великій продукції й торгівлі, в журналістиці, письменстві й театрі, у виторі моди. Але притім майже скрізь та їхня участь показалася шкідлива й розкладова в відношенню до природи народів і вимог християнської культури та економії. Жиди сильно поширюють матеріялізм, в дусі матеріялізму проводять лібералізмови й марксистови. В літературі й пресі, на сцені і в кіні залюбки поширяють почитання бога мамони й Венери. Брак усякого милосердя в економічній конкуренційній боротьбі, лихва, опертя на сповиднім людським праві коштом природного права має найбільше прихильників саме серед Жидів. Великі фінансові крутіства, фінансові банкрутства, що шкодять цілим народам, виходять звичайно від Жидів. Розпусне шукання забав по великих містах, міжнародня торгівля дівчатами, сваволя й пустота моди, обожання дочасности й шукання інтересів у журналістиці мають головних представників і винахідників серед Жидів. Це щось жажливе й потрясаюче: Відкинення найбільшого післанництва, що його не мав ніякий нарід на землі, стає постійним прокляттям для цього народу, чинить із нього блукаючого Агасвера серед інших народів, який приносить їм більше шкоди, як благословення.

Але чи інші народи справді ліпші від Жидів? Чи маємо особливу причину саме Жидів уважати за „фермент розкладу“? Чи теж у християнським світі нема вельми багато відступств від віри й всяких пороків, що з тим звязані? Певно, є гріхи відступства, матеріялізму, лихварства й змисловости навіть на велику скалю також і в інших народів. Та всежтаки є тут ріжниця. В інших народів блуди й звироднення здебільшого залежать від відступства від їхнього Вірую, а в Жидів вони залежать від певного перевернення, спотворення, перекручення їхньої первісної віри. Тут доходимо до дуже важного спостереження: як сила так і занепад у Жидів походять, згідно з християнським переконанням, з перекрученої, звихненої віри. Багато людей утотожують похристиянське жидівство просто з передхристиянським жидівством Старого Завіту. Та це зовсім мильне. Релігія Старого Завіту: Мойсея, пророків, псалмопівця Давида, була суттєво так одуховнена, так настав-

лена на прийдешне християнство, що через Христа багато Жидів далось запровадити до християнства. Від Христа жидівська правовірність це вповні односторонньо виложений Старий Завіт; це суттєво проти християнства пояснюваний Старий Завіт; це односторонньо націоналізовані й зматеріялізовані месіянські ідеї, це віра в земського месію, у вибрання на цій землі, в покликання до панування на цій землі; це ворожий християнству талмудизм. Талмуд здебільша спрямовує Жидів до дочасности. Він показує їм майбутність, в якій вони стануть надмірно багатими, дістануть у свої руки всі скарби світу, всі будуть їм служити. бо всі царства будуть під їхнім володінням.

Жидівський нарід Старого Завіту міг уважати себе за вибраний нарід, але вибраний тільки в порядку ласки — бути предтечею для Христа. Те вибрання Жиди вже досить скоро почали розуміти в значінню природного першенства над іншими народами. В Старім Завіті маємо обітниці покликання Жидів до панування, але їх муситься пояснювати або в значінню духовім, у приміненню до майбутнього загального царства Христового, або вони мають тільки часове завдання піддержати надію Жидів посеред численних, лютих ворогів і відділити їх від інших народів на те, щоб об'явленої віри й моралі не наразити на впливи зіпсутого світу. Ті обітниці пояснювали собі Жиди в змислі земським — матеріальним уже перед Христом, але передовсім dokonало цього похристиянське, талмудистичне жидівство. Те, що часове, вони узагальнили й піднесли до основного та витворили подвійну етику: супроти своїх і супроти чужих. Вибрання почали розуміти як покликання до земського, всесвітнього панування. Таке думання й пояснювання дає жидівству велитенську силу релігійної ідеї, а з другої сторони чинить його світогляд і мораль небезпечними для нежидівських націй.

Про цей земський месіанізм, тобто про мрії запанувати над світом, ось так пише Достоевський, мистець світоглядних розважань і психологічних введень (у книжці „Жидівське питання в Росії“): „Нарід, що існує сорок віків на землі, нарід, що так часто тратив свій край, свою незалежність, свій закон, а навіть свою віру — а за кожним разом міг знову злучитися, відродити себе в первісній ідеї, на ново відтворити свій закон, а навіть свою віру, такий витривалий, такий надзвичайно сильний нарід не міг жити, як тільки *status in statu* (державна в державі). В чім полягає цей *status in statu*, в чім його вічна, незмінна ідея? Не входячи в суть річи, можна подати бодай його прикмети. Ці знаки, то аж до релігійної догми піднесене відокремлення від усього, що нежидівське, неасиміляція з іншими народами, пересвідчення, що з усіми іншими народами, коли вони існують, треба так поводитися, начеб вони не існували. Відлучися від інших народів, вір у твою перемогу над цілим світом, вір, що всі тобі підчиняться. Навіть коли ти втратив свій край, свою політичну особовість, навіть коли тебе розсіяно по цілій землі між усі народи — тоді так само вір у те все, що тобі обіцяне, раз на завіси вір, що це сповниться — а покищо жий, погорджуй, використовуй і — чекай, чекай, чекай. Це суть того *status in statu*... Тут не самозбереження першою причиною, але ідея, що пориває з собою, керує, удержує...”

Достоевський має тут на оці передовсім ненарушене, консервативне східне жидівство. На Заході і в других краях жидівство підпало безсумнівно впливам оточення, що розбивали його світогляд, подекуди часто нівечили його ідею земського вибрання й змушували підчинитися духовним народів, що серед них Жиди перебували. А однак чи не дивна

й справді нечувана нпр. солідарність Жидів цілого світу, коли йде про якусь їхню одиницю, або громаду?.. Чиж не впадає в очі нагле підчеркнення нечуваної жидівської самосвідомости, як також їхні нечувані посягання запанувати скрізь, де тільки якийсь нарід покажеться слабий, як то було нпр. у середній Європі по 1918 р., коли вони втискалися в кожную ділянку публичного, культурного й господарського життя? А коли деякі шляхетніші жидівські круги на основі холодного обрахування й практичного досвіду держаться здалека від проблематичних намагань своїх одновірців, то де вони зазначають перед світом границю між собою й іншими? Чи не доказує це черпання з цьогож самого світоглядного джерела, з цієї ідеї, що її описав Достоевський?

Піддержувані ідеєю по земськи понятого месіянїзму, тобто думками опанування світу, а керовані моралю, що робить ріжницю між одноплемінниками, з якими треба поводитися по приписах декальогу, а між чужинцями, які до цього не мають у них права, — виступають Жиди від самого початку христїянства завсіди ворожо до тих народів, що приймили їх до себе, та визивають їх до різкого виступу проти себе.

Прихильники Жидів не оспорюють, що правда, деякої небезпеки й деяких злих жидівських прикмет, але пояснюють це тим, що Жиди поводяться так тільки через лихе поведення з собою. Та переслідування хібаж не можуть заохочувати до любови. Але правду кажучи переслідування стоять не на початку, але на кінці. Здебільшого Жидів приймають усі майже народи без упередження, а щойно їхня руїнницька діяльність, лихварство тощо, доводять опісля до переслідувань. Кажуть теж, що з'осередження Жидів у грошевих інтересах походить одиноко звідсіля, що Жидів виключили з інших занять. Одначе те виключення прийшло теж аж пізніше. Довгі часи вони мали вільний доступ до рілі, але здебільшого самі не хотіли там працювати. Замилування мають Жиди передовсім до тих занять, що приносять їм грошеві зиски. Це впливає з їхнього світогляду.

Славний економіст Werner Sombart у своїй книжці: „Жиди й господарське життя“ виказує, що до витворення модерної капіталістичної господарської системи причинилися здебільша Жиди, і то не через жидівське невірство, але через жидівське „Вірую“, чисто жидівське поминання вибрання й підсичувану ним етику з її питомим намаганням до сили й влади. Відомий австрійський соціолог o. Scheicher пише ось таке: „Торговля й грошеві інтереси це з усіх фахів такі, які при найменшій тілесній і духовій праці приносять найбільші грошеві зиски, тоді коли навпаки рільництво при відносно найбільшій тілесній напруженню відносно приносить найменше грошевих користей. Для такого народу, як жидівський, що живе як маленька меншість, розсипаний серед усіх народів світу й притім має одначе жадобу скрізь зайняти домінуюче становище, це самозрозуміле, що він здебільша звертається до таких занять, які при найменшій праці дають найбільші грошеві висліди, або якнайбільше в інший спосіб обіцюють сповнити питоме ізраїльському народови намагання до влади. Обітници талмуду, що представляє їм майбутність, де вони безмірно стануть багатими, всі скарби світу дістануть у свої руки, всі народи будуть їм служити, а всі царства піддадуться їм — це їхня провідна зірка, що за нею вони йдуть. Засобом до панування над світом у теперішній часі є гріш. Це булоб дуже великою непослідовністю, якщо така народня, расова, релігійна суспільність, яка що до числа зовсім підпорядкована іншим, а яка одначе вважає себе

за покликану панувати над світом, хотілаб трудитися рільництвом, яке вимагає багато праці, але загально мало виплачується. В талмуді дослівно написано таке: „Немає гіршого промислу від управи рілі. Якщо хтось має сто срібняків у торгівлі, то може кожної днини заїдати мясо й попивати вино. Але хто вложить сто срібняків в управу рілі, то зможе їсти тільки посолену капусту.“ З цього видно, що замилювання Жидів до грошевих інтересів та їхня відраза до рільництва зовсім принципіальна. Теперішні Жиди кажуть, що їхнім предкам нічого іншого не залишалося, як тільки віддатися торгівлі, бо їм не дозволили ані посідати землі, ані належати до стоваришень і цехів. Та це зовсім неправдиве. Обмежуючих законів ніколи не видавано проти Жидів згори, лишень ті закони завжди приходили аж пізніше, як конечні оборонні засоби проти них“.

Надмірне перецінювання дочасних вартостей, як гроша, посідання, сили, яке випливає з жидівської релігії, уможливорює Жидам неприродні скоки в тих ділянках, де порушення рівноваги потягає за собою порушення суспільного ладу. А навпаки християнам їхня релігія дозволяє на ті дочасні цінності тільки з найбільшими обмеженнями. Завдяки їхній, до землі спрямованій, месіянській ідеї вибрання й покликання й завдяки послідовному змагання до своїх завойовничих цілей доходять Жиди в новіших часах у поодиноких краях до такого становища, такого надміру сили й впливів, який далеко перевищує те, що їм належиться пропорціонально до числа їхнього населення супроти числа населення поодиноких автохтонних народів... У Франції, Англії, Злучених Державах банки, біржі, великий промисл просто в жидівських руках. Посідання гроша уможливорює їм там перемогу в пресі, дає рішавчий вплив у ділянках: театру, літератури, кіна та впливову роль в політиці. Werner Sombart казав, що типовий американізм можна означити як жидівський дух. Londoner City це господарське серце й мозок вел. британської імперії; а воно на 80 % жидівське!

Як у великій передвоєнній Австрії, так і в малій повоєнній відіграє жидівство головну роль в щоденній пресі, в фільмі, видавництвах, театрах, банках, промислі, торгівлі. Журналісти це 60-70% Жиди. У віденському університеті на медичнім відділі надзвичайні професори й доценти здебільшого Жиди. 70-80% віденських лікарів це Жиди. Те саме відноситься до правників і купців.

В мадярських банках і торгівлі є 80-90% Жидів.

В Німеччині, поки нац. соціалісти не видали нових законів що до Жидів, жидівське населення виносило 0.95%. А 1932 р. 80% банків і бірж та 70% промислу було в їхніх руках! Крім того мали вони більшість преси, кін, тощо.

Чи ж можна супроти того казати, що нема жидівського питання? Або що це не по християнськи домагатися оборонних, відпорних законів проти надмірної сили і впливів жидівства? Чи маємо сказати амінь на те, що еманципація Жидів стала манципацією, тобто узалежненням автохтонних народів від жидівства? Навпаки, ми вважаємо це за християнський обов'язок відчинити очі на ці неправильні об'яви та знайти розв'язку, яка давалаб Жидам те, що їм потрібне, та яка признавалаб їм їхні життєві права, але яка й автохтонним народам запевнялаб те, що їм належиться.

* * *

Коли християнам іде про те, щоб знайти справедливую розв'язку жидівського питання, то строгому поведінню з Жидами мусить товаришити

строге поведення християн з собою. Християнський світ має завдання не тільки супроти жидівства, але передовсім супроти себе самого. Обмежуючі державні закони мусять доповнитися зі сторони християн релігійно-моральним відновленням у самім християнському світі. Як цілу історію жидівства в її найглибшій трагії, в її останньому, руйніницькому діланні може християнин зрозуміти тільки з релігійної точки погляду, так і найважлиша розв'язка жидівського питання в християн мусять вийти з релігії. Тобто християни мусять зрозуміти, що їхнім найбільшим завданням перевести в життя ідеї й цінності їхньої віри. Тільки власна жива віра й власне моральне поведіння по вимогах тієї віри дає християнам право поставити перед суд носіїв відступства й їхню руйніницьку роботу та їх обмежити в їхнім приватнім житті. Якщо християни спроневерюються своєму покликанию, то тим вони закопують своє провідне становище. Тоді за кару підпадають під панування жидівства. З цієї вищої точки погляду можна сказати: тріумф жидівства це кара за відступство новішої, так званої християнської суспільності від ідей і організацій повного християнства. Жиди це Божий бич. Їх, тобто не тільки жидівську расу, але жидівського духа, ідею земського вибрання, намагання до панування над світом, зможуть християни на стало відперти тільки через живе, практикуюче християнство. Великий соціолог *Vogelsang* так говорив: „Здається, що в пляні Провидіння лежить, щоб жидівство завсіди наново відзискувало своє право первородства, першенства перед іншими народами та виконувало караючу владу над християнським світом, коли цей відступає від здійснювання в житті своїх вищих прав первородства, тобто правдивого, живучого християнства. Дослівно пише він так: „Відкинувши Месію, втратили Жиди право первородства перед іншими народами й це право перейшло на вибраний нарід Нового Завіту, християнство — але тільки умовно: оскільки воно буде виконувати моральні закони. Коли ж християни цього не виповняють, віджиге жидівське право первородства... Поки ми християни не вирвемо з власного серця Жиди (духа дочасности, жадну майна й здобування), так довго відчуватимемо його стопу на нашій карку“.

Але оскільки підчеркуємо, що для християн головною точкою справедливої розв'язки жидівського питання це віднова християнського духа в приватнім і публичнім житті, повалення ряду божків, бо признаючи їх, християни підпомагають жидівство — остільки оправданий притім ряд зовнішніх законних обмежень Жидів. Природні річі треба привести до ладу, щоб надприродне життя могло правильно розвиватися. Коли перевага жидівства захитала рівновагу, то треба конечно передовсім повернути цю рівновагу. Притім потрібний в даних відносінах *numerus clausus* і вивласнення. Бо смішне є говорення: „Ви, християни, будьте такі рухливі, трудящі й невтомні, як Жиди, і тоді тим самим ви їх переможете“. Певно, що християни повинні бути рухливі, трудящі, невтомні, але домагатися, щоб вони так поводитися, як Жиди, значить навіть тих, що хочуть віддаватися звичайним заняттям, змушувати до такого ділання, якого основою часто є вічний неспокій і жадоба новостей Агасвера. Смішне також говорення: Ви, християни, протиставте господарському завойовничому напорови Жидів ваш господарський завойовничий напір! Бо це означало б: „Будьте такі жадні власті й дочасности, як Жиди!“ Ні, позитивні, оборонні закони, зовнішнє вмішання, хірургічні операції супроти жидівства є зовсім оправдані — вони просто є умовиною відхристиянізування світу. Християнська догматика каже, що *gratia supponit*

naturam, тобто треба природне упорядкувати, щоб надприродне могло відповідно розвиватися. А жидівство сильно нарушило й порушувало природні обставини християнського світу, так, що аж через відповідні закони можна повернути правильний стан, потрібний для легшого розвитку вищого християнського життя.

Отже зарядження проти жидівства безумовно управнені, ба навіть конечні. Насамперед треба Жидів обмежити в усіх галузях культурного й господарського життя до розмірів, що відповідають їхній чисельній кількості серед населення краю. По друге рівночасно з тим поставити Жидів під окремі закони, нпр. закони для меншин. Це твердо звучить в добі толеранції аж до видачі себе, але це відповідає віковій практиці — навіть традиції самої Церкви (!) та відповідає й поняттям, що їх мали аж до найновіших часів такі толерантні люди, як Гете, Фіхте й інші. Якщо характер, світогляд та поведіння Жидів таке, що їхня еманципація провадить до манципації, тобто до поневолення християн, то вільність християн у християнських краях полягає в підданню Жидів під окремі, нпр. меншостеві закони: під закони, що трактують Жидів, як людей по християнськи, але які їм унеможливають шкодити християнській суспільності.

Щоб знайти властиву, християнську розв'язку жидівського питання, треба конче придивитися, як його пробувала розв'язати середньовічна Церква. Вона боронила Жидів у їхніх природних життєвих правах, але притім пильно старалася теж про збереження відокремлення Жидів від християн та старалася унеможливити всякий вплив Жидів у християнському світі. Тому видала Церква в різних часах ряд канонічних заряджень, як нпр.: 1) щоб християни не мешкали в Жидів; 2) щоб не брали участі в їхніх гостинах; 3) щоб не служили в них; 4) щоб не їли їхніх опрісноків (мац); 5) щоб християнські жінки не відважилися бути няньками жидівських дітей. Інші зарядження Церкви в давніх часах: 1) Заборона переносити Пресв. Євхаристію через жидівські дільниці; 2) строга заборона допускати Жидів до розмов із монахинями в монастирях; 3) заборона під карою відмови св. Тайн і християнського похорону прикликати до недужих жидівських лікарів. — Подібні зарядження супонують простіші обставини й часи, що стояли під знаком віри. Теперішність з її зміненими відносинами, при перемішанні різних віроісповідань, з її надзвичайною комунікацією та громадянською толеранцією вважає не одне з того за перебільшене. А однак почуття свідомості сильної різниці між християнами й Жидами має ще й сьогодні своє велике значіння. Ще Венедикт XIV в XVIII в. напоминав єпископів, щоб здержували вірних від ближчого приставання з Жидами, загострюючи старі церковні приписи. Подібні перестороги видав також м. і. празький синод 1860 р.

Хтож отже може супроти тих історичних фактів вважати домагання піддати Жидів під окремі закони за видумку нац.-соціалістів?

Та не тільки в давніших часах, але теж і в новіших та найновіших ціла еліта славнозвісних католицьких учених, боронячи природного, життєвого права жидівського народу, одночасно домагається обмежуючих і відпорних законів супроти того народу.

Прелат Hettinger, один із найбільших богословів XIX в. остро виступає проти Жидів у своїй книжці „Aus Welt und Kirche“ (5 вид. 1902, 41... 575...). Між іншими він так висказується: „Від віків Жиди всіма засобами витягають, неначе та ссуча помпа, увесь гріш та всяку грошеву вартість з тіла нації, що їх по втраті їхньої батьківщини великодушно

прийняла до своєї батьківщини... Що інші в поті чола засіяли, те вони збирають!"

Kralik пише принагідно ось таке: Грецько-римське поганство по початковій боротьбі піддалося християнству. Але не жидівство. Хоч християнство повстало на лоні жидівства, всежаки Жиди стали незабаром в непримиримій протилежності й противенстві до християнства. Відколи з Константином поганство з розвиненими хоругвами без надуми перейшло в християнський табір, від тоді жидівство стає щораз то більше жидівським, протихристиянським, все більше талмудистичним. Антисемітизм це не боротьба проти одної раси, він не походить із ненависти, зависти, жадоби гноблення. Він радше є обороною проти антихристиянства, проти духа заперечення християнської ідеї. Ми мусимо підчеркнути: культура це християнство. Тому культура з konieczności є антисемітизмом!

Один із найбільших католицьких богословів останніх часів, Домініканець Albert Maria Weiß, проф. у Фрибурзі (в Швейцарії) у своїм двотомовім творі: „Soziale Frage und soziale Ordnung“ обговорює також і жидівське питання. Ось деякі його думки: Від давна маємо ми Схід на нашій карку завдяки глупоті, що ми вчинили в еманципації Жидів. — Законну таму проти повені східних нападів і руїників вважає Weiß за цілком оправдану й висказується з похвалою про французького короля св. Людовика, що вигнав із краю всіх Жидів, які не хотіли вдоволитися скромною торгівлею й промислом. Так забезпечив він свій нарід перед жидівським визиском. За найсильнішу моральну передумовину поборення жидівства вважає Weiß можливо найбільш оживлене християнство.

Мадярський єпископ Prohaszka каже: Нашим мотивом не є ненависть. Не погроми нам в голові. Але ми мусимо законодавною дорогою позбутися того, чого забагато, що висить нам на шиї як млинський камінь.

* * *

Але щож із охрещеними Жидами? Чиж не мусимо їх негайно признати за повних християн? Чиж не треба їм дати негайно провідні місця в християнськім культурнім життю?

Самозрозуміла річ, що по хрещенню Жиди мають право користати з усіх засобів ласк у Церкві і їх муситься вважати в релігійній громаді за братів у Христі. Та не дивлячись на це, треба здержатися й не давати охрещеним Жидам провідних становищ: Як Тайна, що правда, змазує гріхи, але не злі привички, що стали, так сказати б другою природою, так теж з правила конвертит із жидівства не може за одним замахом позбутися всіх властивостей духа й характеру, що впливають із релігійного відступства жидівського народу. Крови й раси Хрещення не нищить. Тому тільки рідко можуть жидівські конвертити викоринити в собі хитрий інтелектуалізм, надзвичайне гешефтарство, жадобу здобування, тощо. Досвід це показує й педагогія Церкви числиться з тим. Так нпр. Чин Єзуїтів приймає на новіціят тільки тих кандидатів жидівського походження, що бодай уже їхній дідо охрестився. Подібні приписи є також у Францісканів. Взагалі Церква стоїть на становищі Павлового слова: „Non neophytum!“ Це значить, що хто щойно вчора прийшов до Церкви, той не може вже сьогодні навчати в ній. Він повинен наперед цілковито вrostися в традиційне церковне думання й життя.

Другий Міжнародний Конгрес Місійного Союзу Духовенства

У днях 11-13. листопада відбувся в Римі другий міжнародний конгрес Місійного Союзу Духовенства.

Той Союз це священиче товариство для підмоги місій католицької Церкви. Його ціль запалити душі священиків любовю до навернення народів, як також через священиків зацікавити загал вірних справами католицьких місій, щоб так ціла Церква помогла поширювати Христове Царство по всьому світі. Членами Союзу є священики й ті студенти богословії, що належать до духовного стану. Головні обов'язки членів МСД є оці: 1) Молитися за місії (навернення поган і некатоліків), як також і місійні покликання; 2) поширювати пізнання місій і їхніх потреб; 3) навчити вірних виконувати свій обов'язок співпраці для місійної справи, стараючись, щоб усі пізнали місійні товариства та вписалися до них (а передовсім до Папських Місійних Діл); 4) доповняти власну місійну освіту.

Основами Місійного Союзу є о. Манна, місіонар Заграничних Медіолянських Місій. Першу ідею Союзу подав він 1908 р. в книжці „А робітників мало“: Величезне є число людей, що є ще поза Церквою й навіть не знають про Спасителя. З другої сторони незнання цього стану річей у великої частини католицьких вірних і що гірше: байдужність самого духовенства для місій між поганам — тоді, коли протестанти проявляють там велику діяльність. Священик же це ключ до співпраці вірних. Він другий Христос — тому повинен присвоїти собі бажання Ісуса Христа, який хоче щоб усі люди спаслися й прийшли до пізнання правди; тому приказує йти в увесь світ і проповідати євангелію всьому створінню. Ті ідеї спонукали о. Манну шукати успішного засобу, щоб цьому зарадити. Став ним Місійний Союз Духовенства. Він оснував його 1917 р. в Італії — в самім розгарі війни, коли увага всіх зверталася на воєнні події, в яких молоде духовенство мусіло теж брати участь. Та Боже діло, що ним був МСД, повстає звичайно серед труднощів і розвивається серед перепон. Кінець війни показав, як вельми воно було конечне. Жахливі наслідки війни потрясли теж місіями, подібно як і європейськими краями. — А що саме повоєнний час став новою добою розвою місій — це теж дуже велика заслуга Місійного Союзу. 1917 р. мав він в Італії 1.254 членів, 1920 р. 10.255, а тепер 48.000. Скоро перейшов він італійські границі й поширився по всіх краях. Венедикт XV вельми поручив його в своїй місійній енцикліці „*Maximum illud*“, бажаючи, щоб його оснували в кожній католицькій єпархії. Вже 1922 р. за Пія XI відбувся з приводу 300-ліття св. Конгрегації Пропаганди Віри перший міжнародний Конгрес МСД в Римі. Під теперішню пору має він 160.000 членів. Св. Отець оцінює його заслуги, приписуючи, як писав 1936 р. Державний Секретар Його Святости, Кард. Пачеллі, величаві наслідки прегарного внутрішнього й зовнішнього місійного відродження не тільки трудам, жертві й героїстам місіонарів у поганських краях, але теж ревній і мазольній праці МСД, що спонукує всіх: священиків і вірних, до гарячих щоденних молитов і грошових жертв із такою щедрістю, яка не відмовляється від посвяти, щоб тільки євангелія здобула світ.

Деякою недостатчею був брак залежності національних осередків від одного центру й не скрізь належно уладжене відношення до інших

місійних товариств, передовсім до Папських Діл. Ними займався цього-річний конгрес і якнайкраще їх унормував. Його значіння дуже велике: він показав велику вагу місійної проблеми й konieczність місійної співпраці, а його наслідком буде безсумнівно нове розбудження католицьких сил для скорішого навернення світу до Христа.

Конгрес, добре підготований, відбувся в Римі в Григоріанським університеті. Найбільша університетська саля, що властиво є внутрішнім накритим подвір'ям, ледви помістила тисячі учасників: кардиналів, єпископів, священників і питомців із цілого світу. Головою був Секретар св. Конгр. Поширення Віри, Преосв. Костантіні. Бесідники промовляли в рідних мовах, крім першої й останньої, виголошених по латинськи. Конгрес відкрив префект св. Конгр. Пропаганди, кард. Фумасоні-Бйонді. Згадавши про перший конгрес, що відбувся 1922 р. в Римі, — того року, що й Світовий Євхаристійний Конгрес в тімже місті, звернув увагу на те, що священник тоді буде палати місійним духом, коли горітиме любов'ю до Євхаристії, та й навпаки, що священник запалений євхаристійною ревністю відчує з konieczности непокоаний нахил до місійної праці. Коротко згадав за безмежні місійні простори та величезні потреби місій і місіонарів, що чекають від нас помічі. А їй дасть МСД, що є ключем до місійної співпраці вірних.

Потім промовляв єп. Бовеллі, голова МСД в Італії. Між іншими звернув увагу, що священники й ті молоді сили, що готуються до високої місії апостоляту, мусять злучитися, щоб боротися за панування Бога в світі проти теперішнього безбожництва, що своєю страшною організацією, в своїй заїлій ненависті веде боротьбу проти Христа й нищить Його Церкву.

Дуже велике вражіння зробила бесіда про МСД в папських енцикліках і письмах, що її виголосив кард. Сальотті, бувший Секретар Пропаганди. Вона потрясла до глибини душі. Кардинал пригадав величаві пам'ятні енцикліки Венедикта XV і Пія XI. Ось дещо з цього в коротких мертвих словах, що ніяк не всилі віддати його живого слова:

Мотиви й обов'язки місійної праці: 1) Мільярд поган — для них ще надармо Спаситель проливав свою Кров — живуть і вмирають без Бога. Як можна бути байдужим перед колісками, що над ними не усміхається радісний подих віри — перед мільярдом поганських гробів без хреста, знаку надії й воскресення, запоруки життя, що не вигасає, але продовжується в вічних обіймах Бога.

2) Вдячність Богови за спасення. Провесну нашого життя розяснювало світло віри. Чи підемо перед Божий суд не віддячившись за те величезне добродійство? Найважніший спосіб вдячності це дати іншим цю саму віру; самолюбно для себе її зберігати булоб страшною невдякою. Що за скарби дає нам віра: пізнання Бога, надію на вічне життя, джерело заслугуючих діл.

3) Дар покликання. „Якщо ніякий вірний не може звільнитися від обов'язку помагати, щоб дати також іншим цей скарб віри — пише Пій XI — то чи може звільнитися духовенство, що дивним вибранням і покликанням бере участь у священстві й апостоляті Ісуса Христа?“ А наш Господь був перший Місіонар. Його апостолят це найбільш працьовитий зі всіх, що їх знає історія. Відходячи приказав Він усім Апостолам проповідати євангелію всьому сотворінню. Приклад і приказ Христа зв'язані з нашим покликанням на священників. Тому, якщо ми

в ніякий спосіб не займаємося наверненням поганського світу, хоч чуємо болючий крик місіонерів, ми дезертири, перериваємо діло Ісуса Христа, заперечуємо наше покликання.

4) Беручи участь у цім Божім апостол'яті, збираємо скарби заслуг, нагороди й слави. Стаємо знарядом Христа в продовжуванню діла спасення в світовім його обемі.

5) Тоді коли місіонарі, певні побіди, готові за неї віддати життя — бракує їм зброї, засобів. А на місійне поле виходять ряди інших проповідників, заосмотрених у все, тобто ряди проповідників некатоліцької правди. Це протестанти, а тепер іще страшніший ворог, більш е в и з м, що з діявольської станиці Москви розтягає шатра на землях зрошених потом і кров'ю наших місіонерів. Їхні агітатори, зброя й гріш переходять як пожежа, як гураган.

Способи місійної співпраці. 1. Молитися. Місії це Боже діло — без Божої ласки, що проникає серце й просвічує ум, місіонарі нічого не вдіють. Священики при вівтарі кожної днини нехай просять Господа, щоб неоцінені вартости жертви зійшли й вчинили плідними їхні геройські подвиги.

2) Підпомагати місійні покликання. Місійне поле величезне, а на нім нема навіть одного священика на сто тисяч мешканців. До того ще підсоня, зарази, недуги, переслідування проріджують ряди місіонерів. Кожне покликання до місійної праці готує нові здобутки душ для Бога.

3. Проповідати й писати про місії. Слово священика спонукує до найбільшого героїства. Також і перо могутня зброя місійної співпраці — воно ще ширше й далше розходитьс'я, бо не має границь простору й часу — дає місце на роздуму, чого часто не дозволяє крилате, переминаюче.

4. Піддержувати три Папські Місійні Діла. Вони дають конкретні засоби до того, щоб євангельське діло могло розвиватися. З них дуже важне П. Діло Рідного Духовенства, бо від нього залежить розв'язка місійної проблеми.

5. З'організуватися до місійної праці. Найкраща організація це Місійний Союз Духовенства. Він мусить стати нервом, центром усієї місійної співпраці, кузницею, де вковують апостолів. Дальше з'організувати вірних. Сьогодні є ще тисячі парохій, де навіть не знають про місії.

6. Пожертвування. Великі діла тільки жертва підтримує. Великих справ не виграємо, якщо для них не посвятимо дещо з нашого часу, нашого гроша, наших сил. Нам священикам, спадкоємцям Євангелії, Мученик Голгофти показує свою Кров пролиту за спасення світу. Якщо одна тільки душа малаб загинути через брак якоїнебудь жертви з нашої сторони, то це така відповідальність, що треба глибоко занепокоїтися перед обличчям Бога. Прегарним взором є Мала Свята з Лізіє, або радше Велика; хоч сама не бачила місійних земель, удостоїлась через свого духа молитви й геройські жертвування за місії й місіонерів стати Покровителькою місій.

Тимчасовий голова МСД у Франції А. Boucher мав реферат про 20-ліття діяльності МСД. Між іншим підніс він заслуги Папи Пія XI: як Нунцій започаткував він МСД. в Польщі, опісля поширив у Міляно, улаштував перший міжнародний Конгрес у Римі та поручив його в енцикліці *Rerum Ecclesiae*.

Другого дня говорив основник Союзу, о. Манна про завдання

МСД в теперішнім часі. Не дивлячись на великі здобутки католицьких місій, число поган даліше постійно зростає через природний приріст населення. Крім того загроза націоналізму, а передовсім комунізму домагається від нас протиділання, бо залежно від цього багато народів підуть до Христа, або проти Нього. Тому конечне є злучити всі живі католицькі сили, щоб Христос осягнув тріумф у поганським світі. Це завданням МСД. Нам треба скріпити його потрійну діяльність:

1. Науково-освітню. Багато він уже вчинив часописами й книжками, але все ще є багато таких священиків, що не знають про місійні проблеми й тому не підпомагають місійної справи, між вірними, ані не ведуть місійних товариств. Тому треба основнішого познайомлення з католицькими місіями та освідомлення собі й вірним обов'язку місійної співпраці.

2. Духовну — викликати в собі апостольську ревність. Без того священик не матиме успіху між людьми. У виповненні місійного обов'язку по словах Пія XI (1922), лежить успішний засіб особистого освячення. Вірним повинен священик представляти місії передовсім під оглядом найвищої їхньої духовної ціли. Конечено говорити про місійні покликання, про введнювання великих ласк, що потрібні місіонарям. Хто бореться за майбутнє панування, притягає насамперед до себе молодь. Церква мусить те саме чинити. Горе спізненим!

Інший дуже важний чинник, чинник до навернення поганського світу це поворот наших не'зєдинених братів до церковної одности. Завданням МСД працювати також і для цього повороту не'зєдинених. Наш Господь сказав, що одність усіх віруючих є умовиною, щоб світ повірив, що Він є Месією. Теперішній поділ християнства на численні секти є великим згіршенням перед поганськими народами й відводить їх від поважної призадуми над християнством. Одні місіонарі докоряли Китайцям, що вони мають за багато богів — а тоді Китайці вказали їм на 160 різних християнських віроісповідань!

3. Організуватися. Місійне діло вимагає, щоб християнські краї дали йому безпечні, сталі засоби. МСД має розтягнути на цілу Церкву місійну співпрацю. Бесідник вказав на деякі недомагання в організації самого Союзу, що про них уже давніше писав: брак центральної Управи та не скрізь належне відношення до інших місійних товариств. На ті недомагання Конгрес звернув увагу й належно усунув їх.

Neuhäusler, голова МСД в Баварії говорив про формування апостольської душі в МСД. Вказав на апостольські душі Христа, першого Місіонаря, й Апостола народів, св. Павла. Такого духа витворює в священиків і студентів богословії МСД, вказуючи на місійну заповідь Євангелії, волю Христового Намісника. В часописах і книжках заохочує до любови Бога, до святого обов'язку молитви за невірних та до зарадженія величезним потребам Христа. Загріває любовю до ближніх, тих що ще живуть у тіні смерті, що в дочасній нужді ведуть життя без тієї потіхи, що її дає нам св. віра. Страшну руїну ширить у них комунізм, бо щож вони йому можуть протиставити? Тут священик вчиться позбуватися індивідуалізму, парохіялізму, націоналізму, шовінізму, а думати, відчувати, молитися, працювати по католицьки! Тоді, оживлений таким духом, часто говоритиме людям про місії й взиватиме їх до молитов. І тоді зацвітуть Місійні Товариства.

Третього дня промовляв редактор еспанського відділу в Агенції

Фідес, І. Ундалю на тему МСД і місійна преса. Ось дещо з його палких слів. Велика причина, чому більша частина людства сидить у тіні смерти, лежить у незнанні вірних своїх місійних обов'язків. Хоч письмо не має сили живого слова, зате тішиться ширшим і довшим успіхом. Преса дуже багато причиняється до розбудження місійних покликань. Приклад життя й діяльності місіонарів і неофітів, описані в нашій пресі, успішно здержуватимуть неопоганський дух, який щораз то більше скрізь втискається. Досі вчинено дуже багато. 1919 р. було в світі тільки 330 місійних часописів, а 1936 р., по обчисленнях Комітету Світової Вистави Католицької Преси в Ватикані, є їх 539 з річним накладом 103,949,236 примірників. Ще недавно майже ніякий католицький щоденник не поміщував місійних статей. А тепер по прикладі *L'Osservatore Romano* та справа дуже поліпшилася. Місійна Агенція Фідес від 1927 р. сильно працює. МСД має між іншим подбати про читання в школах, а передовсім у семінаріях місійних часописів. Всі єпархіяльні й національні осередки МСД мусять старатися, щоб у всіх католицьких часописах була постійна місійна рубрика. Цю місіоналізацію преси підкреслював бесідник з'окрема (сором коли поміщують найдрібніші безвартісні вісти та новинки, а зовсім мовчать про великі зусилля Церкви, щоб поширити Боже царство).

Референт Злучених Держав Hurley говорив коротко про МСД в Злучених Державах, де він скоро поширяється, хоч щойно минулого року він оснований.

Засідання конгресу закінчив Секретар Пропаганди Ексц. Костантіні й подав до загального відома висліди, резолюції конгресу, що перевищили загальні сподівання:

1. МСД оснований, як на угольнім камені, на католицькій Єрархії: Христовім Наміснику, Єпископах, Парохах.

2. МСД є основним і головним товариством для поширення й піддержання місійного духа в священників; тому в практиці займає перше місце між іншими місійними організаціями, а саме Папськими Ділами Поширювання Віри, св. Ап. Петра й Божого Дитяти.

3. В Римі оснований Центральний Уряд МСД.

До того подав деякі вияснення.

Щодо першої точки: як Католицька Акція є участю світських в Єрархічнім апостоляті, так МСД не є нічим іншим, як тільки участю духовенства в єрархічнім апостоляті для підпомогі місій. Нічого в єпархії не робиться без Єпископа. Тому саме єпископи, як наслідники Апостолів, мають вливати в священників місійного духа й через П. Місійні Діла скріпляти й поширяти місійну співпрацю.

Що до другої точки: Відношення МСД до інших місійних товариств: МСД, що займає фактично перше місце між іншими місійними організаціями, має піддержувати в них місійного духа, бо від нього залежить їхній розвій, або занепад. МСД немов живий корінь, що з нього виростають дерева й приносять овочі. Або друге порівняння: Папські Місійні Діла це наче ріки, якими води плывуть і наводнюють місійне поле, ті ниви що про них горить Христос, що вже біліються до жнив. Але МСД є невичерпане й дуже часто укрите джерело, звідкіля течуть живі води до тих рік.

Що до третьої точки: Центральний Уряд, що його бажали вже 20 літ тому, тепер здійснений, Його Секретарем став основник Союзу, о. Манна (Головою Секретар св. Конгр. Пропаганди, єп. Костантіні).

Центральний Уряд, що матиме свій осідок у Римі, разом із іншими Папськими Ділами, буде лучником між національними МСД. Його завданням буде між іншим основувати Союз, де він іще не існує та виконуватиме інші поручення св. Конгр. Поширення Віри.

Учасники Конгресу відвідали також Місійний Музей у лятеранській палаті, оснований Папою Пієм XI 1926 р., по закінченні світової місійної вистави в Ватикані.

Авдієнція у св. Вітця. Дня 13. XI. вполудне прийняв усіх учасників конгресу св. Отець, Папа Місій. Тисячі духовенства всіх ступенів з цілого світу заповнили найбільшу салю, що міститься над притвором церкви св. Петра.

Префект св. Конгр. Пропаганди, Кард. Фумасоні-Бйонді звернувся до св. Вітця в імені учасників конгресу, що зійшлися, щоб обдумати найкращі способи, як вчинити успішного співпрацю католицького світу для великого діла Місій, так дорогих Його Батьківському серцю. Ця співпраця, як усяка католицька ініціатива, залежить від Єрархії, що в ньому з'осереджується й з Нього проминьє. Тому тепер будуть старатися, щоб під проводом Єпископів всі парохі світу взялися поширювати між своїми вірними Папські Місійні Товариства. Все духовенство злучене для здійснення місійного ідеалу, має подбати, щоб мужнім борцям Євангелії не бракувало ані людей, ані засобів, а тим більше помочі братньої молитви. В той спосіб приспішиться сповнення Його бажання, що є бажанням самого Христа, якого Він є Намісником, щоб скоро було одне стадо під проводом одного Пастиря.

Св. Отець у 40-хвиutinій промові наперед подякував за побажання й молитви, що їх учасники конгресу зложили Йому з приводу 80-ліття Його уродин. Потім висказав свою радість на вид такого рідкого зібрання духовенства, такої прегарної авдієнції. Нераз зворушувало Його, коли промовляв до своїх синів, що з усього світу приходять до Нього, але ніколи не притраплялося Йому це в такій мірі, як тепер в присутності цих улюблених синів. До того ще свідомість, що має говорити до таких добрих Братів і Синів, у хвилі, коли їхня доброта така вимовна, бо злучив їх тут СМД, тобто злука всіх священників для підмоги усіх місій, місійних товариств, взагалі цілої місійної діяльності. Він, св. Отець, з найбільшою увагою слідив за перебігом і працею цього гарного, святого й славного конгресу. Його досягнення це справжня золота маса щирої, Божої вартости. Перед очима душі св. Вітця станули в тій хвилі всі інші любі Сини: кардинали, єпископи, священники, що їх тут присутні представляють. У них бачить Він також усіх неprisутних. Справдилися слова Його великого Попередника, папи Льва Великого, що є хвилі такі важні, що накладають мовчанку пошани й задуми на уста, але з другої сторони тіж обставини насують слова натхненні цієюж величчю.

Перше, що св. Отець підкреснув, це обов'язок вдячності за неоцінений скарб св. віри. Всі вірні обов'язані до цієї вдячності Богови за цей безмежний, незрівняний дар. За дар цієї віри, що всіх просвічує, всіх потішає, все обіцяє, все підтримує. Без неї ми сліпі, сповиті непроникливою темрявою й бачимо тільки те, що показує нам видиме, матеріальне сотворіння. Ця віра відкриває нам таїнства самого Божого життя й дає змогу сповняти спасенні діла. Природне світло, обмежене, земське, є слабеньке, мрячне, невисотачаюче, тоді коли невичерпане є світло, що пробивається з блиску віри на

сотворіння й прояснює навіть матеріяльний лад річей. В цю віру вціплюється людське життя. В ній зложені всі наші надії й певність вічної заплати, вінець усього. Цей дар каже кожному вірному кликати: Что воздасть Господеві о всѣхъ яже воздаде ми? За цей то дар і за все, що з ним лучиться, маємо рівний спосіб — слово може видаватися очайдушне, коли подумати про безмежну велич і безконечну вартість цього дару, але це приблизний вислів — щоб віддячитися Господеві! Той обов'язок вдячності й цей спосіб віддячитися повинні вписані до МСД поширити й усовершенити в світі; священники, з'окремаж парохі, повинні повчити своїх вірних про той їхній великий, головний обов'язок і це велике щастя могли відповісти в належний спосіб цьому довгови безмежної вдячності за одержану віру, а саме заявити Богови з синівським довірям: „За віру, що Ти нам її дав — ось ми даємо віру нашим братам. Божий дар за Божий дар“. Віра за Віру. Ніякий інший дар не дорівняє Вірі, як тільки сама Віра, дана другій людині, другій душі.

Особливі й величні обов'язки священників. Та те все це спільна вдячність, спільна всім вірним. А щож сказати про стільки душ, що посідають цей дар у повнім блеску й обильності? Що сказати про нас священників, а передовсім, коли хто має повноту священства? Яка буде наша вдячність за св. віру, дану нам у такій визначній мірі? Віра в нас не тільки світло, що просвічує дорогу світу й потішає нас у нашій земській мандрівці. У нас вона не тільки зі спільними скарбами надприродного життя, але з усіма багатствами, величчю, властями Священства так, що кожного з нас робить джерелом світла, любови, ласки... Справді наша вдячність повинна бути багато більше підчеркнена, багато сильніша. Наше життя, наші щоденні священничі чинності такі, що рівняються діяльності самого Бога. Таким теж повинен бути наш довг вдячності... Це дуже для нас потішаюче, що можемо подати Богови як заяву вдячності дар Віри для душ тоді, коли Він нічого не може нам відмовити, хоч правду кажучи ніколи не можемо належно віддячитися за цей безмежний, найвищий дар Віри.

Місійне священство Христа. МСД злучений з самою суттю нашого священства... Наше священство це наша незрівняна слава. Наше священство це ніщо інше, як тільки продовження священства самого Христа, нашого Господа, нашого Царя, Первосвященника й Жертви. Наше священство не є щось окреме від Його, але точнісенько продовженням Його священства. Вистачить пригадати собі на освячуючі слова, що ними Особа Христа відновлює в нашій особі ту саму відкупительну Жертву світу. А священство Христа це в стислім значенню священство суттєво місійне. Післав Мене Отець і Я вас посилаю (*mitto — missus — missionarius*). Ось Христос перший Міссіонар — священство апостольське, єпископський апостолат у своїм першім значінню, у своїй непереривній життєвій діяльності це все одне священство суттєво місійне. Христос не прийшов щось інше чинити, як те, що чинять місіонарі на місіях: понести скрізь скарби Відкуплення, цінності любови, багатства священничого життя. Якщо отже наше духовенство не виповняє ревно, діяльно свого місійного обов'язку, то воно не сповняє чогось суттєвого. Висновки нехай кожний сам учинить для себе.

Всі священники світу до праці для місій. Поки ще св. Отець уділив благословення, висказав бажання (та сильний, піднеслий

Його голос, що дуже рідко йому трапляється, свідчив про щось більше, як про бажання, вичікування; і слова, і вираз обличчя та енергійні рухи наче самі вказували, що це промовляє найвищий Пастир Христа, який приказав Церкві, якою Він, Його Намісник кермує, йти й навчати всі народи): Нехай прийде день, коли не тільки кожний парох не забуватиме пригадувати вірним той безмежний довг вдячності належної Господеві, що його в інший гідний спосіб годі сплатити, але коли всі (це слово вимовив св. Отець особливо піднесеним тоном) священники всього світу — що за величає видіння — сповнятимуть цей прегарний апостолят. Переглядаючи статистики виготовлені для Конгресу наповнилось Його Батьківське серце радістю на вид цифр МСД, бо вони говорять за стількиж священників. Що за велетенська вартість! Навіть один священник може стати таким Парохом з Арс, чи йому подібним. Передо-всім, розуміється, мусить бути якість. Ніколи, в ніякий спосіб не можна думати, що скількість зможе заступити якість, навіть коли справа про місії. Однак і скількості не можна занедбувати. І це саме Його прикро вразило, що мало епархій, де число священників вписаних до МСД дійшло або перейшло половину всіх священників (в голосі св. Вітця пробивався біль і скарга). Його Батьківське серце питається, як питаються ті Його дорогі сини, як поставив це питання і їхній конгрес: Чому тільки половина, або й менше, як половина, а не буквально всі? Чому не всі, всі священники Бога, Церкви, коли всі одержали не тільки, як звичайні вірні, дар віри, але ще й дар священства з усіма величавими, невисказаними, недосяжними багатствами, що їх священство відкриває нам щоднини?

Потім уділив благословення присутнім, їхній праці та всім, що в парохіяльних гуртках, в гуртках Католицької Акції приходять до них, до священників; благословення для всіх тих душ, що від них домагаються й від них вчать не тільки як можна жити вірою й любов'ю Бога, але також мають у них приклад, як у всіх хвилинах життя можна зділати для піднесення звичайного життя до надприродного освячення, для поширення й скріплення Божого Царства.

о. К. Т. (К. Т.)

Сила католицизму

Кожний, що здорово дивиться на світ і на події в світі, мусить завважити поділ людства на два противні собі табори: християнський і протихристиянський. З одної сторони зріст і розвій релігійного життя аж до найвищого ступеня, а з другої сторони або байдужість, або й крайній атеїзм. Від кількох літ на наших очах горять безперестанку церкви, чути невпинні зойки мордованих жертв, безкарно й майже без ніякого спротиву суспільностей проганяють єпископів і священників, або навіть палять їх живцем, чи розпинають на хрестах. В Іспанії й Мехіку далі летять потоками невинна кров священників, монахів і ревних світських католиків, а псевдо-католицький світ мовчить на це, або ще й сміється. „Чому — каже він — „могутчий“ досі католицизм так охляв, що не може вже вибороти для себе пошани своїх прав?“ — Тому, що совість світу й загальна опінія сплять та мовчки приглядаються насильству.

Тим то насувається нам дуже важне питання: „Чи справді като-

лицька Церква не має вже ніякого впливу на прилюдне життя? А може ще остільки могутча, що з Нею кожний мусить числитися?

Бачимо, що навіть цілі суспільні класи відпадають від здорового пня Христової Церкви, стають ворогами релігії й ворогами Бога. Вороги стараються скрізь усунути вплив Церкви з прилюдного життя, особливо зі шкіл, а навіть і з родинного життя. Бо скількиж то оборонців, навіть і серед „офіціальних синів“ католицької Церкви мав проєкт нового шлюбного права в Польщі з 1931 р.! А цей проєкт не тільки що некатолицький, але ще й виразно протикатолицький. І чиж це не трагедія, що той проєкт укладали саме „католики“?

І знову насувається питання: „Чи католицизм має ще силу, щоб притягати й переконувати маси? Чи може він, — що колись виховував цілі покоління, — вже такий немічний, що не всілі взяти керми в свої руки? А може він і далше ще такий могутчий, як був колись у перших віках християнства?“

Для загалу людей поняття могутності й сили є рівнозначне з фізичним насильством, особливо над слабшим від себе. Ту могутність бачуть люди в сильній і великій армії, в гарматах, скорострілах, торпедовцях і літаках. Церква такої могутності не має й не хоче мати, памятаючи на слова Христа Спасителя: „Царство моє не є з цього світу“. Особливим проявом сили є також вплив на економічну й взагалі на господарську політику світу, бо від неї дуже залежить розвій і життя народів. Велику роль грає тут капіталізм. Який великий вплив капіталізму на політичну долю народів, про це можна було переконатися в часі світової війни й безпосередньо по світовій війні.

Але ще більшу силу від армії й капіталу має прилюдна опінія. Хто вміє нею зручно послуговуватися, той всеціло володіє волею й умами людей. Тому справді найсильнішою новочасною зброєю є преса.

Та найбільшу силу має той, що може володіти не тільки душею, але й совістю людини. Ця сила й могутність не проявляється в зовнішньому блиску й славі, але зате вона сягає до глибини душі. І цю саме силу має католицька Церква. Її сила проявляється також у незломному спротиві ворожому затіям, а цей спротив показався не раз далеко сильніший, як Її активна діяльність у поборюванні зла з боку ворогів. До Неї, наче до гранітної скали, розбилися всі переслідування поганських і еретичних царів. Вона вийшла побідно з катакомб, і з в'язниць. Подібно й тепер, хоч Ленін, Сталін, чи Гітлер стараються закувати Її в кайдани, обмежують Її свободу слова, організації й виконання релігійних практик, — Вона сміло глядить вперед, певна, що знову побідить; бо вона володіє совістями, що їх дуже трудно вбити й ще трудніше закувати в кайдани. Внутрі людини живе духовий гін, що скоріше, чи пізніше перше зовнішні кайдани. Вроджений нахил до ідеалу завсіди живе й Божа ласка завсіди ділає. Церкви не зломали ніякі переслідування, революції чи Kulturkampf-и, не зломлять Її також і ніякі диктатури, чи якісь інші туземні сили. Радше Вона поконе їх усіх та всіх їх пережине — тому, що Вона чує в собі моральну вищість і притім Вона вічна. Її сила, це свідомість правди, яку Вона голосить та за яку не заважається завсіди стати до боротьби. Вона ніколи не уступить перед насильством. За доказ цього може послужити Її історія, що має вже за собою майже двадцять віків.

Не зважаючи на зовнішні переслідування, життя в Церкві росте й розвивається. Доказує це м. і. велике число священних покликань

і зріст релігійних організацій. Крім того те життя зазначає свої незатерті сліди й непереможний свій вплив у прилюдній opinіi світу, в загально людській культурі, в міжнародній політиці, а навіть у всесвітній господарці, хоч ворожі сили безперестанку працюють над тим, щоб спаралізувати той вплив (нпр. большевики).

На одне хочемо тут звернути увагу. Годі вмовляти в себе, що Церква завсіди мусить терпіти переслідування, уважаючи їх за Божий допуст, чи за щось йому подібне. Це зовсім мильна думка. Бо від не одного зла можна було захоронитися, якщо католики, особливо ті, що займають вищі становища, булиб старалися, щоб Церква назовні була видимою духовою могутістю.

Тому всі справжні католики повинні бодай тепер із усіх сил старатися, щоб із Нею числилися якнайширші круги: щоб числилися з Нею поодинокі кляси людей, цілі суспільности, народи й держави. Треба передовсім виробити католицьку opinію, що моглаб противитися некаатолицькій і протикатолицькій opinіi. А тому, що opinію творить здебільша преса, католики мусять за всяку ціну мати добру й поставлену на належній висоті католицьку пресу. Сьогодні преса бере, що так скажемо, до неволі думки сучасної людини й надає їм таку форму, яку сама хоче. Преса є кормом людини, її школою й її дороговказом. Вона є всилі повалити престולי, зруйнувати вівтарі та представити цілим народам і державам ложні теорії як одиноко спасенні доктрини. Преса опанувала весь світ і стала таким могучим чинником, що з нею не сміє стати до боротьби ніяка інша туземна сила. Не даром сказав Пій X, що даремне будуюмо церкви, ставляємо вівтарі та школи, якщо на їхню оборону не створимо преси.

Треба також послуговуватися всіма іншими чесними орудниками, бо й вони дані Богом на те, щоб людина осягнула при їхній допомозі свою надприродну ціль. Якщо тих орудників не будеться вживати, то тоді використають їх вороги Бога та вчинять із них принаду, щоб відтягнути слабших від віри та позбавити їх вічного спасення. Навіть здорова аскеза поручає вживати всяких чесних орудників природних і надприродних на те, щоб певніше зреалізувати надприродну ціль. Християнська суспільність повинна дати своїм членам не тільки духовний корм, але також подбати, щоб вони могли мати звичайний хліб, — щоб не допустити до парадоксів, що католики йдуть по хліб до соціялістів, по культуру до вільнодумців, а по ласку до Церкви, бо вислід такого розбиття є звичайно такий, що хліб соціялістів і культура вільнодумців беруть верх над ласкою Церкви. Притім не треба боятися, що Церква перейметься світським духом, або що Вона віддана дочасним справам, буде запевняти щасливе життя своїм членам на землі та дочасні приємности. Ні! Того не буде. Але буде те, що Церкві дозволиться сповняти її надприродне післаництво на всіх ділянках людського життя.

Те право, щоб Церква могла свобідно сповняти своє надприродне завдання, повинні вибороти для Неї всі вірні, а не сама тільки церковна Єрархія. Кожний справжній католик повинен по своїх силах старатися про розвій і скріплення католицизму, користаючи з усіх природних орудників, що їх можна в відповідній часі вжити для більшої Божої слави. А вчинить це передовсім тоді, коли буде ревно переводити в життя ті ідеї, що їх плекає Католицька Акція.

Любов — основа апостолування.

Головна основа й осередок християнської науки св. Церкви та діяльності її членів це любов Бога й ближнього. Любов становить найважливішу прикмету, головну чесноту християнина так, що годі витворити собі поняття християнина, виключаючи цю сутність його прикмету. Заповідь любови ближнього була відома вже в Старім Завіті. Але про правдиву любов і вірне поняття любови ближнього говорить майже на кожній сторінці св. Письма Нового Завіту, бо Новий Завіт це завіт любови. Г. Н. Ісус Христос навчив нас правдивої любови своєю наукою, а ще більше своїм Божим прикладом.

До приходу Ісуса Христа поняття любови ближнього було дуже обмежене. Ісус Христос його поширив. На питання законовчителя: „Хто мій ближній?“ — Ісус Христос оповідає притчу про милосердного Самарянина, де в простенькій, але повній Божої мудрости формі подає поняття любови ближнього. Воно обнімає всіх людей без огляду на їх відношення до нас, на походження, національність і расу; обнімає навіть наших ворогів, і тим саме різниться від поняття любови ближнього в Старім Завіті. Св. Письмо подає мірило любови ближнього в словах: „як самого себе“, а Ісус Христос подав ступені цієї любови: „Вищої понад цю любов нема, хто життя своє кладе за своїх друзів“ (Йоан 15 13.). Так у любові ближнього є ступені від звичайного співчуття в його недолі аж до віддання за нього свого життя.

Коли приглянемося щоденному життю, треба сказати, що дуже багато людей практикує цю чесноту. У найвищим ступені відзначалися цією чеснотою святі. Таким мужем любови ближнього є місіонар. Любов каже йому покидати найближчих: батька, неньку, друзів, рідний край і йти в далеку, зовсім невідому країну, між напів-диких поган, наражувати себе на стільки небезпек, виректися себе цілковито й працювати для поган. Це той огонь любови до мільйонів нещасних людських душ, що ходять в темряві поганства, що ще віддані на ласку диявола й його слуг. Це любов каже йому жити самому, забутому людьми, але не забутому Богом, між снігами та ледами Північної Америки; переносити страшну спеку тропікального клімату в Африці, Бразилії та Індіях; скитатися по степах Аргентини, чи Австралії. Це любов каже йому нести ближнім душевну, а не рідко і матеріальну поміч.

Бо любов ділає; вона творить дивні, для світа майже непотрібні річі. Церкви, школи, шпиталі та всякі інші заведення, це все зробила любов до ближніх.

В різних краях Європи повстають Інститути, медичні курси для місіонарів, як у Франції, Німеччині (католицький медичний Інститут у Вірцбургу (Würzburg), в Америці („Католицький Центр“ у Нью Йорку), в Італії (особливо медичні курси при Місійнім Інституті в „Athenaeum Urbanum de Propaganda Fide“) і т. д. Любов побіджує всякі перешкоди й небезпеки.

Крім місіонарів працює на місіях велике число Сестер, що їм також любов до ближніх казала себе віддати для праці й служби для інших.

Про цю християнську любов місіонарів багато пише монс. Віктор Барточері (Bartocchetti) в книжці п. н. „Християнська любов у Місійних Землях“ („La Carità cristiana in terra di Missione“). В ній подає він багато фактів, які є наглядним доказом, що може зробити християнська любов ближнього. Між іншими подає такий факт винищення себе з лю-

бови до Бога й ближніх: Один з ОО. Капуцинів о. Ігнатій Іспра (da Ispra) помагаючи прокаженим в однім заведенню в Пернамбуко (Pernambuco) (Бразилія) сам заразився й тепер увесь покритий ранами, дожидає смерти без найменшого нарікання, з відданням себе Божій волі.

Те не лише в місіонарів любов є тим товчком до праці й до великих діл для своїх ближніх, але також і для всіх священників, що працюють над наверненням тих, що мали нещастя зблудити. І кожний християнин може й повинен співпрацювати в однім і другім ділі, що мають ту саму ціль: спасення людських душ. Це зробить молитвами, різними жертвами, апостолуванням серед поодиноких грішників, потягаючи їх своєю любов'ю; бо діла любови це найбільш переконуючі аргументи між усякими іншими.

Коли любов буде щораз то більше горіти в серцях християн, тоді вони справді будуть чинити великі діла. (L'Avvenire d'Italia [1936], ч. 30).

ДУШПАСТИРСЬКІ ПИТАННЯ І ВИПАДКИ

I

О. Стефан завважив при відправі Служби Божої, що позолочення на дні чаші зовсім витерлося. Тому постановляє якнайскоріше віддати чашу до золотника. Але тому, що не має під руками іншої чаші, ще через кілька днів уживає її до відправи Служби Божої.

Питання: 1) Чи згрішив через літургічне вживання витертої з золочення чаші? 2) Що треба було вчинити поки ще не позолочено чаші?

Відповідь: 1) Церковне право (CIC, can. 1305, § 2) під тяжким гріхом з'обов'язує до поновного позолочення витертої чаші. Тому священник, що відправляє Службу Богу, строго з'обов'язаний звертати увагу, чи вживані літургічні сосуди не втратили позолочення, знаючи, що під тяжким гріхом заборонено вживати до відправи Служби Божої чаші й дискаса непозолочених, або так витертих, що видно підставовий матеріал (срібло, чи цину).

2) о. Стефан уживавши довший час тої самої чаші при літургічній відправі, не спостеріг, що позолочення витерлося й тому його не-увага не була цілком добровільна й тим самим не була тяжким гріхом. Але коли тільки завважив ту недостачу, не смів більше уживати тої чаші, але повинен був позичити собі з сусідньої парохії відповідну чашу, поки своєї не відбере від золотника й поки вона знову не буде посвячена.

3) о. Стефан грішив тяжко скільки разів свідомо вживав тої витертої чаші до літургічної відправи й крім того допускався святотрестства за звершування Пресв. Тайни Євхаристії й за прийняття св. Причастя в стані тяжкого гріха.

II

Парох Євгеній полишив завіщання, в яким між іншими було й таке: „Свою бібліотеку полишаю наслідникови“. Наслідником став о. Ілярій. Коли ж його перенесено на іншу парохію — став сумніватися, чи взяти з собою бібліотеку, чи полишити її своєму наслідникови.

Відповідь: Правдоподібно о. Євгеній полишив свою бібліотеку кожному своєму наслідникові, хіба, що зі слів завіщання — що в нашій випадку нема місця, або з інших обставин (нпр., що він знав уже особисто свого безпосереднього наслідника, або що полишені книжки були такого змісту, що не могли також і іншим будучим оо. Парохам послужити до богословських студій) виходилоб недвозначно, що запис учинено тільки виключно в користь якійсь означеній особі. Ревний о. Євгеній добре дбав про добро своїх вірних і те старання хотів продовжати й по своїй смерті, — хоч не особисто, але подбавши про відповідний духовий корм для своїх наслідників у душпастирстві. Згаданий легат треба розуміти, що зроблено його церкві, а наслідникам о. Євгенія в душпастирстві остільки, оскільки вони тією церквою завідують.

III

Антін вернув з Америки, де його в дозрілім уже віці охрестив був якийсь протестантський пастор, що при тім його хрещенні робив усе так, як це роблять усі, що важно хрестять, тільки запевняв Антона, що Хрещення не має ніякого для душі значіння, лишень є видимим знаком, що охрещений належить до даної секти. Тепер Антін хоче з'єднатися з кат. Церквою й просить о. Гавриїла прийняття до Неї. О. Гавриїл заявляє, що його треба наново охрестити. — Чи добре поступив о. Гавриїл?

Відповідь: О. Гавриїл за скоро вирішив справу важности Антоного Хрещення. Бо, як виходить з зізнань Антона, що до матерії й форми не може бути сумніву. Тільки залишається сумнів про намір пастора при Хрещенню; та й тут із того, що протестантський пастор був у блуді що до наслідків Хрещення й Антона в тім блуді утверджував, ще не виходить що він (пастор) не мав принайменше якогось віртуального наміру вчинити того, що чинить католицька Церква. Приймаємо, річ ясна, що той пастор не мав наміру фінгувати св. Тайну, лишень справді вчинити те, що чинить Церква, хоч і не вірив у наслідки св. Тайни Хрещення.

IV

О. Пахомій почав при сповіді Марії відмовляти форму розрішення й дійшов до слів: „разрішаю тя“. Коли глянув, Марія вже відходила від сповідальниці. О. Пахомій каже: „Чекай, вернися! Клякай тут і чекай, аж я застукаю; тоді відійдеш“. Марія вернула, а сповідник скінчив форму розрішення починаючи від слів: „от всіх гріхов твоїх“... — Чи розрішення було важне?

Відповідь: Розрішення було важне, бо перерва не була довга й змісл розрішення субстанціяльно на тім не потерпів. Бо кожний розумний чоловік стоячи збоку і чуючи так перервану форму розрішення зрозумівби її змісл. — О. сповідник зовсім неслухно завертав каянницю, бож вона відходячи була ще морально присутна (Noldin, De Sacramentis, п. 162. 238, 2), а через таке поступовання завдав каянниці тільки зайвого труду й зайвого сорому.

V

По відчитанню євангелії о. Ігнатій сам іде збирати датки („на тацу“). Чи чинить це дозволено?

Відповідь: Займаючися збиранням датків по св. євангелії, о. Ігнатій тим самим перериває Службу Божу, а св. Церква не дозволяє переривати Служби Божої без дуже важної причини (такою дуже важною причиною годі назвати збірку датків, чи нпр. відправу акафісту). Але деколи можуть бути такі обставини, що збирати датки в церкві мусить сам священик (нпр. вірні, не маючи повного довіря до церковної прислуги, не радо складають гроші на конечну прикрасу Божу, але радо зложилиб їх на руки священика, і то в більшій кількості). В таких випадках може, що правда, займатися збіркою сам священик, але поза відправою Служби Божої, або бодай по т. зв. заамвонній молитві (але мусить призвичаїти людей, щоб не втікали з церкви перед скінченням Служби Божої, як це подекуди ще трапляється).

VI

Питання: Парубок Герасим пішов на вечерниці, де серед інших забав якийсь прибула показував різні дива з тарілкою, що „сама від себе“ оберталася й ставала на означених на столі числах. Приявні ставили питання й довідувалися про всякі невідомі укриті річі. Довший час Герасим придивлявся тому й застановлявся над тим, що це за сила те все виробляє: чи природна, чи надприродна. Вкінці не стерпів і запитав „невидимої сили“, за кілька літ ожениться. На це дістав якусь поплутану відповідь, махнув рукою й почав говорити про урожай зі старшим господарем, який навіть не приставав до того „магічного“ товариства, мовляв: Цеж забобон, обманство.

Відповідь: Певна річ, що на питання Герасима не то, що не всилі відповісти ніякий чоловік, але навіть добрий ангел. Бо майбутні, від свободної волі людини залежні діла, укриті навіть перед ангелом. Знає їх один тільки Бог. Річ ясна, що диявол, що був перед своїм упадком добрим духом, того також не знає. Тому й не диво, що Герасим дістав поплутану й невиразну відповідь.

Тут маємо до діла з ворожбицтвом, злученим з магічною штукаю, яка вправляє тарілку в оборот і в певнім місці задержує. Ця остання штука може бути явищем природним недосить ще досліджених сил електрики й магнету й як така не булаб недозволена, якщо диявол не підшивавсьби під неї й в той спосіб не зводив людей. Колиж знову та штука, злучена, як у нашім випадку, з ворожбицтвом, то вже вона грішна, бо питаючий хоче досягнути надприродний наслідок засобом до такої цілі невідповідним. Це ніщо інше, як вижидання бажаного висліду від „вищої сили“ — диявола, бож Бог нікому не обіцяв, що буде відкривати майбутні речі на кожний поклик та ще й за поміччю якогось марного орудника. Також не можна знання тих укритих річей вижидати від добрих духів, яких природи Бог таким даром не вивінував.

Хто знову, хочаби знати будучу свою долю, питає не впрост надприродної сили, вживаючи до того орудників марних, — не очікує відповіди ні від Бога, ні від добрих духів, а від диявола. Тим самим приписує йому прикмету божої всевідучости, що є культом диявола — зглядно гріхом проти богопочитання. Такий саме гріх поповнив Герасим тому, що був у сумніві що до природи відповідей, даваних тарілкою, а всежтаки питався, за кілька літ ожениться, тобто ділав у сумніві (Noldin, de Praeceptis, ed. XXII, p. 167).

На питання, чи Герасим згрішив тяжко, чи легко, треба відповісти:

1. З титулу ворожбицтва поповнив легкий гріх, бо не взивав діавола виразно, 2. магією й то чорною згрішив матеріально тяжко, але для браку свідомости не можна його посуджувати про формальний тяжкий гріх (ор. cit., п. 164, 2).

ЦЕРКОВНИЙ ОГЛЯД

1. Важніші промови св. Отця. 1. Промова в Навечеря Різдва Христового до цілого католицького світу: Не зважаючи на триваючу ще свою недугу, св. Отець Пій XI в Навечеря Різдва промовив до св. Колегії Кардиналів, до всіх Архиепископів, Єпископів і Римської Прелатури, до світського й монашого клиру та до цілої великої католицької родини. З запертим духом слухали тої промови всі народи світу, бо її передавали майже всі важніші радіові стації Європи й Америки, крім Німеччини, Росії й деяких менших балканських держав. Цей голос це був голос болю й душевного смутку, що його відчував колись Спаситель, коли видів близьку руїну жидівської святині й св. міста Єрусалиму. Подібно як колись Спаситель плакав над Єрусалимом, так тепер сивоголовий Намісник Христа плакав над Еспанією, закривавленою й потоптаною, покритою руїнами святинь, та заллятою кров'ю священників і вірних. А ці жахливі події в Еспанії це напіння й пересторога перед тим, що приготується для Європи й світу, а зокрема для християнської цивілізації. Великий є самообман тих, що думають опертися й побороти комунізм з його зорганізованою безбожницькою пропагандою — заступаючи правдиві християнські ідеали й принципи ложними й шкідливими теоріями, усуваючи вплив Церкви та поборюючи її кажучи, що католицька Церква стоїть на перепоні добробуту й розвоєви нації. Тим вони саме нищать найсильніше забороло проти комунізму. Тому св. Отець звертається до Єрархії католицької Церкви, до світського й монашого клиру, до світського апостольства Католицької Акції й передовсім до геройських душ, таких милих для Христа, і до великого Апостольського терпіння, що його й сам св. Отець тепер переносить на власній особі, щоб усі звернули свої зусилля, свої молитви й свої терпіння на Божу славу, за навернення заблуканих, за Еспанію, а передовсім за мир для цілого світу.

Велику надію покладає Христовий Намісник на непобориму силу післанництва католицької Церкви. З радістю згадує про міжнародній конгрес католицьких журналістів та міжнародню виставу католицької преси, як признак світового братнього апостольства й ознаку можливости загально-людського порозуміння та співпраці. Крім того ревну заохоту до співпраці в справі мира дають також спомини 19-століття навернення св. Павла й 16-століття смерті св. Сильвестра, Папи Римського.

2. Про відповідальність та обовязки католицьких студентів вищих шкіл: Академічні гуртки Католицької Акції називає св. Отець її Генеральним штабом. Академічна освіта дає не тільки особливіші вишколення й права, але й одночасно вкладає поважні й повні відповідальности обовязки. Тут на першій місці стоїть обовязок прикладом і поученням вести тих, що не мали спромоги досягнути високої освіти. Академічна освіта, це ласка від Бога, а ті, що ту ласку досягнули, повинні вживати її для скріплення й поширення Божого царства.

3. Дня 3. 11. 1936 р. св. Отець, промовляючи до членів Католицької Акції про гідність християнського життя й світський апостолят, вказав на важність катихизму. Катихизм по Св. Письмі це свого рода найбільший літературний твір. Він дає розв'язку найважливіших питань для людства. Великі вчителі, що виступали в історії Церкви, правду кажучи, нічого іншого не вчинили, як тільки перестудіювали катихизм і своїм життям пояснили його. Вони здобули надзвичайний скорб, що його втілили в своє життя й передали іншим. Молодь мусить іти за їхнім прикладом. Вона мусить втягти в себе світло й жар християнської правди, пережити її й передати іншим, розсипаючи це світло й жар скрізь з апостольською ревністю. На тім полягає Католицька Акція, щоб самому щораз то ліпше пізнавати християнські правди та вміти навчити їх інших, тобто стаючись самому щораз то ліпшим, направляти обичаї інших людей.

2. Св. Отець про значіння радія в апостоляті Католицької Акції. — 3 початком листопада ц. р. відбулася окрема авдієнція в св. Отця членів т. зв. „Міжнародного католицького радієвого Бюра“. З того приводу св. Отець виголосив довшу промову про значіння радія в апостоляті. Висказавши своє вдовolenня й признання всім співробітникам у цьому промислі за їхні великі праці, вказав св. Отець на радіо як на незглибиму таїнственну силу, якої суть знає тільки Господь Бог, бо для людей відкривається тут тільки широке поле дослідів. Та все таки не треба забувати, що радіо це тільки природна сила та що його стріне та сама доля, що всі інші сотворені річі. І подібно як про правдиву вартість усіх річей, так про вартість цієї сили й притім про праці тих, що віддаються цьому промислови, рішає те, чи вони починаються й оскільки припиняються до Божої слави та оскільки служать Божим плянаи.

Як поле примінення радія вказав св. Отець на великий апостолят Католицької Акції. Радіо повинно стати великим засобом поширення Христової науки по всіх закутинах землі, а тоді сповниться те, що сказано про Апостолів: „Ео всю зѣмлю ѡвѣдѣ вѣщаніе ихъ“. Співпрацювати може тут і католицьке жіноцтво, зорганізоване в Католицькій Акції, особливо там, де через упередження не легко приймають усяке слово правди. (L'Osservatore Romano, 12. XI. 1936, ч. 265).

3. Енцикліка про комунізм. — В римських кругах кружить поголоска, що св. Отець має видати енцикліку проти комунізму, докладніше кажучи: проти безбожницьких сучасних рухів. Потвердження поголоски з достовірних джерел нема. Тільки відоме, що Апостольський Престіл вважає безбожницькі рухи комуністів за найбільшу небезпеку наших днів і докладає всіх зусиль, щоб католикам та іншим християнам світу з'ясувати далекосяжність цієї небезпеки й взвати їх до спільної оборони. („Schönere Zukunft“, Nr. 8 [1936]).

4. Зі св. Конгр. для Східньої Церкви (іменування Єпископів). Св. Отець Папа Пій XI, декретами св. Конгр. для Східньої Церкви іменував:

Впр. Альойзія Маріоні, з Чину Менших Братів св. Франціска, титулярним єпископом і Апостольським Вікарієм Еретрії. — Впреосв. Петра Кидіяна титулярним архієпископом Кольонії в Вірменії й другим Вікарієм вірменського Патріархату Килікії. — Впреосв. Олександра Ніколеску греко-католицьким митрополитом Ромунії. — Впр. Івана Балана єпископом-Ординарієм у Люгож в Ромунії. — Впреосв. Єфрема Гікарі, титулярним архієпископом і Вікарієм антиохійського Патріарха для Сирії. — Впр. Архимандрита Олександра Євреїнова, тит. єпископом Піонії з осід-

ком у Римі, як єпископа для свячень питомців східного обряду Папських римських Колегій. Його рукополагання відбулося дня 6. грудня ц. р. Головним святителем був Преосв. Николай Чарнецький, зі Згромадження Пресв. Відкупителя (Редемпторист).

5. Реорганізація Папської Академії Наук. „Osservatore Romano“ з дня 31. 10. 1936 р. помістило „Motu proprio“ св. Вітця Пія XI. про відновлення Папської Академії Наук. Св. Отець заявляє, що є для нього великою потіхою бачити, як тепер змінється у вчених людей відношення до релігії. Знання, оскільки воно є правдивим пізнанням річі, ніколи не стоїть всупереч з християнськими правдами віри; навпаки треба признати, що як з одного боку римські папи й католицька Церква завсіди підпомагали досліди вчених також на полі досвідних наук, так із другого боку ці досліди рівняли дорогу до оборони скарбу надприродних правд, що їх Церква зберігає. Тому також Ватиканський Собор урочисто проголосив, що віра й наука ніяк не противорічать собі, але обопільно себе підпомагають. Та нажаль є також правдою, що в недавно минулих часах учені люди — певне, що не з любови до правди — неначе блудні сини покидали батьківський дім віри. Пересуд, що наука стоїть в явнім противоріччю з об'явленням, сьогодні впав так, що майже ніхто не знаходиться, що по відповіднім зглибленню позитивних наук, дальше піддержувавби цей блуд. В останнім часі з нагоди римських наукових конгресів чимало вчених некатоліків відвідало св. Вітця, виражаючи йому свою особливу відданість. Не бракувало й таких, що не тільки в своїм імені, але й товаришів визнавали, що правдива наука веде до віри. Ці події так вплинули на св. Вітця, що Він рішився відновити Папську Академію Наук, основану 1603 р., а зреформовану 1847 р. палою Пієм IX і 1887 р. Львом XIII. Академія складається з 70 членів, іменованих Папою. Тепер і дальше до неї належать дотеперішні члени, як почесні, так і звичайні. Новоіменовані члени дістають титул „папських академіків“. Їх вибирає Папа споміж учених на всіх ділянках дослідних наук. Разом творять вони „Сенат Апостольського Престолу в обсягу науки“. Св. Отець сподівається, що вони й дальше держатимуть високо стяг науки на більшу Божу славу.

З НАШОГО ЦЕРКОВНОГО Й РЕЛІГІЙНОГО ЖИТТЯ

1. Тристаліття смерти Митрополита Іосифа Велямина Рутського. Цей памятий ювілей 300-ліття смерти одного з найбільших наших Митрополитів, повинен викликати сильніший відгомін у наших духовних кругах. Митрополит Велямин Рутський це той, що його папа Урбан VIII назвав Атласом Унії та Атанасієм Руси. І теперішній св. Отець Пій XI, на послуханні Укр. Папської Семинарії з приводу започаткування цього ювілею, висказався про Митрополита Іосифа Рутського: „Un grande campione dell' Unione, un difensore invitto della fede e del Primato Romano“ (великий подвижник Унії та непобідний оборонець віри й Примату Римського Престолу).

Як зачуваємо, Папська Укр. Семинарія св. Йосафата в Римі приготується до врочистого відсвяткування 300. річниці смерти Рутського, який був, що так скажемо, першим руським питомцем у Вічному Місті.

Значіння В. Й. Рутського важне для нас м. і. також і тому, що він перший зрозумів, що певну основу й розвій Зединення на всіх руських

землях може дати передовсім без жений клир. Ось виняток із його листу до св. Конгр. для поширення віри з приводу наміреного скликання кобринського Синоду 1626 р.: „*Utilitates dicti Seminarii* (де малиб виховуватися безженні священники) *isthaec sunt: introducetur per istos seminaristas clerus saecularis coelebs, quod a plurimis non modo annis, sed saeculis in ritu graeco auditum non est et tamen a multis desideratum est et nunc ab ipsismet Ruthenis unitis praesertim unice in votis habetur...*“ Дивне воно, що це зерно, засіяне 300 літ тому, починає прозябати й приносити плоди аж за наших часів. Годиться також підчеркнути, що Митрополит Йосиф Велямин Рутський це не тільки типовий, виразний і визначний представник західного, римського католицького духа, але й великий його подвижник у нашій греко-католицькій Церкві.

2. Пастирський Лист про Католицьку Акцію. Високопреосвященні Єпископи-Ординарії галицької греко-католицької церковної Провінції видали в грудні ц. р. спільний Пастирський Лист про Католицьку Акцію. Згадавши про потрійну владу Церкви, Високодостойні Пастирі пригадують, що зважаючи на теперішні часи, в апостольському уряді повинні помагати Єпископам і священникам також світські католики, гуртуючися в „Католицькій Акції“. Потім пояснюють Високопреосвященні Владики ціль Католицької Акції по думці св. Вітця. Пригадують також що вчинено досі в справі організації Католицької Акції в нашій галицькій церковній Провінції від 1931 року. Поданий теж устрій Католицької Акції в поодиноких Епархіях з окремими своїми секціями, подібно як в інших католицьких епархіях. Накінець усувають Єпископи деякі сумніви що до відношення Католицької Акції до теперішніх католицьких товариств, і навпаки.

Як видно зі змісту цього листа, Високопреосвященні Архiereї бажають передовсім повчити загаль вірних про ціль Католицької Акції та заохотити взяти в ній якнайбільшу участь. Всі священники повинні з усіх сил старатися, щоб не тільки познайомити належно своїх парохіян із тим Пастирським Листом, але також із усіх сил старатися переводити подані в Нім вказівки в практичне життя своєї парохії. Той Лист повинен справді знайти широкий відгомін у нашому церковному й релігійному житті та причинитися до обнови тогож життя на зразок інших західноєвропейських католицьких народів. Інакше далше йтиме розклад і духова руїна, що своїм ледяним подихом зі Сходу (в ріжній формі) вносить смерть у наше церковне й національне життя.

3. Святочна академія в честь Пресв. Христового Серця в Станиславові. Для вшанування 50. роковин впровадження набоженства до Пресв. Христового Серця в нашій Церкві, улаштували ОО. Василіяни в Станиславові святочну академію в залі українського тов. „Сокіл“. Академія випала дуже величаво. На окрему згадку заслугоє відчит п. Н. Смеречинської про історію культу Пресв. Серця й деклямація п. Говенка. Участь в академії взяла значна частина станиславівського громадянства. Чистий дохід призначено на зимову допомогу для вбогих із парохії Книгинин-Кольонія, що нею завідують ОО. Василіяни.

4. „Скала“ й „Просвіта“. Від часу, коли Впреосв. Григорій Хомишин, бажаючи релігійно відновити й освідомити своїх вірних та дати конечну основу до правильного й успішного започаткування Католическої Акції, оснував Товариство „Скалу“ — боротьба проти того католицького Товариства стає щораз то завзятіша й тим самим кидає подекуди світло на деякі сумні прояви в нашому житті.

Здавалося, що оснування та розвій такої хосенної та в наших обставинах такої конечної установи, як „Скала“, яка дає змогу ширити освіту між народом в католицькій дусі під проводом церковних чинників і тим самим успішно причинятися до католицького освідомлювання широких мас та згуртування свідомих одиниць, — радо повитає бодай християнська частина нашої суспільности. Кажемо християнської, бо наступ на „Скалу“ з боку всяких радикальних, соціалістичних, комуністичних та сектантських кругів і установ можна було передвидіти. Але сталося трохи інакше. Спочатку навіть серед християнської частини нашої суспільности було якесь очікування в надії, що „Скала“ не розвинеться, або що й зовсім завмре, подібно як це сталося колись з проектом „Парохіяльних Читалень“, або що „Скала“ обмежиться до кількох незначних починів без більшого розмаху й впливу. Та коли наша суспільність побачила, що „Скала“ проявляє велику життєздатність і знайшла пригожий та приготований ґрунт до повною розвою, негайно повстав крик і негодкування передовсім на Основника „Скали“, Впреосвященного Кир Григорія. Притім пішли в рух усякі відчити, реферати, збори, анкети й часописні напади. Перед веде тут передовсім „Просвіта“, бо почуватись неначе загрожена в своїм просвітанським монополію в українській суспільності — хоч, правду кажучи, „Просвіта“ не має найменшої розумної причини обурюватися за те, що побіч неї повстає ще й друга „просвітна“ установа, але радше радіти з того, що на освітньо-культурному полі (що таке дуже широке й майже зовсім іще непереоране) працює вже не одна тільки, як це було досі, але дві освітні установи. Подібно, як кожний здорово думаючий Українець зовсім не вважає це за нещастя, що нпр. у Львові крім академічної гімназії відкривають іще другу, третю й четверту школу, чи-то за почином держави, чи „Рідної Школи“, чи якогось Чину. Кожний розумний мусить бачити в тім поступ і розвій нації, а не якесь там роздроблювання національних сил, чи одности, що її, правду кажучи, майже зовсім нема. Та „Просвіта“ не лишень, що поборює, де тільки може „Скалу“, але ще вживає в тій боротьбі проти неї чисто демагогічних кличів, як „розбивання національних сил“, „святокрадська рука“ на національні святощі, та інших усякого роду шумних демагогічних фраз, обчислених на некритичний та незорієнтований загаль.

Таке поведіння „Просвіти“ годі інакше пояснити, як тільки так, що їй зовсім не йде про освітньо-культурну працю, але про монополію на освітньо-культурному полі, чи радше — скажимо отверто — щоб поборювати католицький світогляд і католицьке освідомлювання широких кругів українського народу!

Та найприкріше в тій боротьбі це становище, яке зайняла „Мета“, орган УКС-а, в ч. 49 з дня 6. грудня 1936 р. Її становище тим сумніше не тільки тому, що „Мета“ це орган католицький, але також, що своє становище в тій справі представила дуже хитро й підступно.

І так на першій місці стоїть стереотипічна відозва: „До Українського Громадянства“, в якій читаємо поклик до всіх без розбору: „Вступаймо масово в члени Матірної „Просвіти“. Тобто всі без різниці поглядів: католики, радикали, ліберали, націоналісти й комуністи, всі разом вступайте „масово“. І справді це вірне обличчя теперішньої різношерстної „Просвіти“! Але ця відозва крім своєї безпринципійальности зовсім „невинна“ в порівнянні зі вступною статтею безпосередньо на наступній стороні п. з. „68 літ існування товариства „Просвіти“. — Та стаття написана на те, щоб своїм читачам виказати: 1. Що „Просвіту“ оснували

найбільші патріоти духовні й світські, і тому передовсім підчеркується участь визначних духовних. 2. Що „Просвіту“ підпомагали й поручали наші Єпископи, між ними: Іван Ступницький і Ексц. Митрополит А. Шептицький, ще як станиславівський Єпископ, і покійний перемиський Єпископ Константин Чехович. 3. Що в проводі „Просвіти“ працювали найвизначніші духовні: крилошани, професори університету й діячі. Для більшого вражіння позбирано такі імена: Омелян Огоновський, о. С. Качала, о. Ол. Торонський, о. Лежогубський, о. Стефанович, о. Гробельський, о. М. Устіянович, о. О. Шуховський, о. Ст. Городецький, о. С. Матковський. 4. Багато говориться про видавничу діяльність „Просвіти“ кажучи, що на 348 популярних книжечок було аж 11 (одинадцять) релігійно-морального змісту та що „взагалі перші видання „Просвіти“ на думку автора статті мали „виразно християнський характер“. А що в дальших роках ті видання втратили той „християнський характер“, про це ні одним словом. 5. Підноситься в статті, що діяльність „Просвіти“ вкрила читальнями наш край та поширилася на всі краї, де живе наш нарід та що в роках 1933-1935 влада закрила 40 читалень. Головами читалень на більше як 3000 є 572 священиків. 6. Підчеркується, що „Просвіта“ в своїй праці стрічає численні перешкоди від чужих і своїх. Потім говорить тільки про радикалів. 7. Завзиває всіх до праці за повну активізацію всіх клітин „Просвіти“.

Фальшиве освітлення тої статті полягає передовсім у тім, що в ній давніші додатні сторони піднесені до пересадки, а відемні й шкідливі замовчані. Це правда, що в оснуванні та проводі „Просвіти“ визначну участь брали священики; це правда, що свого часу наші Єпископи завзивали священиків до участі в праці „Просвіти“, а радше звертали увагу душпастирям, щоб мали бачне око, щоб у читальнях не брали верху руйнуючі й безбожні кличі та струї. Та це було тоді, коли „Просвіта“ була в руках чисто народовецьких, які до Церкви й релігії здебільша відносилися як не позитивно, то бодай не шкідливо. — Та в останніх часах відносини основно змінилися. При теперішнім зріжничуванню поглядів і думок: від свідомого й ревного християнства аж до явного й просто фанатичного безбожництва, просто неможлива є якась культурна організація, що в ній моглиб мати місце всі члени суспільности без огляду на їхні погляди й засади. Інакше доходить до таких абсурдів, що в Виділах „Просвіт“ засідають побіч світських священиків та монахів: ліберали, радикали й націоналісти. Між виданнями „Просвіти“ крім книжок додатного змісту можна стрінати скрайньо ліберальні, безбожні й шкідливі. Читальні „Просвіти“ в поодиноких місцевостях стають через те огнищами радикалізму, сектанства й комунізму. Вплив священика, хочби він був і головою читальні „Просвіти“, дуже обмежений, бо він там не представляє ніякого авторитету, тільки є одним із членів, якого завтра більшістю одного голосу можуть усунути й заступити явним безбожником! Саме тому конечно треба такої освітньо-культурної організації, що гуртувалаб членів з виразно католицьким світоглядом і так станула заборолом проти заливу всяких протицерковних, сектантських та комуністичних струй. Це корисне також і для „Просвіти“, бо маючи поруч себе другу подібну до себе установу, мусітиме щораз то виразніше ставити й розвивати свою ідеологію!

Тому вище згадана стаття „Мети“ не тільки підступна й хитра, але й здебільша шкідлива. Вона не повинна була мати місця в органі УКС-а, бо впроваджує у свій власний табір затемнення, непослідовність та

протирічність. І що так воно справді є, вистачить у наведеном числі „Мети“ порівняти дві перші статті, що стоять одна по другій, тобто уважно прочитати статтю „68 літ існування товариства „Просвіти“ і безпосередньо другу статтю: „УКС і будова нового життя“. Якщо перша стаття правдива, то друга стаття не має ніякої основи; а якщо друга стаття правдива, — то перша, не тільки що неправдива своєю ідеологією, але й шкідлива та недостойна органу, який називає себе католицьким!

5. Сумна й болюча картина з історії нашої Церкви в Америці. Безглузда й руйнуюча боротьба запоморочених оборонців „привилеїв восточного обряду“, передовсім жєнячки кандидатів до священства, довели в Америці, в єпархії Преосв. Єп. В. Такача деяких духовних до такої розгнужданости, некарности, бунту й згиршень, що, як виражає урядове письмо Преосв. Такача з дня 25. листопада 1936, ч. 225: „визвали уважєніє цілого христїанско-католического свїта“, а „боева тактика, подобну якій не находимє в історїї Греко-католической Церкви, способна к тому, чтоб уничтожити із сердец вірников не токмо почитаніє достоїнства і водвореніє духа Христа, но і саму віру“. Тому св. Конгрегація для Схід. Церкви по авдієнції в св. Отця з дня 17. жовтня 1936 р. повідомила Преосв. Такача, що священники: Орест Черняк, Степан Варзалій, Константин Авроров (це „навернений“ Росїянин), Іриней Долгїй, Петро Молчанїй і Іван Сорока поіменно викляті („*nominatim excommunicati*“) та що ця цензура задержана Апостольському Престолю. Справді не веселі картини нашої церковної історії в Америці. А почин до того згиршення дав не хто інший, як тільки наші галицькі „оборонці східного обряду“. Нехай тепер оглядають наслідки свого посіву.

ВІСТИ З КАТОЛИЦЬКОГО СВІТУ

1. Масонерія та горожанська війна в Еспанії (Відповідальність масонерії). Усім відома ця велика трагедія, що її переживає тепер нещасна Еспанія, що скупалася в крові своїх власних синів. Читаємо про ту завзяту боротьбу, що ведеться між оборонцями добра й правди, а сівачами руйницьких ідей, боротьбу віри з безвірством, добра зі злом. Та не всі знають про причини цієї боротьби, того нещастя, що, річ ясна, само від себе не взялося, але хтось мусів його підготувати. Залишаючи на боці всі інші причини, яких чимало та які годі тут вичисляти, вкажемо тільки на одне підложжє й одну почву, що на ній посіяно „народній фронт“, що став одним із найважніших причин пізнішого великого горя цілого еспанського народу. Цим підложжєм є масонерія. Недавно тому віднайдено в Толедо дуже замітні документи масонської ложі, що мали свій осідок у Мадриті. Ці документи відкривають нам деякі невідомі досі сторінки масонської діяльности, яка чинить масонів відповідальними за цю трагедію, що стрїнула тепер Еспанію. Як виходить із цих документів, масони стали одними з головних прихильників, а то й носіїв „народнього фронту“. Споміж масонів рекрутувалися вищі військові старшини червоних (як свідчить про це список генералів, полковників та інших військових старшин, що беруть участь у війні в рядах червоних). Тепер масони помагають червоним різними іншими способами: опікуючися родинами поляглих, раненими, і т. д.

Отже з того ясно виходить хто це приготував уже задалегідь ґрунт під теперішнє страшне положення.

Якжеж виглядає це положення в своєму історичному розвою? По вигнанні короля Альфонса Бурбона заведено в Еспанії республіку (1933. р.). Від тої хвилини існуючі вже й за часів монархії всякі партії „лівих“, що досі сиділи тихо, почали підносити голову. До влади почали добиратися поступенно щораз то лівіші елементи так, що вкінці влада перейшла в руки „лівих“ — коли президентом вибрано масона Азаню. В краю почала ширитись анархія, „велика свобода“, непошанування авторитету, яку сам уряд часто спричиняв. Почалося винищування „правих“ і то немилосердно, масові арештування й вбивства, як також нищення всяких здобутків „правих“. В половині ц. р. анархія досягнула свою кульмінаційну точку. Вже в перших місяцях цієї анархії зруйновано 160 церков та 251 ушкоджено. Жертв у людях занотовано: 269 вбитих та 1.287 ранених. Це панування анархії відчуло населення не тільки в містах та в великих промислових осередках, але також і в селах. Скасувано право приватної власности, знищено збір з поля, тощо. Появилися були, що правда, голоси перестороги (як нпр. часопису „Informaciones“, що обвинувачував масонів за цей сумний стан), але вони не викликали ніякого відгону, бо зрештою хто осмілився поширювати такі голоси, того засуджувано на смерть.

Це все дало притоку до зриву „правих“ проти руїників. Наспів день, в якому прийшло до поділу між здоровими силами народу та всіма іншими, деструктивними. З гаслом: „Хай живе Христос Цар“ пішли національні війська до бою з ворогами Еспанії й людства. Та спочатку воювати з лівими не було так легко, бо матеріально стояли ліві далеко ліпше, як національні війська. Особливо відчувалася в правих велика недостача людей-вояків. Та ген. Моля попрохав помічі в Наварців і продовж 3 днів зголосилося 35.000 вояків. У відповідь на це червоні озброїли найгірші маси суспільности. Куди перейшла ця червона орда, там залишала по собі страшне знищення. Про спосіб боротьби та нелюдяність червоних свідчить хочби приказ одного комуніста (секретаря „Анархічної Іберійської Федерації“), щоб, не зважаючи на всякі культурні здобутки народу, руйнувати все, щоб тільки побідила революція. Що більше: не вагатися вбити батька-матір, щоб тільки цю ціль досягнути.

І справді червоні вивоняли цей приказ з найбільшою докладністю. З диявольською скаженістю вбивали й живцем палили людей, священників розпинали на хрестах, монастирі палили, монахинь розбирали на вулиці до нага, знущалися над безборонними жінками й дівчатами, тощо.

В рядах червоних знаходиться найгірше шумовиння різних народів: Німці, Французи, Бельгійці, Москалі та Італійці. Як свідчать згадані вже документи, в плянах червоної Москви було опанувати (при допомозі масонерії й „народнього фронту“) Еспанію, Португалію, Францію й Бельгію ще перед 1. січня 1937 р. Однак той плян не вдалось перевести. Національні еспанські війська перемогли та врятували Еспанію від большевицької руїни. Правда мусить накінець перемогти неправду. („L' Avenir d' Italia“ з дня 18. XI. 1936, ч. 269.).

2. Чи Церква винна в нещасті Еспанії? Єпископ із Більбао, Тортоса, заявляє, що не можна Церкві приписувати причини вибуху еспанської революції. В останніх роках від проголошення республіки dokonano великих діл на полі релігійнім і добродійнім. Особливо

відзначилася своєю благословенною працею Церква в школі й між народом. Вчинено многонадійні почини в справі розвязки суспільного питання. Нещастям Еспанців було те, що в політиці католики не могли погодитися на одноцільне й свідоме ділання. Вже тим самим була отворена дорога для лівих партій, що вели свою працю пляново. Між католиками в політиці панувало жалюгідне розбиття. Сьогодні перемагають в Еспанії католицькі кличі. Війна в очах народу сталася чимсь святим, а народні провідники є свідомі, яке значіння має релігія в відродженню еспанського народу. (*Schönere Zukunft*“, Nr. 8. [1936]).

3. Еспанські герої — правдиві християни! Кореспондент паризького щоденника „*La Croix*“ мав нагоду говорити з деякими героями Альказару в Толедо. З висказів цих героїв, висказів повних любови до Бога й Батьківщини, повних віри та надії, довідуємося про глибоку релігійність цих людей. Не буде зайвим подати хоч деякі з цих висказів для наших читачів, що багато чули про героїчну оборону Альказару. Ось що сказав нпр. вождь оборонців, полковник Москардо: „Слів я не люблю, а ціню діла; та якщо довершують їх люди ідеалу — все добре, особливож коли боряться за Бога й Еспанію! Я ніколи не сумнівався в успіх!“ Не менш характеристичні є слова іншого старшини: „Цілих 70 днів годі було обмитися та змінити білля. Недостача води була дуже болюча. Однак духовний стан завсіди був добрий. Сотник зарядив богослуження. Відмовляли два рази щоденно вервицю перед образом Непорочного Зачаття Преч. Д. М. Коли скінчилася облога, сотник Сан де Дієго зарядив „вічну“ вервицю. Була помітна велика віра та глибока побожність. Ніхто зі старшин, вояків та населення не сумнівався, що Преч. Діва їх не опустить“. А Др. Марін, самотній лікар між оборонцями, каже так: „Ми були готові на 4-5 днівну облогу, але 70 днів це вже страшно! Особливо серед незavidних обставин: ніякого світла, ніякої води до пиття, ліків, а ще така маса чоловіків, жінок і дітей в одній пивниці. Це для мене справді чудо нашої любові Діви Марії (що ми видержали). Знаю, що, колиб матеріалісти почули мої слова, висміялиб мене й назвали наївним. Та що це значить? Якщо вони не вірять уже в чуда, то мусять однак признати наше „глибоке знання“, бо ми не мали ані одного випадку недуги. Вони також повинні піти за нашим прикладом та жити 70 днів кінським мясом. Тоді відкрилисьби їм очі, позабулиб своє фальшиве знання та краще гляділиб на Божі діла. Ніколи не забуду небесної Неньки. Вона нас вирятувала“.

Накінець слова сотника Frejo: „Ніколи не любив я більше Бога, Пр. Діви та моїх ближніх (як у часі облоги). Гуманність гарна, якщо переведена згідно з небесним Ідеалом“. Оце слова великих героїв теперішньої Еспанії, де з кличами на устах: „Хай живе Еспанія, хай живе Христос-Цар“ ідуть молоді герої в кривавий бій, щоб здобути краще завтра для Христової Церкви й для свого народу („*La Croix*“).

4. Франція: Відкритий лист кардинала Лієнар-а до секретаріату комуністичної партії в Ліль. В паризькій „*La Croix*“ з дня 10. XI. 1936. появилася відкритий лист кардинала Лієнар-а (Liénart), як відповідь на різні закиди з боку комуністів, що появилися були в комуністичному часописі „*Humanité*“. Секретаріат комуністичної партії в Lille неслухно накинувся на кардинала, начеб то він мав виступити проти комуністів у своїй промові в часі єпархіяльного конгресу в Ліль. На ці наклепи комуністів відповідає кардинал Лієнар у вище згаданім листі,

виказуючи безосновність тих наклепів. Кардинал не обвинувачує безпосередньо комунізму як головного справника зла в світі, але обвинувачує атеїстичний матеріалізм та „господарський лібералізм“, що припогодили комунізм. Річ ясна, що й на сам комунізм вказав він як на грізну небезпеку для християнства, беручи під увагу заперечування комуністами приватної власності, свободи, родинного життя та взагалі духових сил людини. Що це все правда, показує страшна большевицька кормига, в якій гине робітництво в Росії (й передовсім в Україні). Зокрема всякі большевицькі кличі, що ними стараються большевики заманити несвідомих, це обман гірший від самого зла. Тільки в правдивій вірі, у правдивій християнській науці, що боронить гідності людини та замість насильства й боротьби, кладе співпрацю всіх людей у справедливості й любові, лежить спасення народу.

На особливу увагу заслуговують ще слова ректора Католицького Інституту в Парижі, кардинала Бордіяр-а (Baudrillart), висказані з приводу нового академічного року й поміщені в паризькій „La Croix“ з дня 4. XI. 1936 р. Оце головні думки тогож кардинала: Велику частину молодих людей огорнуло цілковите зісвітчіння. Крім того немов якась заразлива недуга шириться скрізь комунізм, якого наслідки бачимо ось тепер в Іспанії та який потрясає цілою Європою. Не треба дивитися, що французькі вчені впевняють, що Франції не грозить небезпека. Не вжеж Французи не люди, як і інші? А в кожній людині можна знайти сліди варварської дикости. Сама історія свідчить, що Франція була свідком не менш кривавих подій, як сьогодні бачимо в осередках комунізму. Тому річ ясна, що треба бути готовим і заздалегідь протиділати комунізмови („La Croix“ з дня 4. XI. 1936).

5. Кардинал Міноретті про поняття законної (легальної) влади. З приводу нового шкільного року на правничому факультеті в Генуї відправив урочисту Службу Божу кардинал Міноретті та виголосив промову про поняття законної влади ось такого змісту:

Обовязком священика й ще більше єпископа подати народови критерії, норми, як треба осуджувати деякі політичні факти. Кожний, що керується здоровими засадами розуму, шукає основ легальності державної влади, якій мусить підчинятися та її слухати. Запитаємося коли законна влада може стати незаконною (нелегальною), і навпаки? Це питання є не лишень помічне, але особливо етичне, бо кожний громадянин мусить знати кому має підчинятися, з ким співпрацювати, кому віддати пошану та вдячність. Щоб відповісти на це питання, треба послугуватись здоровими засадами думання. Отже яка рація існування влади? Влада в якійнебудь суспільності є для добра громадян тої суспільності, як це й каже пословиця: „Не народ для влади, а влада для народу“. Отже влада мусить пізнати свій обовязок та старатися сповнити його, тобто забезпечити добро громадян під кожним оглядом. Та однак, як показує історія, не завсіди влада сповнила те своє завдання.

Дуже часто помилялась та не ділала для добра громадян. Не говориться тут про ті малі поодинокі помилки, що злучені з людським діланням, а про те, що влада може стати така безсильна, що не зуміє сповнити свого завдання й тоді вона стається незаконною (нелегальною). По такій владі мусить прийти легалізація, а це часто злучене з великими потрясеннями, проливом крові, війнами, тощо.

Залишалосьби розглянути коли незаконна (нелегальна) влада стає законною (легальною). Незаконна влада це влада того, що виступив

проти законної влади, яка однак не сповнила була свого завдання „pro-movere bonum commune“. Чи незаконна влада може статися законною? Так, якщо саме попередня влада була безсила й приносила шкоду народами, а нова влада стоїть на висоті свого завдання та сповняє свій обов'язок. Тоді вона легалізується й стає законною, бо саме дбати про добро громади головний обов'язок влади („L' Osservatore Romano“ з дня 7. XI. 1936, ч. 261).

6. З церковно-релігійного життя в Югославії. На зїзді в Загребі югословянські католицькі єпископи обговорили ряд питань у зв'язку з наступом комунізму. „В Еспанії комунізм показав своє правдиве обличчя. Він є руйницькою струєю зверненою проти Церкви й віри — говорив архієпископ Степінац. — Хорватський народ мусить бути чуйний на всі рухи комуністів та безбожної пропаганди з Москви. Ніякий інший наїзд не всилі так оцінити еспанських подій, як Хорвати: комуністичний наїзд на Захід є подібний до турецьких нападів, що їх хорватський наїзд у своїм часі мусів переносити“.

У православній сербській Церкві устійнено остаточно завідування церковним майном. Податок церковних громад скасовано, а на його місце ухвалено загальний церковний податок в той спосіб, що держава піднесла на 10% державний податок. І саме той відсоток держава передаватиме що 3 місяці до центральної каси православної Церкви.

Православний патріарх дістає 25.000 динарів (крім того на дієти з церковного фонду 25.000 і від держави 35.000). Митрополити дістають по 12.000, єпископи 10.500, а їхні помічники 8.000 динарів. Духовні з університетською освітою дістають місячно 1.200, духовні з іспитом зрілості й священники, що скінчили семінарію 980, а ті, що свою богословську освіту здобули тільки в середній школі, дістають іще менше. Оженений священник дістає на кожну дитину місячно 120 динарів.

7. З румунської греко-католицької Церкви. Румунська з'єднана Церква числить около 1,600.000 вірних (має 1.500 священників). Обіймає одну митрополію й 4 єпископства, має 5 катедральних капітул, один державний богословський факультет, 3 великі семінарії, 4 мужеські Чини румунського обряду та два жіночі Згромадження. У вересні ц. р. урочисто обняв свій уряд новий румунсько-католицький митрополит, Олександр Ніколеску. Його вибір відбувся ще в травні 1935. р. Однак престолу митрополичого в Бляжу не міг зайняти, бо були перешкоди з боку уряду. На дотеперішнім його єпископським престолі в Люгжоз засів єпископ Балан, відомий зі своєї участі в кодифікаційній комісії східного Канонічного права.

8. Честертон: Чому я став католиком? Славний конвертит Честертон оповідає в своїм дневнику, опублікованім у льондонським тижневику „The Tablet“ (з дня 7. 11. 1936), що часто стрічався з запитаннями цікавих людей, чому саме він став католиком. „Щоб увільнитись від гріхів“ — звучить його відповідь в тому самому дневнику. Чому саме таку відповідь дає цей конвертит? „Бо нема більшого нещастя для чоловіка, як гріх та більшої неволі, як неволя гріха, а тільки католицькій Церкві дав Г. Бог власть відпускати гріхи. Може дивною буде для декого ця правда, що коли хтось щиро жалує за свій гріх та визнає його перед священником, то того гріха начеб зовсім не було, а давний дитячий блеск невинності наново вертає. Під цим оглядом не може вдоволити чоловіка ніяка інша віра (крім католицької). Всякі секти, різні системи дуже односторонні й невдоволяючі. Що гірше:

чим більше хотілиб вони стати загальними, тим більше зводяться до якоїсь одної поодинокі системи. Це можна завважити також під кожним іншим оглядом. Одна тільки католицька віра, оперта на вічній правді, вдовольняє вповні.

„Я витворив був собі, — каже дальше цей конвертит — подібно як інші, свою власну філософію, але пересвідчився, що туди веде стежка в пропасть! Справді тільки поступовання з дитячим довірям, згідне з наукою католицької Церкви, дає людям повну свободу Божих дітей“.

Мабуть, чи не керуванняся особистою філософією й особистими ідеями є головним блудом сучасности („Schönere Zukunft“ з дня 29. XI. 1936; „The Tablet“ з дня 7. 10. 1936).

9. З католицького життя в Злучених Державах і в Канаді. Апостольським Делегатом на 33. Міжнародній Євхаристійний Конгрес, що відбудеться в лютім 1937 р. на Філіпінських Острвах у м. Маніля, іменував св. Отець кардинала з Філядельфії, Dougherty. Американські католики вважатимуть своїм обов'язком подбати про гарний вислід Конгресу. Вже тепер працюють над з'організуванням численних паломництв. Певно, що приготування до того Конгресу відбувається також і в інших державах. Сподіваються передовсім учасників із Австралії. Стан кат. Церкви на Філіпінах (де є 2 архієпископів, 10 єпископів та 2 Апостольські Префекти) не зовсім вдовольняючий. Може цей великий Євхар. Конгрес причиниться до релігійного відродження тих островів.

В м. Монтреалю (Канада) відбулося велике протикомуністичне віче при співучасті 100.000 осіб. При тій нагоді архієпископ-помічник Монтреалю, Gauthier, виголосив промову, в якій підкреслив, що навіть найсильніша державна влада зі своїми різними засобами є безсила супроти комуністичної навали. Одна тільки католицька релігія може її протиставитися. Опісля учасники ухвалили протест проти релігійного переслідування в Росії, Мехіку та в Еспанії, а від канадійського Уряду зажадали переведення суспільних реформ, поданих у папських Енцикліках, особливо що до справедливого поділу маєтків та скасування господарської диктатури („Schönere Zukunft“ з дня 29. XI. 1936).

10. Середньовічна людина та справа доброї книжки сьогодні. В жовтні ц. р. відбувся в м. Бонн день Товариства св. Боромея (Borromäusverein) при співучасті 550 осіб. З того приводу відчитано кілька рефератів, з яких три заслуговують на особливішу згадку, а саме: професора університету Steinbüchel-а, проф. Behn-а та Д-ра Himmeler-а. Проф. Штайнбіхель подав у своїм відчиті правдивий образ середньовічної людини, протиставляючи її модерній. Ось деякі черти середньовічної людини: По перше це схильність до всесторонності. Людина в середньовіччі брала завсіди під увагу цілу свою істоту, знаючи, що вона не є тільки матерією, або тільки духом, але одне й друге. Подруге свідомість, що крім видимого світу існує ще невидимий, крім людини існує ще несотворена Істота. Пан усього видимого й невидимого, що від Неї людина залежна, як Її сотворіння. За пізнанням існування Бога йшло пізнання моральних законів. Чоловік признавав особисте право людини, але відчував також потребу пошанування суспільного ладу та шанував його. Коротко кажучи, людина середньовіччя знала всесторонньо свій стан на цій долині сліз, що на ній мусить співділати з Божою ласкою, щоб здобути для себе вічне щастя. Та люди поволі змінювали й затемнювали в собі той правдивий образ аж поки не прийшло до

цілковитого забуття на Божі закони, на надприродний порядок. Подібно проф. Бен підкреснув занепад особливо в минулому столітті (т. зв. „третя Освіченість“).

Та добра книжка релігійного змісту могла б відновити в народі того правдивого релігійного духа. І саме цю справу порушив у своєму відчиті Др. Гімmeler. На вступі зазначив, що в цілій Німеччині знайдуться може три письменники, що пишуть добрі книжки для загалу населення. Опісля подав деякі прикмети доброї книжки, між іншими її позитивність, ясну, гарну мову та подавання злуки між природним і надприродним світом („Schönere Zukunft“, з дня 29. XI. 1936).

11. Відношення природничих наук до віри. Визначний англійський агроном А. С. Едінгтон пише в своїм творі п. н.: „Нові дороги природознавства“ про границі фізики й потребу доповнення природничого знання матефізикою й вірою. Муситься признати, каже він, що знання, яке охоплює фізика, дуже обмежене. Багато ділянок нашого життя й ділання лежить поза межами фізики. Розріжнених понять існування й значіння цих ділянок не можна подати. Ми приймаємо їх як самозрозумілі й укладаємо на них своє життя. Питання, чи вони мають якийсь звязок із фізичними правдами, існують тільки на папері. Погляньмо лишень у своє власне я, а признаємо, що фізичний всесвіт ніяк не покривається з нашим віддільним переживанням дійсности. В цій дійсності природознавець, шукаючи правди, відчуває також те пережиття, що ми його називаємо Божою присутністю. На запити людського серця: „Куди все зміряє? було б блудом відповісти: „До атомів, до хаосу“... Ціль є інша, вища, тобто: дух. В нім зложена вся правда, неначе в скарбниці. Це, правду кажучи, суттєве ядро релігії. Цю ділянку вона нам подає як хліб насущний. Хто живе Богом у щоденному житті, той думає й говорить про Нього не в фізичних формулках, але зовсім просто, із глибини душі. („Schönere Zukunft“ з дня 8. XI 1936).

12. Мільйон світських помічників до поширення християнської науки. „Товариство християнської науки“ в 3. Д. Північної Америки хоче зібрати один мільйон світських помічників до поширення християнської науки. Цей намір обговорено на річному зїзді товариства в Нью Йорку. Ціллю товариства є на першому місці забезпечити релігійне навчання 2, 5 мільйонів католицьких дітей, що ходять до публичних шкіл. Товариством опікуються єпископи. На основі Канонічного Права вони мають подбати про те, щоб у кожній парохії повстало таке товариство з централею К. А. в Вашингтоні. Вчителі тих товариств уділятимуть у „недільних школах“ навчання релігії. Зїзд візвав родичів дати дітям основне релігійне виховання. Ухвалено також видати пристосований до нових вимог катихизм і перевидати Біблію („Schönere Zukunft“ Nr 8. [1936]).

3 КАТОЛИЦЬКИХ МІСІЙ

1. Парох північного бігуна приносить св. Отцevi зільник із північної полоси. Дня 18. серпня ц. р. св. Отець прийняв на авдієнції в Кастельгандольфо о. Girard-a зі Згромадження Облятів Непор. Зач. Диви Марії, місіонаря в Ponds Inlet, в краю Baffin, де (дуже близько північного бігуна) знаходиться й церква.

Св. Отець висказав своє велике зацікавлення що до твердого життя місіонарів у підбігунових околицях і між іншим сказав: „Ви, Обляти, є на дуже трудних місцях; ви є як спеціалісти“. Також бажав святий Отець дещо довідатись про парохію о. Girard-a, яка займає територію 140.000 квадратних кілометрів, на 960 кілометрів має тільки одного жителя й сягає аж до найдавшої підбігунової полоси. Три місяці щороку там безнастанна ніч. Є там 108 католиків, а з цього 69 дорослих, що причащаються. Минулого року о. Girard уділив своїм вірним 6.000 святих Причастій.

Св. Отцєви, що, як показалося, дуже добре знає про стан місій між Ескімосами, о. Girard вручив один зільник, що його він зібрав в часі своїх подорожей у краю Baffin поза бігуновим колом аж до 78° північної геогр. ширини. Папа оглянув пильно цінний зільник. кажучи, що ним доповнить два другі, які йому вже дарував один Облят, а вони складаються з цвітів Лябратора, з-над заливу Гудсон і з-над Мекензі; додав, що ще перегляне й скаже доглядати цей зільник з великою дбайливістю. При кінці авдієнції св. Отець уділив благословення для Ескімосів о. Girarda-a, як також для його старенької мами, що має вже 94 роки та виховала аж 22 синів.

Кілька днів по тій авдієнції о. Girard, як паломник до Лізіє, міг бачити в крипті нової базилики образ своєї підбігунової церкви та в розмові з сестрами св. Тереси від Дитятка Ісуса згадав їм про велике почитання, що ним тішиться Маленька Квітка з Лізіє серед Ескімосів, мешканців підбігунових ледів („Фідес“).

2. Місії в Венесуелі. Вікаріят Кароні, поручений еспанським Капуцинам, займає східню частину Венесуелі й розтягається на поверхні 147.000 км.² Його полуднева частина, на пограниччі Бритійської Гуяни й Бразилії, ще досі мало досліджена, бо дістатися там можна тільки літаками. Передістатися там із Венесуелі рікою Кароні дуже небезпечно з причини бистрих і численних порогів, а сухопутня дорога провадить через спадисті гори, покриті густими лісами, з дуже тяжкими переходами понад страшні пропасти.

Довідавшись, що протестантські висланники з Бритійської Гуяни осілися між Індіанами Сабанеро, або Арекунас, капуцинські місіонарі уперше дісталися туди в липні 1930 р. Це чудовий край: прегарні гори, величезні водопади; замешкують його Індіани Таврепани й Арекуни в числі 2.000 душ на просторі 80.000 км.² Відзначаються вони гарною будовою тіла, дуже інтелігентні, милі в розмові; під релігійним оглядом можна вважати їх за анімистів.

Як тільки оо. Капуцини дісталися туди, рішили, не зважаючи на жертви, на стало осісти в тій околиці, що віддалена 632 км від осередку їхнього Вікаріату. Поконалиши всякого рода труднощі, оснували вони кілька місійних станиць, звідкіля розвивають корисну діяльність, що ще збільшилася, передовсім у ділянці харитативній і науковій, з приїздом Сестер Францісканок Пресв. Ісусового Серця. Всі вони, родом Венесуельки, перелетіли туди літаком в червні 1936 р. зі столиці краю, Каракас, як висланки Доброї Вісти й католицької культури („Фідес“).

3. Висліди одної їзди конем: нова християнська громада. 45 км від Taichow, в окрузі Hwangso (Китай) лежить кілька сіл, що належать до парохії Пр. Діви Чудотворної Медалі, порученої трьом китайським Лазаристам.

В лютім 1933 р. начальникови одного з тих сіл, Ts'atzebu, що за-

мешкав був у Taichow, навкучила була їзда конем без ніякого товариства. Знаючи, що в місійній станиці мали коня, попросив місіонарів, щоб товаришили йому. В часі таких поїздок по околиці місіонарі заприятювалися з ним, а розмова часто сходила на релігійні теми. Накінець одного дня по сніданні в місійнім домі начальник села поспитав місіонарів, чи не дозволилиб йому почитати Бога християн. Отці дали кілька книжок. Він жадно й з успіхом перечитував їх, а прочитавши один раз, посилав їх своїм товаришам у селі. Так поволеньки витворилася громадка душ доброї волі, готових навернутися.

В лютім 1935 р. Ts'atzebu запросив апостольського Вікарія з Taichow, Преосв. Гов (Нон). Владику прийняли тріумфально, а його промова викликала серед населення великий рух прихильности так, що погани казали: „Оце наука, що саме для нас!“ Єпископ Гов, не дивлячись на брак засобів, рішив негайно вибудувати каплицю й домівку на школу. Через більше, як п'ять місяців ті чесні люди давали будуючий приклад в бажанні обучитися в християнських правдах. Вони брали з собою на поля свої катихизми та в хвилях відпочинку вчилися з них на голос, помагаючи собі обопільно з любовю. Ввечір по вечері сходилися до цієї недокінченої домівки оглашених, чоловіки на поверсі, а жінки надоліні; по одній годині науки жінки входили на поверх і всі разом слухали поучення катихиста та з ним відмовляли вечірні молитви.

В квітні 1936 р. прийняли єпископа понад 4000 осіб, тобто ціле населення. Одна конференція єпископа не вистачила тим добрим людям, жадним Божого слова. Тому місіонар із Hwanguen виліз на паку, уміщену на столі й мусів сказати їм другу проповідь про ріжницю між правдивим Богом і ложними богами.

Накінець дня 1. травня 400 осіб зпоміж 800 оглашених допущено до св. Хрещення. Від години третьої рано дзвонив дзвін з маленької церковці на свято. Люди зійшлися в святочних строях, а шістьох священиків хрестили без перерви аж до години одинадцятої, коли відправлено Службу Божу перед цілою громадою. Пан Ts'atzebu та його приятелі, що дали почин до цих навернень, та які, річ ясна, охрестилися (ще день перед тим), зворушені брали участь у тім великім епілєозі їзди конем по китайських полях („Фідес“).

4. Навернення між поневоленими суспільними верствами в єпархії Патна (Індії). Єпархія Патна (північні Індії) має 231.509 км.² Мешкає там 27.540 нехристиян, 12.000 християн некатоліків і 10.000 католиків. Місії ведуть ОО. Ісусовці.

В деяких частинах цієї єпархії в половині 1936 р. праця над наверненням поган мала значні успіхи, передовсім завдяки загальному невдоволенню, що, через невідповідне поведіння з боку упривілейованої верстви Гінду, зростає щораз то більше в поневолених верствах суспільности (паріяси). (Число тих верств доходить до 50 мільйонів в цілих Індіях).

Ще до недавня мали вони гарячого оборонця в особі Гандія — який однак, не зумівши досягнути обіцяних соціальних уступок від Гінду, втратив скоро їхню прихильність. Їхнім головою й представником став Амбедкар, що й сам належить до тих покривджених суспільних верств. Великої ваги є його заява, що він її виголосив у часі свого першого публичного виступу, а саме: що поневолені й покривджені верстви мусять конче зірвати з гіндуїзмом й прилучитися до іншої релігії, якщо бажать досягнути кращу долю в соціальному житті.

Від того часу скликають часті краєві зїзди, де покривджені прилучуються до заяви свого провідника. На одному з тих зїздів у Lucknow брали участь і два католицькі священники Патнанської єпархії. Вони говорили передусім про соціальні й духові скарги та права, що їх може дати покривдженим католицька Церква — якщо тільки стануть її членами.

Ці слова нарід радо прийняв, та його представники постановили не рїшатись покищо на ніякий крок у тому напрямі, аж поки не скличуть восені загальних зборів представників цілих Індій, до міста Мадрас, де між іншим мають рїшити й цю справу.

Річ ясна, що крім католиків також і інші віроісповідання як: магометани, протестанти та інші з усіх сил стараються притягнути до себе тих 50 мільйонів душ, що належать до рядів поневолених верств в Індіях.

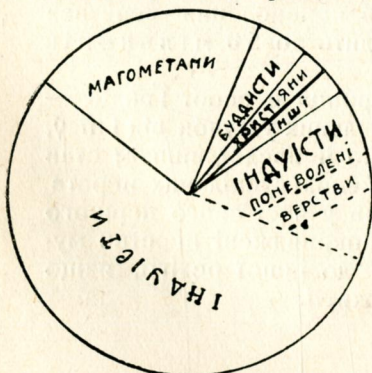
Скоро тільки католицькі місіонарі побачили, які користи може принести католицькій Церкві цей рух, миттю оснували три нові місійні станиці в трьох осередках Патнанської єпархії. Ті станиці вже тепер почали приносити гарні овочі. Багато осіб вже прийняло св. Тайну Хрещення, а ще більше їх приготується до неї через поучування в основних правдах католицької віри. Один місіонар пише звідсіля, що навернення булиб далеко численніші, якщо тільки булоб більше катихистів і шкіл.

Але річ ясна, що й Гінду, бачучи намагання інших, не сидять спокійно. Деякі споміж них ширять усякого рода брехні й наклепи проти місіонарів. Так нпр. пустили вони вістку, начеб то місіонарі працювали над наверненням на кат. віру тільки тому, щоб навернених опісля вислати до Європи, де мають їх ужити як вояків у грізній війні, що там має незабаром вибухнути.

В інших провінціях ріжними карами грозять катихистам, а навернених бють без милосердя. Та не зважаючи на це новонавернені парїяси стоять твердо й кріпко при католицькій вірі.

Місіонарі бачать у цім русі велику можливість розширення Христової Церкви на землі, але на дорозі до її здійснення знаходять дуже багато великих трудностей.

Магометани зі своєю перевагою як що до числа, так і що до матеріальних засобів, чинить усі можливі зусилля, щоб для своєї справи позискати цей нарід. Не менше зусиль у цій справі чинять протестанти, секта „сіхс“ і інші. Гінду знову, як вище згадано, чинить усе, що тільки можливе, щоб поневолені верстви задержати й даліше під своєю властю. До згаданих трудностей можна нарешті причислити й брак організації та одности між гнобленими верствами суспільности. Притім ще й самі їхні проводирі нерішені, на який шлях мають вступити, особливо коли особисто не є прихильні для християнства.

а) Ріжні віроісповідання

Процентове відношення віроісповідань в Індіях.

б) Християни

5. Китаєць, що охрестив тисячу дітей. В червні ц. р. вмер у Tantze-shan (Ichany-Hupeh) один чесний старець, добре відомий у тих околицях зі своєї глибокої побожності. В кілька днів по похороні родина, збираючи предмети, що їх він не багато полишив по собі, знайшла маленький записник, де чесний старець записував день-у-день хрещення, що він їх уділяв умираючим поганським дітям. В покорі, без відома місіонаря, так що ніхто навіть не міг би припускати, уділив цей ревний християнин у своєму житті більше, як тисячу хрещень.

6. Місійний апостолат у північній Канаді (Гроард — Канада). Комунікаційні труднощі й величезні віддалення спричинюють це, що місіонарі розкинені серед незмірних просторів, живуть майже на повнім безлюддю, перериваним від часу до часу візитою свого єпископа, що лучить їх через кілька годин із прочою частиною світу. Розвеселяючи місіонарів своєю присутністю, єпископ вручає їм листи від їхніх родин та доповнює ті листи найновішими вістками..., що походять з-перед одного року!

Апостольський Вікаріят Юкону і Прінс Руперту має простір двічі такий, як Франція та майже весь позбавлений комунікаційних доріг. На полудні одна залізнична лінія лучить Прінс Руперт із Едмонтоном, переходячи через Джеспер; на півночі друга лінія лучить Сковгей (Аляска) з Вайт Гор (Юкон). Здовж тих двох залізничних доріг знаходяться коротші дороги, але щоб дійти ними до численних місійних станиць, що є далеко від тих доріг, муситься відбувати надзвичайно трудні подорожі через гори, ліси, ріки й озера, і то серед температури, що взимі доходять до 70° нижче зера!

Не можна собі навіть уявити, як важкою є праця місіонаря в тих околицях, де священик є не тільки Божим слугою, але також усім: веслярем, географом, основником міст, архитектом, малярем, письменником, друкарем, лікарем і рільником... Місіонарям завдячується тут перші використовування лісів, перші тартаки, перші млини, перші дороги і перші мости. Колиж тутешнє населення завдячує місіонарям свою цивілізацію, то ще більше завдячує їм своє моральне життя. В одному звіті до міністерства кольонізації в Оттаві писав один протестант, пан Мекун, що нема ніякого представника якоїсь церкви, щоб перевищив у чимнебудь католицьких місіонарів, яких він стрічав у своїх численних подорожах та що тільки завдяки їм в населенню є пошана подругої звязи та мирне й упорядковане життя.

Цей безмежний простір має трохи більше, як 40.000 мешканців, в яким то числі знаходяться всі європейські нації й крім того: Індіани, Китайці та Японці.

А що до релігії, то це знову мозаїка: більш, як 30.000 протестантів різних сект, 8.000 католиків, дальше: схизматики, жиди й погани. Для того населення, що з конечности є надзвичайно розкинене, дано місійний персонал, зложений із 17 священиків, 1 братчика й 32 Сестер, що піклуються лічницями й школами. Тому річ ясна, що католицький місіонар мусить відбувати подорожі по тисячі кілометрів, щоб відвідати якусь десятку душ, що потребує його послуги. Але він знає, що тут іде про виконання Божого поручення: „Ідіть аж до останніх границь землі“.

(„Фідес“).

7. Смерть Отця Редемпториста, Апостола прокажених. (Сан Павльо — Бразилія). В лічниці прокажених Сан Анджельо вмер о. Форнер, що заразився проказою працюючи між хорими з Гояз. Отець Фор-

нер почав свою місійну працю в лікарні для прокажених у грудні 1928 р. Від хвилини його вступлення до тої лікарні надзвичайно піднісся релігійний стан між 700 нещасливцями того інституту. Число св. Причастій перевищило між жінками 35.000, а між мужчинами 10 000.

Однак апостолат о. Форнера не обмежився до лікарні прокажених. Він проповідав Боже слово також і в інших інститутах того рода. Минулого року втратив він мову, та і це не перешкаджало йому організувати місії й духовні справи в кількох лікарнях для прокажених при допомозі своїх співбратів, Отців Редemptористів. („Фідес“).

8. Уряд провінції Kwantung пересилає просьбу до ОО. Салезіян. Linchow (Kwantung, Китай). Бачучи безуспішність своїх зусиль у вихованні дітей племені Уао, уряд цієї провінції звернувся в цій справі до ОО. Салезіян. Цей крок влади — зв'язаний з фактом, що молодь цього племені намагається знищити урядові школи, — свідчить про довіря уряду до методи що до виховання дітей системою Дон Боска, відмінною від його власної методи („Фідес“).

НОВІ КНИЖКИ Й ВИДАННЯ

Theophilus Spáčil S. J.: **Doctrina Theologiae Orientis Separati de Revelatione, Fide, Dogmate.** Pars altera. Pont. Institutum Orientalium Studiorum. Roma 1935, в. 8^о, стор. 204.

Автор, професор Папського Інституту для Східних Студій, переводить у цім знаменитім своїм творі критику православної богословії, виказуючи подрібно й докладно, що мильність догматичної теорії в православних є спричинена браком здорової філософії. Православний Схід тримається пустих традиційних форм та уважає віру за якесь зовсім відмінне джерело пізнання від розумового пізнання. Віра однак має бути побудована на розумі. (Віра, як зазначає Ватик. Собор, це розумова згода над усе сильна, що приймаємо нею для авторитету обявляючого Бога за правду те все, що міститься в слові Божім писанім і переданім; — пор. засід. III, розд. 3. Denzinger-Bannwart, Enchiridion ¹³, 1789). Цей дуже великий прогріх православних богословів, що вони викидають здорові принципи філософії зі своїх богословських міркувань, — стається для них правдивим прокломом. Бо вчений не може обійтися без філософічних основ і коли відкине правдиву філософію, тоді мусить конечно опертись на мильній філософії. І справді в православних богословських школах починають щораз то більше здобувати собі місця різні фальшиві філософічні принципи. Якщоб православну богословію очистити з філософічних блудів і ввести до неї правдиві філософічні принципи, тоді вона сталаб католицькою, — каже Автор. Ця думка є зовсім справедлива, бо філософія це підстава всіх наук.

Через свою велику наукову вартість цей твір о. проф. Спачіля заслугує на те, щоб його прочитали всі, що цікавляться з'єдиненням християнського Сходу з католицькою Церквою. Є він всилі освідомити передовсім тих, що в добрій вірі, через своє мильне переконання, викидають розумові принципи з віри в Боже обявлення та абсурдно вчать про різні безрозумні «arsana Dei».

о. др. Ярослав Біленький

P. Dr. Christophorus Berutti O. P.: **Institutiones Iuris Canonici.** Volumen I. Normae generales. 8^о, стор. VIII + 183. Taurini 1936. Marietti. Lire 12.

Автор, професор католицького міжнародного університету в швейцарському Фрибургу, подає в першій частині цієї книжки поняття, поділ, джерела та збірки канонічного права аж до найновішого Кодексу. Друга частина містить загальні норми церковного права (кан. 1 до 86). Ціллю Автора є подати слухачам богословії тільки те, що належить стисло до науки церковного права, залишаючи на боці думки поодиноких каноністів, що є висказані в різних більших творах, чи окремих статтях, як також залишаючи на боці те, що належить: до публичного церковного права, до філософії права та до основної догматики.

Цей твір відзначається науковою докладністю та логічним зв'язком поданих принципів. Тому він віддасть цінну прислугу не тільки студентам богословії, але й усім, що схочуть докладніше познайомитися з приписами Кодексу Церковного Права.

о. Др. В. Баран

Cappello Felix M. S. J. (Prof. in Pontificia Universitate Gregoriana): **Tractatus Canonico-Moralis de Sacramentis**. Vol. II., Pars III: De Sacra Ordinatione. Accedit Appendix: De iure Orientalium. Romae, Marietti 1935; 8°, стор. 710; ціна 27 лір.

Автор обговорює в оцій книжці св. Тайну Священства з боку догматичного, канонічного, пасторального, морального та історичного. Всі питання, що відносяться до св. Тайни Священства чи-то безпосередньо, чи посередньо, оброблені ясно й приступно. Поодинокі канони з канонічного права виложені вірно й старанно згідно з наукою славних богословів. Автор обговорює такі питання як: єпископат, повага Церкви в справі матерії й форми св. Тайни Священства, Іструкція Євгена IV., обов'язки священика, конечність покликання до священничого стану, як також подає перепони до священства. Словом, у книжці можна знайти відповідь і розв'язку на багато питань, що відносяться до св. Тайни Священства. Автор зібрав увесь матеріал в одну гарну цілість та представив його в оригінальний спосіб.

З цієї книжки, що заслуговує на назву доброго та вченого твору, можуть дуже скористати як студенти вищих років богословії, так і всі священики, що бажають докладніше познайомитися зі справами, що зв'язані зі св. Тайною Священства.

о. Е. Д.

Dr. Konrad Metzger: **Von den Wundern der Taufe**. Wien, Seelsorgerverlag, м. 8°, стор. 94, брош. 2'85 шіл., або 1'50 Mk.

Предметом цієї книжечки є з'ясування дуже величких ділань св. Тайни Хрещення й притім брак розуміння величезної вартости тої св. Тайни в теперішніх часах. Автор виказує значіння св. Хрещення на основі слів Ісуса Христа, висказів Апостолів та практики старинної Церкви, в якій цю св. Тайну справді уважано за першу й найконечнішу та уділювано її звичайно дуже врочисто, особливо в часі Великодних свят. Автор подає також історію цієї св. Тайни в середовіччю та накінєць виказує, як цю св. Тайну трактується без належного розуміння, а навіть подекуди без належної пошани тепер. Останній розділ обговорює надзвичайну вартість св. Тайни Хрещення для родинного життя. Книжечка чинить симпатичне враження та може причинитися до піднесення релігійних почувань у християнських родин.

о. Я. Б.

Sprengers (V. A. Parochus in Kerkdriel): **Conferentiae ad usum sacerdotum pro recollectione menstrua**, quas edidit C. Sprengers, Director Spiritus in Seminario Buscoduconsi. Casa Editrice Marietti. Torino 1936; 16°, ст. VIII+468.

Ця книжка містить місячні реколекції для священиків. Автор у першій частині говорить про час приходу й про страсти Христа, про сім дарів св. Духа, про Безкровну Жертву, Пресвяте Ісусове Серце, священичі чесноти й про терпіння Пречистої Диви Марії.

Друга частина містить багато розважань про життя святих, що їх повинні передовсім священики ставити собі за взір до наслідування.

Оброблення цілості й поодиноких конференцій заслугоє на повне признание. Зі змісту тих конференцій проявляється велика побожність Автора, його бистрота ума, як також можна зауважити, що Автор уже довгий час займається проводом реколекцій. Тому цей твір повинен знайти велике число читачів також серед нашого духовенства.

Т. С.

P. A. Delaporte: *Imitation de Saint Vincent de Paul*, 4-me éd., Paris, P. Téqui, 1936; 32°, стор. XVII + 332. Ціна 6 фр. фр.

У цій книжечці подає Автор-священик правила життя св. Вінкентія від Павлі як практичні духовні читання на місяць липень. Пишеться тут про: релігію, Божу волю, наслідування Ісуса Христа, віру, покору, братню християнську любов, второпність, ревність, терпеливість, любов убогих, пресв. Євхаристію, розважання, уповання на Господа Бога та набожність до Божої Матері. Науки уложені в формі розмов між християнином і св. Вінкентієм в 32 главах. Стиль простий, мова досить зрозуміла.

Цей твір надається дуже для духовного читання, передовсім для монахів. Передмову написав кардинал Donnet, архієпископ із Бордо.

о. Др. Ярослав Біленький

О. Др. Осип Кладочний: **Зміни своє життя**. Львів 1936, 12°, стор. 48.

Ця мала що до величини книжечка представляє однак багатий зміст: це 6 реколекційних конференцій, виголошених до академічної молоді у Львові в часі великого посту 1936 р. У «слові оправдання» пише о. Автор, що не мав наміру цієї збірки видати друком, але живе зацікавлення, що його завважив у принагідних слухачів, спонукало його до видання цих духовних конференцій. І справді «Зміни своє життя» має в собі якусь притягаючу силу. Тому заслугоє, щоб її поручити якнайширшим інтелігентним кругам суспільності. Модерний стиль, велика культура Автора та справді братерська товариськість священика-провідника це дуже визначні прикмети твору. Побажати О. Авторіві дальших успіхів у цій, такій складній, душпастирській праці.

о. Д. Б.

„Der Aufbau“, Jahrbuch der Katholischen Aktion in Österreich 1935. Geleitwort von Kardinal Dr. Theodor Innitzer. Wien, Seelsorgerverlag. 8°, ст. 264.

В останніх часах появилася дуже цікава книжка: «Der Aufbau» Jahrbuch der Katholischen Aktion in Österreich 1935». Не є це ані сухе зібрання дат, ані статистики, але живий образ розбудови й поширення католицької Акції як у самім місті Відні, так і в цілій Австрії.

Майже в $\frac{2}{3}$ частях твору займається Автор самим Віднем, з'ясовуючи наглий і масовий поворот до католицької Церкви тих, що виступили були з Неї під впливом ворожих католицькій Церкві організацій. Тепер ті самі люди є здебільша членами Католицької Акції.

У розділі «Die kirchlichen Stände erstehen wieder» заохочує Автор всіх: і молодих і старих, щоб ставали до праці й клали підвалини під нову будівлю й культуру, що оперта на тривалих і вічних засадах католицької Церкви.

У дальших розділах представлене відношення Католицької Акції до політичного життя. Хоч Католицька Акція не повинна вмішуватися до політичного життя, всежтаки вона має прямувати до того, щоб вимоги Христової Євангелії знайшли живий відгомін у всіх ділянках людського життя.

Цю книжку прочитають з користю не тільки священники, але також і світські люди, що хоч трохи цікавляться чи займаються світським апостолуванням.

о. С. Б.

О. Hardy Schilgen T. I. **Dlaczego nie przychodzisz?** Myśli o częstej Komunii św. Kraków 1936. Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy. 16°, стор. 209. Ціна брош. 1'60 зл., оправ. 2'70 зл.

Хоч література на тему частого св. Причастя є дуже багата, всежтаки треба признати, що оця книжка дає нам справді щось нове й побажане. По її прочитанню можна переконатися, що справа частого св. Причастя вимагає ще деяких вияснень тому, що про деякі, злучені з частим св. Причастям справи досі подекуди забувалося, дечого не розумілося, чи не доцінювалося. Книжка о. Шільгена, якщо її уважно читається, висвітлює й помагає усунути всякі недомагання в тому напрямі, як також кидає нове світло на значіння частого св. Причастя в нашому духовному житті.

Автор зачинає від пояснення суттєвого значіння св. Причастя та його звязи зі Службою Божою. Опісля в кількох розділах докладно висвітлює як св. Причастя причиняється до піднесення нашої гідности, вироблення характеру, осягнення святої чистоти та яку радість і щастя впливає вона в наше життя.

Отже предмет, що його обговорює Автор, справді заслугує на те, щоб ближче й докладніше познайомитися з ним. Зміст книжки поданий систематично й притім практично, без усяких чисто теоретичних міркувань. З цієї книжки можуть скористати всі, зважаючи на те, що Автор подає багато життєвих уваг, докладно вияснює поняття, строго придержується науки Церкви та узасаднює свої твердження першорядними джерелами. Книжка ця причиниться до поглиблення релігійного світогляду, навчить дуже цінити часте св. Причастя й користати з Нього якнайбільше. Світські католики можуть знайти в ній відповіді на всякі сумніви й закиди, а для духовенства буде ця книжка дуже помічна в його душпастирській праці.

Т. С.

Franco-Gautier: **Lettre à une supérieure religieuse**, traduit de l'italien, 4-me ed., Paris, P. Tequi, 1936; 12°, стор. V+128. Ціна 6 фр. фр.

На основі папського декрету з дня 17. грудня 1890 р. подає о. Франко, Єзуїт, поучення для монаших настоятельок. Той декрет, дуже цінний та спасений для монаших Згромаджень, забезпечує свободу совісті монахинь супроти настоятельки й тим самим дає можливість більшого духовного поступу для монахинь і сестер. Твір цей є поясненням цілого змісту згаданого декрету. Притім звертає особливішу увагу на справу совісті, на надзвичайних сповідників та на відношення монаших уставів до св. Причастя. При кінці (в додатку) поданий є ще й декрет Папи Пія X. про часте й щоденне св. Причастя. Цю книжку можна гарячо поручити жіночим монашим заведенням. У латинському тексті декрету є нажаль дуже багато помилок — через неогляд коректора, чи складача.

о. Др. Ярослав Біленький

René Gaël: **Carillons de Lourdes**. Paris, P. Tequi 1936. 12°, стор. IX+210. Ціна 10 фр. фр.

Це причинок до багатої вже літератури про святе добродійне місто

Люрд, докладніше кажучи про Божу Матір, що там наділяє людей своїми пребагатими ласками. Це чудесне місце можна вважати за свого рода ілюстрацію тої правди, що Господь Бог уділює людям своїх прецінних дарів: життя, здоров'я, щастя й спасення через руки своєї Матері. При згадці про Люрд насувається одне цікаве явище, а саме, що в Люрд маємо поле для обсервації, а навіть для досліду що до існування й природи чуд. Через випадки надприродних uzдоровлень, що діються в Люрд, поняття чуда стається для нас якесь ближче, ясніше та таке, що має для нас більш потягаючу силу в нашій моральній життєвості, як чудесні події, що мали місце колись у старині та про які знаємо тільки з історії. Того рода чудесні факти, що діються в Люрд та в інших місцях, дають основу для модерної апологетики.

І саме ті думки передовсім повинні насуватися людині, коли вона читає наголовок книжки: «Дзвони в Люрд». Нажаль Автор в оцій своїй книжці не дає якогось ясного представлення головних цінностей Люрд, або бодай якихсь вибраних одно-цільних думок, тільки правдиву суматоху преріжних, хоч і добрих самих у собі описів та думок, представлених на французький лад.

о. Др. Ярослав Біленький

Charles Grimaud: **Foyers brisées**. Paris. P. Tequi, 1935; 12°, стор. IX+284. Ціна 10 фр. фр.

Ця, досить обширна праця про «погаслі огнища» обговорює справу розірвання шлюбного зв'язку, життя після цього розірвання та вартість другого подружнього зв'язку. Нема сумніву, що того рода питання, що їх порушує Автор, є завжди дуже на часі, як також познайомлення ширших верств суспільності з їхньою правильною розв'язкою це дуже потрібна й спасенна річ. Автор присвячує цей свій твір вдовцям, вдовам та опущеним (тут можна розуміти також і сиріт) та як священик — дає їм практичні науки, як вони повинні поводитися згідно з вимогами християнської етики.

Ця книжка може стати для того рода опущених осіб справді дорогим приятелем, бо подає пораду й поміч у хвилях нещастя та журби й притім заохорення перед новим нещастям, перед новими мильними кроками на дорозі життя. І саме в тім лежить заслуга Автора, що він порушив того рода тему.

Книжка ділиться на три часті: про упадок (шлюбного зв'язку), про життя в руїнах і про відновлення (шлюбного зв'язку). Стиль і мова тяжкі й непроглядні.

о. Др. Ярослав Біленький

Ks. Flawjan Himmel, Salwatorjanin: **Sekret Duchowny uświęcenia życia codziennego**. Kraków 1936. Wydawnictwo Księży Salwatorjanów. 16°, ст. 48.

Мала, чепурно видана книжечка про те, як освятити своє життя при помочі т. зв. малої таємниці, тобто якогось одного клича (нпр. «Бог мій і все моє»; «Ісусе, Ти знаєш, що я бажаю любити Тебе» і т. п.). Цей клич має стати провідником людини в цілім її життєвості, закріплювати її до кращої та ревнішої служби Богові, піддержувати в спокусах, потішати в смутках, словом: довести її до високого ступеня християнської досконалості. Автор подає ясно й приступно, яке велике значіння має «мала таємниця» для морального піднесення та духового освячення всіх суспільних верств у теперішніх часах та скільки добра вона вже вчинила. Виказує також на прикладах значіння «малої таємниці» в житті різних святих, як: св. Терені від Дитятка Ісуса, Катерини Еммеріх та багатьох інших. Ця брошура є справді корисна й заслуговує на якнайбільше поширення.

КНИЖКИ Й ЧАСОПИСИ НАДІСЛАНІ ДО РЕДАКЦІЇ

А, КНИЖКИ:

Еп. Григорій Лакота. **Принагідні Науки й Промови**. Перемишль 1935. Накладом Автора. 8°, ст. 224.

Михайло Возняк: **У Століття „Зорі“ Маркіяна Шашкевича (1834-1934)**. Нові розшуки про діяльність його гуртка. Том IX. Частина перша 1935. Том X. Частина друга. Львів 1936. Накл. Богослов. Наук. Тов. 8°, стор. 324. Праці Богословського Наукового Товариства у Львові виходять під пров. о. проф. Д-р Йосифа Сліпого.

За Нові Методи душпастирської праці. Реферати I. окружного душпастирського курсу в Золочеві. Львів 1936. Накл. Окружного Відділу Тов. Св. Андрея в Золочеві. 8°, стор. 86.

о. Маркіян Марисюк ЧСВВ.: **Чи людина має душу?** Жовква 1936. Вид. ЧСВВ. в Жовкві. 12°, ст. 29.

о. Маркіян Марисюк ЧСВВ.: **Чи є життя за гробом?** Жовква 1936. Вид. ЧСВВ. в Жовкві. 12°, стор. 32.

о. Маркіян Марисюк ЧСВВ.: **Вірити чи не вірити?** Жовква 1936. Вид. ЧСВВ. в Жовкві. 12°, ст. 42.

Проф. др. Іван Огієнко: **Наука про рідномовні обов'язки**. Рідномовний Катехизис для вчителів, робітників пера, духовенства, адвокатів, учнів і ширшого громадянства. 1936. Друкарня ОО. Василян у Жовкві. 8°, стор. 72.

Проф. Іван Филиппак і о. Роман Лукань ЧСВВ.: **Ц. к. окружна головна школа в Лаврові 1788/89-1910/11**. Історична монографія. Львів 1936. Накладом Редакції „Записок Чину св. Василя В.“ в. 8°, стор. 192.

Delaporte (R. P.): **Imitation de saint Vincent de Paul, ses maximes et ses exemples**. Paris 1936. Tequi, 32°, стор. 332. 5 фр. фр.

Chanoine Eug. Duplessy: **Le Pain des Grands**. Témoignages, Faits et Anecdotes a l'usage des Cercles d'études, des Jeunesses catholiques et des Cours supérieurs de Religion. — Tome II. Devoirs a Pratiquer. P. Tequi Editeur. Paris 1935. м. 8°, стор. 330.

Gaëll (René): **Carillons de Lourdes**. Lettre - préface de Mgr. Gerlier. Paris 1936. Tequi, 12°, стор. 210, 10 фр. фр.

P. Germanus a Corde Iesu: **Passionis Domini nostri Iesu Christi praelectiones historicae**. Volumen I. A cena Bethanica ad Iesu Christi comprehensionem. Volumen II. A Iesu comprehensione ad Eius traditionem gentibus. Volumen III. A Iesu gentibus traditione ad Eiusdem in cruce Supplicium. Taurini (Italia) 1936.

Franciscus Ter Haar, C. S. S. R.: **Casus Conscientiae de praecipuis huius aetatis vitii eorumque remediis**. Taurini-Romae. Ex Officina Libraria Marietti 1936. 8° вел., стор. 202.

Louis Lajoie C. J. M.: **Au Seuil De L'éternité** (Exercices de préparation à bien mourir). Paris. Pierre Téqui, Libraire-Editeur 1936. 8°, стор. 86.

R. Lortal P. S. S.: **Morale Sociale generale**. Paris 1935. P. Téqui Editeur. 8°, стор. 203.

Abbé Lusseau Docteur és-sciences bibliques, professeur au Grand Seminaire de Luçon. Abbé Collomb Licencié és-sciences bibliques, professeur au Grand Seminaire de Versailles. **Manuel d'études Bibliques** Redigé Conformément aus directives données par S. S. Pie X aux professeurs d'Ecriture Sainte Lettre apostolique „Quoniam in re biblica“ (27 mars 1906). Tome III (1re Partie). Paris. Pierre Tequi, Libraire-Editeur 1936. 8° вел., стор. 360.

Chanoine Marchand: **Une troublante figure Calvin**. Paris⁶. Pierre Tequi, Libraire-Editeur 1936. 8°, стор. 62.

Jacques Maritain: **La philosophie de la nature**. Essai critique sur ses frontières et son objet. Paris 1935. 8°, стор. 146.

E. Petlaube: **Caractere et personnalité**. Chez Pierre Téqui Editeur. Paris 1936. 8°, стор. 222.

Pierwszy Synod Plenarny w Rzeczypospolitej Polskiej. Warszawa 1936. 8°, ст. 58.

P. Angelo M. Pirotta O.P., S. Theol. Mag., Phil. Doct. ac Profes: **Summa Philosophiae Aristotelico-Thomisticae**. Vol. II. **Philosophia naturalis, generalis et specialis**. Taurini (Italia). Ex Officina Libraria 1936. 8° вел., стор. 819.

O. J. Schrijvers (Redemptorysta): **Орєдзье Jezusa do swego kapłana**. (Myśli rekolekcyjne). Przetłumaczył z francuskiego O. Stanisław Misioszek Redemptor. Tuchów 1935. Wyd. ОО. Redemptorystów 12°, стор. 144.

Festu (R. P.): Le Chanoine Henri Choumont. Paris 1936. Tequi. 12°, crop. 70. 3 фр. фр.
Dr. Franciszek Michał Wilłom. Życie Jezusa na tle kraju i narodu Izraelskiego. Kraków 1936. Wyd. Księży Jezuitów. m. 8°, ct. 568.

Б. ЖУРНАЛИ:

Appolinaris. Commentarius Iuris Canonici. [Pontificum Institutum utriusque Iuris.] Roma 1936. Num. 1. Ad Acta Ap. Sedis Annotationes Litterae Ap. Statuta ad curam spirituales militum catholicorum exercitus Germaniae spectantia (A. Perugini). — Studia: Directio — De quaestionibus in Congressu Iuridico Internationali propositis. — Canuto A.: De regimine domus studiorum in religione clericali exempta. — Roberti F.: De competentia functionali in Codice I. — C. Ciprotti P.: De delicto retentionis officiorum incompatibilium. — Bogannelli E.: De coacta sterilizatione. — Canaletti Gaudenti A.: De statistico officio in Ecclesiae usum constituendo. — Cameli H.: Studia generalia Marchiae Anconitanae. — Consultationes: — Dalpiaz V.: An Ecclesiae sacramenta acatholicis sint administranda. — Canestri A.: De altero matrimonio, fide obtenta prioris nullitate, contracto. — Roberti F.: De competentia ratione domicilii vel quasi-domicilii. — Ciprotti P.: De accessu iudiciali intra loca clausurae obnoxia. Recensiones librorum. Chronica.

Nr. 2. S. C. Concilii: Decretum de piis fidelium peregrinationibus ad celebratoria sanctuaria moderandis — Pont. Comm. ad Codicem authentice interpretandum: I. De postulatore in causis Servorum Dei II; De sacra communione in nocte Nativitatis Domini. — Directio: De quaestionibus in Congressu Iuridico Internationali propositis. — Francia E. Animadversiones circa incardinationem. — Andrieu. — Guitrancourt P. — De sponsalibus primaevae Ecclesiae et de iuramento adnexo medii aevi tempore. — Capobianco P.: De ambitu fori interni in C. I. C. — Johnson J. De distinctione inter potestatem iudicalem et potestatem administrativam in iure canonico. — Crisci C.: Evolutio historica delegationis a iure. — Consultationes, Recensiones librorum etc.

Ateneum Kapłańskie. Miesięcznik. Włocławek. Sem. Duch. 1936. Zesz. 2/210. — Ks. P. Tochowicz: Umiarkowani pedagogowie społeczni. — Ks. A. Poszwa: Polski projekt ustawy o poradnictwie przedślubnym a moralność katolicka. — Sprawy pasterskie i religijno-społeczne, etc.

Zeszyt 3/218. — Rozprawy: Ks. W. Kwiatkowski C. R. Pojęcie sprawiedliwości Bożej w tym i w przyszłym życiu. — Ks. L. Frąs C. SS. R.: Gen. Burchard Müller v. de Lühne, dowódca wojsk szwedzkich pod Jasną Górą, w 1655 r. — Sprawy pasterskie i religijno-społeczne. — Przegląd naukowy. — Dodatek.

Богословія. Науковий тримісячник. Львів 1936. Кн. 2-3. — о. др. Стефан Сампара: Працоловік і праобявлення. — Др. Іван Шпитковський: Рід і герб Шептицьких (продовження). — Я. Гординський: Петро Паславський (конець). — Вибрані питання і т. д.

Записки Чину св. Василя Великого. Том VI. Вип. 1-2. Видавець і редактор: о. Йосафат Іван Скрутень ЧСВВ. — С. Федоров: Боротьба за межі в степовій єпархії XIII-XIV ст. — Д. Оляничин: До історії торгівлі Русь-України з Балтикою, зокрема ж Стародуба з Кенігсбергом наприкінці XVII і поч. XVIII ст. — І. Крип'якевич: З історії міста Жовкви. — М. Голубець: Зарання дослідів над українським деревляним будівництвом. — М. Андрусак: Боротьба за єпископську катедру. — Матеріали і т. д.

Bogoslovska Smotra. Zagreb 1936. Br. 2. — A. Živković: Novi sistem naučnoga rada na bogoslovskom facultetu u Zagrebu. — S. Kukolja: Oračenje izabranoga naroda. — Dr. D. Gračanin: Odnosaji naravnoga i nadnaravnoga reda. — Dr. N. Žuvić: Najnovije otkriće papira potvrđuje autentičnost IV. evangelja. — Prikazi, izvještaji, bilješke, etc.

Br. 3. — Dr. J. Oberški: Num. Gen. 15 componitur e duobus fontibus (Ješ E). — Dr. G. Ivanišić: O objavi u srpsko-pravoslavnoj teologiji. — Dr. N. Žuvić: Teologija, cilji biblijskog proučavanja. — Dr. Jeličić: Ratio sacramenti u ženidbi prema kanonu. — Stj. Kuhljak: Obraćenje izabranog naroda. — Prikazi, izvijestaji, bilješke, etc.

Bogoslovni vestnik. Izdaja Bogoslovna Akademija. Ljubjana 1936. Zesz. III.

Collectanea Theologica. Editio trimestralis. Leopoldis 1936. F. 1-2. Dedicatio Joanni Fialek. Litterae dedicatariae Bibliographia continens publicationes Rmi Joannis Fijalek. — Dissertationes: Władysław Abraham: Privilegium fori duchowieństwa w ustawodawstwie Kościoła. — Stanisław Kutrzeba: Zasiąg orytlowy Sądu Najwyższego Prawa Niemieckiego na Zamku krakowskim. — O. Jacek Woroniecki O. P.: Elementa djonizjańskie w tomizmie. — Tadeusz Lehr-Spławiński: Cyrillo-Methodiana. — Bronisław Gładysz: Cassiodore et l'organisation de l'école médiévale. — Adam Vetulani: Z badań nad pierwotnym tekstem Dekretu Gracjana. — Ks. Antoni Słomkowski: Nauka św. Tomasza z Akwinu o niewidzialnych posłannictwach Osób boskich. — Ks. Marjan Michalski: Nauka chrystologiczna Pelagiusza. — Pierre David: Notes sur un légendier de Saint-Pierre de Rome du temps d'Innocent IV et d'Ur-

bain IV. — Pierre David: Le texte in natali sancti Stanislai Episcopi et Confessoris. — Jan Adamus: O mniemanej łącznicy ustawie sukcesyjnej r. 1180. — Aleksander Birkenmajer: Sprawa magistra Czecha. — Mieczysław Niwiński: Biskup krakowski Bodzanta i Kazimierz Wielki. — Władysław Semkowicz: Nieznany testament Tomasza II biskupa wrocławskiego (1270-1292). — Ks. Tadeusz Glemma: Zapiski nuncjusza polskiego Wincentego dal Portico z roku 1568. — Ks. Władysław Wicher: O Marcina Smigleckiego T. J. traktat o lichwie i procentach. — Ks. Konstanty Michalski: Dysputa między Janem z Jandun († 1328), a Bartłojem z Bruges († 1356). — Ks. Aleksy Klawek: Motyw bezruchu w Protoevangelium Jacobi. — Karol Maleczyński: Uwagi nad dokumentem legata Idziego. — Ks. Władysław Grzelak: Religia a autorytet. — Notanda: Ks. Zdzisław Obertyński: Jeszcze źródło pierwszej bazylejskiej mowy Elgoty. — Zofia Kozłowska-Rudkova: Rzekomy dokument arcybiskupa gnieźnieńskiego z roku 1136. — Recensiones etc.

F. 3. Dissertationes: O. Andrzej Cichowski: Historia nauk teologicznych w Polsce. — Ks. Józef Jelito: Amoryci. — Stanisław Frankl: Interpretatio Jo 6, 54 in primo temporis spatio Concilii Tridentini. — Notanda: Ks. Piotr Stach: O potrzebie nowego polskiego przekładu Pisma św. — Theologia Nostri Aevi: Ks. Józef Jelito: Stary Testament. — Chronica: † Ś. p. O. Andrzej Cichowski. — Recensiones, etc.

Дзвони. Літературно-науковий журнал. Львів 1936. Ч. 5, 6-7, 8-9, 10.

Duhovni Život. Zagreb 1936. Br. 3. — R. Garrigou-Lagr: Prisustvovanje Misi. — Dr. O. D. Budrović: Uzdiagnuće duše u Bogu. — S. M. Agnes: Bol, dar božanske ljubavi. — N. Subotić: Pisma jednom bogoslovu. — O. A. Weiss: Temelj potpunog čovjeka. — B. Krušić: Crkva — općinstvo mističkoga Krista i liturgija. — Uzovi, etc.

Br. 4. — O. J. Kuničić: Nasa duhovna hrana. — Dr. D. Budrović: Izvoz molitve. — R. Garrigou-Lagr.: Pričesti bez zahvale. — Hijacint Bošković: Liturgija je pro i nenadodnivo vrela kršćanskog života. — Uzori, etc.

Głos kapłański. Miesięcznik poświęcony sprawom Duchowieństwa Katolickiego. Warszawa 1936. Warszawa 1936. Nr. 6, 7-8, 9, 10.

Gregoriana. Organ archidiecezji lwowskiej obrz. orm. Lwów 1936. Nr. 3-4. — J. E. X. Arcybiskup Józef Teodorowicz: Królestwo Boże II. — Ignacy Chrzanowski, Prof. Uniw. Jag.: W obronie sponiewieranej czei Metropolity Kaspra Cieciszowskiego. — Inż. Marcin Maślanka: Teraźniejszość na tle techniki (Z cyklu: Niebezpieczeństwo techniki a moralność). — Przegląd prasy, etc.

Голос Спасителя. Мисѣчник. Вид. Монахи Чина Найсв. Избавителя в Йорктоні, Саск. (The Redeemer's Voice, Catherine St. Jorkton, Sask, Canada) 1936. Ч. 7, 8, 9, 10, 11.

Homo Dei. Tuchów (Kr) Klasztor OO. Redemptorystów. Rok. 1936. Nr. 3-4. — **Zadania i obowiązki kapłana.** — Czem są rekolekcje w życiu kapłana? — St. B. o. Wilhelm Jananshek. — M. B. w świetle Pisma św. St. T. — X. P. Skarga o „rybołówstwie“ apostołskiem. — Ideał kapłana. — Pielgrzymki religijne. Kiedy dusza rozumna zaczyna ożywiać ciało. — Speculum pastoris. — Z ostatnich walk o autentyczność dzieł św. Dionizego Areopagity. — Biblioteki parafjalne. — Pogadanka liturgiczna. — Antycypowanie — Rekolekcje robotników polskich we Francji. — W zakładzie Szarych Ojców. — Święcenia kapłańskie niższe i wyższe. — Harmonja czynu i słowa. — Z życia polskiego misjonarza w Brazylii. — Miscellanea. — Memento. — Bibliografia, etc.

Nr. 5. — **Zadania i obowiązki kapłana.** — Beati mites. — Duszpasterz wobec dzisiejszych prądów społecznych. — Wspólna adoracja Przen. Sakramentu. — Wiara współczesna. — Matka Boska w świetle Pisma św. St. T. — Księża Krzyżowcy. — Miscellanea. — Memento. — Bibliografia. — Przegląd czasopism.

Kirche und Kanzel. Monatschrift für Predigt, Bibellesung und das Gesamte religiöse Vortragswesen. Paderborn 1936. Heft 7, 8, 9, 10.

Miesięcznik katechetyczny i wychowawczy. Organ Związku Diec. Kół Księży Prefektów. — Warszawa 1936. Nr. VII-VIII. — Od Redakcji. — Na złote gody kapłańskie J. Em. Ks. Kard. M. Kakowskiego. — Ks. Dr. Kowaliński: Troska o szkołę katolicką w półwiekowej pracy J. Em. Ks. Kard. M. Kakowskiego. — Ś. p. Ks. E. Szwejnec: Sposób nauczania etyki w liceum. — Ks. Dr. E. Święcki: Nauczanie dogmatyki w liceum. — Ks. S. Piotrowski M. I. Bóstwo Jezusa Chrystusa. — Ks. Dr. M. Węglewicz: Nauczanie historii Kościoła. — Ks. Dr. Zarębowicz: Katechizm w gimnazjum. — Ks. I. Litkowski: Liturgia w szkole. — Ks. Dr. Szkudelski: Stanowisko służbowe ks. Prefektów etc.

Nr. IX. **Pedagogika Katolicka.** Ks. Dr. W. Granat: Katolicki ideał wychowawczy. — Ks. Dr. M. Węglewicz: Opowieść na dzień 13 listopada. — Redakcja: Konkurs na rekolekcje szkolne. — Z życia i ze szkoły. — Ks. Dr. Z. Kamiński: Lat trzydzieści. — Ks. Dr. J. Szkudelski: Stanowisko służbowe księży Prefektów w szkole i wypływające z niego obowiązki i uprawnienia (c. d.). — Z książek i czasopism. — Kronika.

Миссійный Вѣстник. Выдае: „Товариство П. Дѣла Ширеня Вѣры“. Ужгород 1936. Ч. 8, 9, 10.

Museum. Časopis Slovanských Bohoslovce. Brno 1936. Číslo 5.

Mysterium Christi. Czasopismo Liturgiczne. Kraków 1936. Nr. 7/8. — Ks. Henryk Weryński: U mogiły ś. p. księdza Michała Kordela. — Bernard Pawlak: Nieporozumienie. — S. p. ks. Dr. M. Kordel: Liturgia źródłem radości. — Ks. Fr. Marlewski: Akcja katolicka a ruch liturgiczny. — Roman Binnek: Pismo św. w liturgii. — Ks. Józef Grochocki: Rok kościelny a nauczanie liturgii w szkole. — S. p. Ks. Dr. M. Kordel: Dzieje mszy św. — B. Bielicki: Wotywa o kapłaństwie Chrystusa. — Z praktyki liturgicznej. — Kronika liturgiczna.

Nr. 9. S. M. R. WW. Świętych. — † Ks. Dr. Michał Kordel: Ofiara mszalnia — ofiara krzyżowa. — R. Binnek: Ceremonia przyjęcia dziatwy do pierwszej komunji św. — M. Korwin: Intencje mszalne. — Kronika liturgiczna, etc.

Наша культура: Науково-літературний місячник. Варшава 1936. Кн. 7, 8, 9, 10, 11. **Нива.** Часопис присвячений церковним і суспільним справам. Львів 1936. Ч. 6, 7-8, 9, 10.

Nova Revija. Makarska 1936. Br. 3-4. — Dr. Ivanov: Slica komunističke u pobijanju vjere. — O. Blaž Štefanić: Neznanstveni, sektarski marksizamkorijen komunizma. — Fra Ante Cikojević: Neispravne misli o vjeronauku u školama. — Dr. fra Ante Jadrijević: Gdje se je nalazio Riditio(n), biskupski grad sv. Aurelija? — Dr. fr. Krsto Kžanić: Solilokvij Franjine Gospode Siromaštine. — Kulturni pogledi, etc.

Oriens. Dwumiesięcznik poświęcony sprawom religijnym Wschodu. Kraków 1936. Lipiec-Sierpień. — Tolerancja bolszewicka. — Nowy Kierownik Kongregacji wschodniej. — Cześć obrazów na Wschodzie. — Typy obrazów Bogarodzicy. — Wschód na wszechświatowej wystawie prasy katolickiej. — Dokument z kraju „wolności religijnej”. — Po tamtej stronie, etc.

Wrzesień - Październik 1936. — Jubileusz Pasterza Tułacza. — Spór o pojmowanie Mądrości Bożej. — Ksiądz Skarga a obrządek grecki. — Duch liturgii wschodniej. — VII Kongres unijny w Velehradzie. — Drukarnie na Wołyniu. — Po tamtej stronie. — Co i jak piszą? — Estończycy a katolicyzm. — Nowe publikacje. — Wiadomości i notatki.

Der christliche Orient in Vergangenheit und Gegenwart. München 1936. Heft 2. — Das St.-Andreas Kolleg für die orientalische Mission in München, Dr. P. Chrysostomus Baur O. S. B. Ein mittelalterliches, bulgarisch-südslawisches Missionszentrum. — Dr. Heinrich Sambeth: Das Gedächtnis der Geburt des ehrwürdigen und ruhmvollen Propheten, des Vorläufers und Täufers Johannes. — P. Raphael Hombach: Das Christentum in Georgien (Schlußfolge). — Dr. P. Michael Tarchnišvili S. I. C.: Pfingsten. — Dom Dr. Norbert Capuyns: Lobgesang auf den Heiligen Geist. Chronik.

Heft 3. Seine Eminenz Kardinal Eugen Tisserant Sekretär der Heiligen Kongregation für die Orientalische Kirche. Rußland - Mission Von P. Dr. Chrysostomus Baur O. S. B. Die syrischen Kirchen Von Pr. Dr. Adolf Rücker. — Hymnus am Feste Mariä Himmelfahrt aus der Byzantinischen Liturgie übertragen von P. R. Hombach. Das Neujahrsfest der byzantinischen Liturgie am 1. September Vom P. Dr. H. Engberding O. S. B. Die koptische Kirche in Vergangenheit und Gegenwart Von Dr. Poertner. — Ein mittelalterliches, bulgarisch-südslawisches Missionszentrum. (Fortsetzung) Von Dr. Heinrich Sambeth. — Chronik.

Heft 4. Weihnachtshymnus der Byzantischen Kirche, Übertragen von P. Raphael Hombach. — „Dies Orientalis“ von P. Dr. Chrysostomus Baur. — Velehrad von P. Chrysostomus Baur. — Die Basilianer in Rumänien von P. Felix Wierciński S. J. — Die syrischen Kirchen von Prof. Dr. A. Rücker (Schluß). Russischer (Gesandtschafts-) Bericht über Deutschland aus dem Jahre 1438 von Dr. A. Ziegler. Chronik.

Prąd. Miesięcznik. Lublin - Uniwersytet 1936. Lipiec - Sierpień, Wrzesień, Październik.

Pro Christo. Wiara i Czyn. Organ młodych katolików. Warszawa 1936. Nr. 6, 7, 8-9, 10.

Przegląd homiletyczny. Kielce 1936. Zesz. 3. — Ks. J. Kiciński: Mechanizacja w głoszeniu kazań. — Ks. J. Piskorz: Tajemnica powodzenia. — Ks. A. Sobczyński: Stary i Nowy Testament w perykopach niedzielnych i świątecznych w ciągu trzylecia. — Ambona i życie, etc.

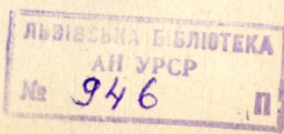
Рідна мова. Науково-популярний місячник. Варшава 1936. Ч. 7 (43), 8 (44), 9 (45), 10 (46), 11 (47).

Sodalis Marianus. Warszawa 1936. Nr. 7-8, 9, 10, 11.

Szkoła Chrystusowa. Miesięcznik 1936. Październik X, listopad XI.

Theologisch-praktische Quartalschrift. Linz a. d. Donau, Österreich 1936. Nr. 3. Otto Cohausz: Stolze Selbsterhöhung oder christlich-demütige Selbstbescheidung? — F. Dander: Der verkörperte Christus. — F. Frieb: Lose Blätter zum kanonischen Prozeß. — B. von Acken: Seelsorgliche Behandlung der Geschidenen. — P. Beda Danzer: Über katholisches Brauchtum. — Th. Mönnichs: Woher die Schwierigkeiten so mancher bezüglich der Herz-Jesu-Andacht. — Dr. A. Seitz: Astrologie, Wissenschaft und Kultur. — Dr. K. Fruhstorfer: Hat bei der Eroberung Jerichos Magie eine Rolle gespielt? — Pastoralfälle, etc.

Nr. 4. Stolze Selbsterhöhung oder christlich-demütige Selbstbescheidung? Von Otto

Cohausz S. J. (Schluß). — Lose Blätter zum kanonischen Prozeß. Von Universitäts-Professor Franz Triebbs. — Ursachen der Ehescheidungen und Heilung des Übels. Von B. van Acken S. J. — Astrologie, Wissenschaft und Kultur. Von Dr. Anton Seitz. — Die liturgischen Hymnen am Teste des heiligen Leopold. Von Hermann Maschele. Licht als Symbol, Opfer und Brauch. Von P. Beda Danzer O. S. B. Gedanken über die Zusammenarbeit der Priester in der Seelsorge. Von August Eisenhut. — Allerlei Phlegmatiker Von P. Mathäus Kurz O. Cist., Pastoralfälle.

L'Unité de L'Eglise. Organe du mouvement pour le retour des dissidents a l'Unité catholique. Paris 1936. Nr. 78, 79.

Zeitschrift für katholische Theologie. Innsbruck 1936. 3. Heft. — A. Landgraf: Die Hinderung der Höllenstrafen nach der Lehre der Frühscholastik. — J. Lleinhappl: Ursache und Wesen des Tauchswertes. — P. Gächter: — Strophen im Johannesevangelium. — Rezensionen etc.

Накладом УКРАЇНСЬКОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

вийшла друком:

УКРАЇНСЬКА ПРОБЛЕМА

написана для духовної й світської інтелігенції

Їх Ексцеленцією Кир Григорієм Хомишином.

Набувати можна по адресі:

Адміністрація „Нової Зорі“, Львів, Гродзіцьких ч. 2/І.

в ціні 1.80 зл. враз із портом.

Ширіть і передплачуйте католицькі часописи:

„Нова Зоря“, церковно-релігійний, політичний часопис. Видає:

Українська Католицька Організація вже XII-й рік, два рази тижнево.

Річно: 24 зл. — Адреса: „Нова Зоря“, Львів, Гродзіцьких ч. 2/І

„Правда“, ілюстрований тижневий часопис для нашого народу.

Видає: Інститут Неп. Зач. Пр. Діви Марії вже XI-й рік. В краю: річно

5 зл., піврічно 2.50 зл., чвертьрічно 1.30 зл., місячно 50 сот. За

кордоном: річно 2 доляри, або їх рівновартість. Поодинокє число коштує 10 сот.

Адреса: „Правда“, Львів, Гродзіцьких ч. 2/І. Телефон 105-72.

„Український Бескид“, релігійний і політичний часопис

для нашого народу. Виходить X-й рік. Річно: 8 зл. — Адреса:

„Український Бескид“, Перемишль, Водна 10/ІІ.

ФАБРИКА „КЕРОС“ ВЛАСНИК
СВІЧОК ПAVЛО ДУРБАК і СИНИ
ЛьВІВ 15. ОКРУЖНА 108а

В Адміністрації „Нової Зорі“

можна дістати отсі видання Бібліотеки Укр. Католическої Організації:

Ціни в зл.:

Ч. 1. Основи соціології	3.—	Ч. 20. о. Т. Галушинський: Недільний Дзвін	2.—
Ч. 3. Спиритизм	2.—	Ч. 21. А. Кругельський: Тягальська Схизма на Лемківщині	1.—
Ч. 4. Життя св. Кирила і Метод.	0.80	Ч. 22. о. М. Каровець ЧСВВ: Три синодальні Архієреї	0.25
Ч. 5. Я. Л. Секти й сектанти	0.60	Ч. 23. Еп. Гр. Хомишин: Про грозу духової руйни (Пастирський Лист)	0.40
Ч. 6. С. Томашівський: Петро, перший уніяський митрополит України-Руси	1.50	Ч. 24. А. Ч.: Українська молодь Христові	0.40
Ч. 7. Гр.-католическа Церква (історія)	0.95	Ч. 25. о. В. Поредко, Ч. Пресв. Ізб.: Хто такий був Лютер?	0.30
Ч. 8. Др. О. Назарук: Преса	3.—	Ч. 26. Осип Назарук: На спокійнім океані	0.40
Ч. 9. Борці за Церкву. Ч. I. Св. Павло	2.—	Ч. 27. Осип Назарук: Жінка і суспільність	9.50
Ч. 11. Д-р О. Назарук: Вчасна весна в північній Альберті	0.50	Ч. 28. О. Назарук: Жіноча справа	0.40
Ч. 12. о. Т. Галушинський: Найвищий Пастирський Уряд в Хр. Церкві	0.60	Ч. 29. В. Маковський: „Андрей“ на заслання	0.80
Ч. 13. Зброя до оборони і наступу. Начерк проповіді про пресу (добровільний даток)		Ч. 30. А. Ч.: Террор в минулому	0.40
Ч. 14. о. Т. Галушинський: Царство сатани наступає на нас	0.80	Ч. 31. Еп. Гр. Хомишин: Українська проблема	1.50
Ч. 15. Борці за Церкву. Ч. II.	2.—	Ч. 32. Осип Назарук: Вибір звання	0.40
Ч. 16. Християнське виховання молоді	0.40	Ч. 33. о. Б. Кренцікий: Моя розмова з дослідниками св. Письма	0.40
Ч. 17. Еп. Гр. Хомишин: Пастирський Лист про політичне положення	0.40	Ч. 34. А. Ч.: I-ий Зїзд Молоді	0.40
Ч. 18. О. Назарук: Галицька делегація в Ризі 1920 р.	1.80	Ч. 35. о. С. Вапрович: Про Аргентину	0.40
Ч. 19. Борис Колодій: Галицька Соціалістична Радянська Республіка	0.50	Ч. 36. Еп. Гр. Хомишин: Справа целібату	0.40

ІНШІ ВИДАННЯ:

Д-р О. Назарук: Гр.-католическа Церква і укр. ліберальна інтелігенція	3.—	Проф. Л. Коплер: Релігія і політика	1.80
о. Д-р Т. Галушинський: Думка і наука Церкви в питанні літургічної мови	0.20	С. Томашівський, історик, політик, публіцист	1.—
Д-р С. Томашівський: Десять літ укр. питання в Польщі	1.50	А. Ч.: На кадиновім мості (Листи до молоді)	0.80
Д-р С. Томашівський: Наша чільна партія у власнім зеркалі. Критичні замітки	1.—	Д-р Осип Назарук: Католицький журналіст обвинувачений за державну зраду	1.30
Д-р С. Томашівський: Про ідеї, героїв і політику	2.—	Станіслав Лось: За конструктивну політику на Черв. Руси	1.—
О. Назарук: Роксоляна (повість)	12.—	Галицький Договір	0.50
О. Н.: Ідеологічні основи Укр. Католическої Нар. Партії	0.50	О. Назарук: Націоналізм Донцова	0.60
		» » Генечія	3.—
		» » Ерема май аноніма	0.50
		» » Гоги і Магоги	0.50
		З історії анархії на Україні	0.80

В кожній культурній родині на цілм світі роблять подарунки з книжок при численних подіях і нагодах, а саме: 1) в день уродин, 2) в день імянин, 3) в день коли молодеш чи панночка кінчить школи, 4) в день заручин, 5) в день вінчання, 6) на Святвечір, 7) на Великдень, 8) в день патрона місцевости, 9) в кожне родинне свято, 10) при кожній більшій щасливій або нещасливій події, щоб радість утравалити доброю книжкою, згл. щоб смуток злагіднити розумними думками доброго автора. Пригадайте Собі, чи Ви поступали так і чи в Вашій родині робилося так? Коли ні, то поправте се, бо з культурних родин складається культурна нація, Сила не полягає на грошах, ні на землі, тільки на уморальненні й укультивованні духа. При виборі книжок не забувайте на католицькі книжки „Нової Зорі“ і „Правди“.

Друкарня ОО. Василя у Жовків

ВІД АДМІНІСТРАЦІЇ „ДОВОРОГО ПАСТІРЯ“: Проситься не гайно вирівняти передплату не чекаючи на окремі пригадки, особливо злучені з окремим коштом.

787

ЛНБ ім.
ПРОВЕРЕН

00946

БІБЛІОТЕКА
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ім. ШЕВЧЕНКА
у Львові.

III
П 12.527
1936 - 1, 2/3, 4

ДОБРИЙ

ТРАСТУР

✓ 1936.

50.000.